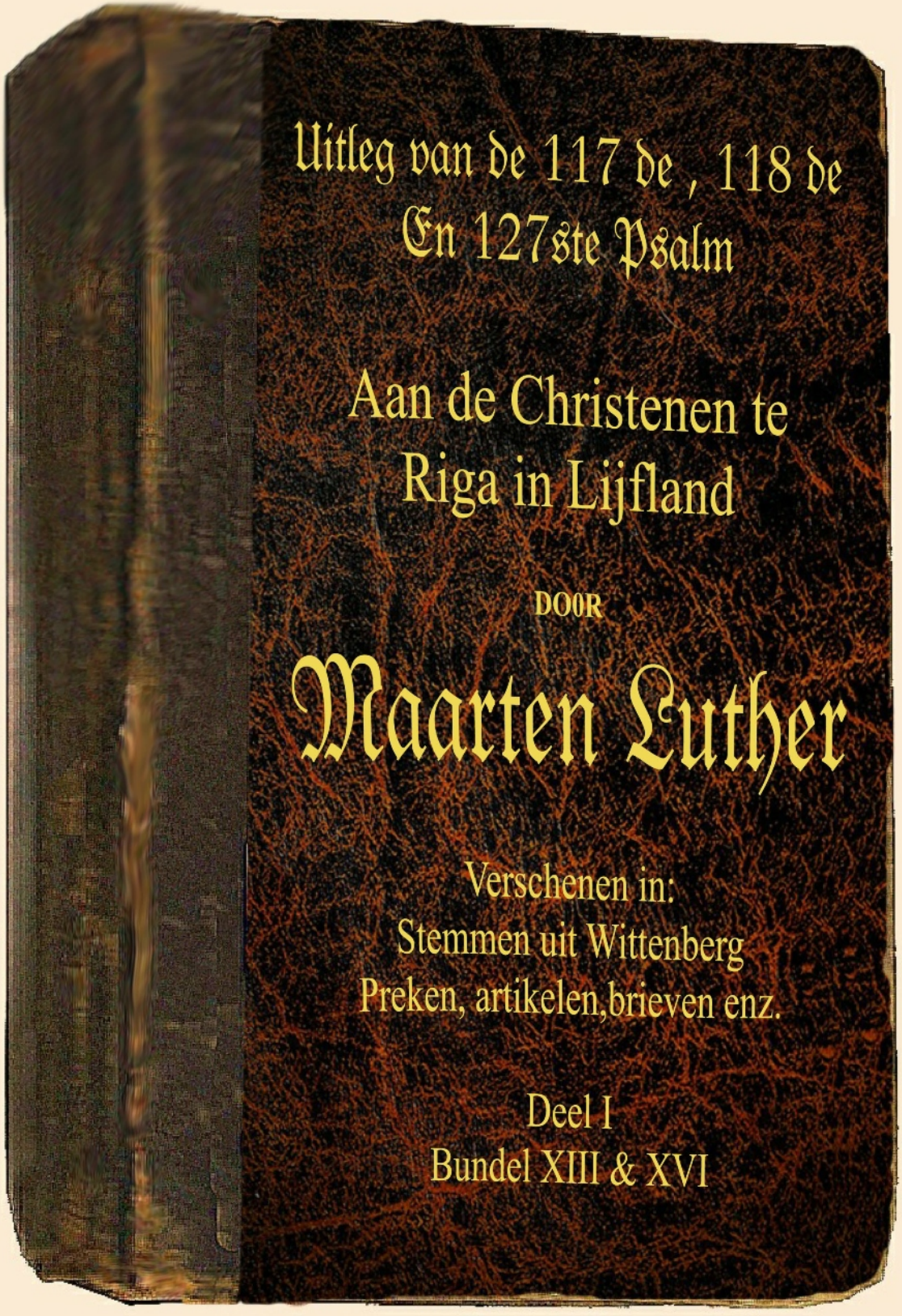
INDEX

Uitleg van de 117 de , 118 de
En 127ste Psalm
Aan de Christenen te
Riga in Lijfland
DOOR
Maarten Luther
Verschenen in:
Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen,brieven enz.
Deel I
Bundel XIII & XVI

BUNDEL XVI

TOELICHTING OP PSALM 117

Op het in het jaar 1518 gehouden ordekapittel van de Augustijnen in Duitsland verdedigde Luther de stelling, dat alleen diegene waarlijk een theoloog mag worden genoemd, die al wat van Gods wezen naar de wereld is toegekeerd ziet gerealiseerd in lijden en kruis, zulks in tegenstelling tot hen, die God menen te kunnen begrijpen uit de werken en de schepping. De theologia crucis, de theologie van het kruis - dat is de enige werkelijkheidstheologie. Het kruis, de Joden een ergernis, de Grieken een dwaasheid, maar niettemin de enige mogelijkheid voor de mens om God te ontmoeten. "Wie Mij ziet, ziet ook de Vader", antwoordde Jezus toen Filippus vroeg: "Heere, toon ons de Vader". Alleen dus in de Christus, en Die gekruisigd, concludeert Luther, kan de mens God naderen.
Dat is ook de grondtoon, die steeds weer doorklinkt in het geschrift van Luther over de 117de Psalm, die hier voor ons ligt. Onverbiddelijk bestrijdt Luther allen, die menen God te kunnen vinden buiten de gekruisigde Christus om. Hij weet, dat de mens in nood er niet komt met zijn eigen werken en willen en kunnen. Zeker, zegt hij, het gaat goed over werken en genoegdoening te praten zolang het uur niet daar is, waarop de duivel en Gods gericht het geweten beroeren; komt echter dat uur van de duisternis en benauwenis, dan blijft er slechts één mogelijkheid: af te zien van alle eigen willen en kunnen, om het hoofd te buigen voor de Gekruiste. Dan verstomt de klacht van de mens, zijn zorgen schrompelen ineen, omdat hij ineens beseft: Hij stierf ook om mij - ook ik sta onder Zijn oordeel, ondanks al mijn willen en werken. De mens weet zich zondaar, maar toch is daar plotseling óók het blijde weten: door de gekruiste Christus komt Gods liefde ook tot mij, kleine, zondige mens, - en zo dringt er een alles overstralend licht door zelfs in de diepste duisternis, het licht van Gods vergevende en rechtvaardigende liefde, het licht van Zijn genade, die ons overkoepelt gelijk de stralende blauwe hemel, zoals Luther het zegt. Dit is het grote wonder van God: het doorbreken van het licht juist in de diepste duisternis, het omzetten van dood in leven.
Voor het menselijk verstand is deze weg van het kruis een dwaasheid. Denken ook wijzelf niet altijd weer, vraagt Luther, dat God ons in de steek laat en Zijn Woord niet zal houden, zodat Hij een leugenaar is? En dan spreekt Luther het diepzinnige woord uit, dat Gods genade een grote leugen moet worden, ook in onszelf, voordat ze waarheid wordt. Omgekeerd weet ik, zo gaat hij verder, dat het woord van de duivel eerst lieflijke, goddelijke waarheid wordt, voordat het zich als leugen doet kennen. Wij komen niet in de hemel, zonder eerst in de hel te zijn geweest. Gods reddende liefde is juist daar, waar wij haar niet zouden verwachten; Gods weg met deze wereld is voor de mens onnaspeurlijk, want Hij verwerkelijkt Zijn doel op Zijn wijze (blz. 41).
In de "woestijn" van de Koburg, waar Luther vertoefde tijdensde rijksdag te Augsburg, is de waarheid van 't "via crucis via lucis" opnieuw met kracht aan zijn ziel bevestigd. Met grote welsprekendheid heeft hij er in zijn "117e Psalm" van getuigd.

PSALM 117

Aan de gestrenge en eerzame Heer Ridder Hans von Sternberg, mijn beschermer en vriend; genade en vrede zij U in Christus, onze Heere.

Gestrenge en vereerde heer, mijn beschermer en vriend.
Onlangs heb ik een boekje over de 117de Psalm het licht doen zien. Omdat het echter in deze vorm haastig en onverwacht zo uitvoerig is geworden en bovendien zo simpel en zonder enige toevoeging is uitgegeven, heb ik het opnieuw in bewerking genomen, opdat het in beter gewaad gestoken vriendelijker onthaal moge vinden en meer vrucht dragen. De Heilige Schrift immers is het waard, dat men haar ook uiterlijk zo goed mogelijk verzorgt en siert, opdat ze aldus ook bewonderaars mag vinden; vijanden en vervolgers heeft ze al genoeg.
Ik heb het boekje echter onder Uw naam willen verspreiden, niet alleen om het zo bij sommigen, die alle wetenschap en elke leer verachten, meer aanzien te geven, maar ook, opdat het een getuigenis zij van het feit, dat er onder de adel nog wel voortreffelijker mensen te vinden zijn dan men zou menen.
Het grootste deel van de adel gedraagt zich immers zo lasterlijk en stelt zich zo schandelijk aan, dat het daardoor bij de eenvoudige man kwaad bloed zet en de verkeerde mening doet postvatten, als diende de gehele adel nergens meer toe. Toch is zulk een waan onder het volk gevaarlijk, terwijl het ook niet goed is, dat men hen, die tot regeren zijn geroepen in de wereld, zo geringschat. Er zouden eens andere ongewenste dingen uit voort kunnen vloeien, wanneer slechts de duivel er de kans schoon toe ziet; probeerde hij het niet reeds in het oproer onder Münzer?[1]
We hebben bovendien het voorbeeld voor ogen van de geestelijken, die ook zo zeker waren van hun positie en die zo schandelijk leefden, dat de gehele wereld hen wel moet verachten. Hoewel zij het voor onmogelijk hielden, dat zij op een dergelijke wijze aan de verachting zouden worden prijsgegeven en van hun voetstuk zouden vallen, toch is het gebeurd en het is te vrezen, dat zij zich nimmer meer dat aanzien zullen verwerven, dat zij eenmaal genoten. Naar het voorbeeld van de geestelijken nu richt zich op dit ogenblik de adel, maar ik vrees ten zeerste, of het aan die adel zal gelukken alleen de voorspoed vande geestelijkheid te erven; zo niet, dan is hun lot bezegeld. Want God houdt Zich aan Zijn Woord, wanneer Hij spreekt: "Wie Mij veracht, die zal ook veracht worden"[2]. Ja, ze menen, dat het geen nood heeft, omdat tot nu toe het onweer steeds overdreef; zij trotseren en weerstaan beide, God en mensen, verachten Gods Woord en bekommeren zich niet om eer en goede zeden. Maar evenals God onverwacht toch de geestelijken getroffen heeft zal Hij zeker ook de adel aangrijpen. Hun macht zinkt voor de Zijne in het niet, zodat Hij hen zo zal weten te slaan en te teisteren, dat zij verstuiven als as in de wind.
Als ze willen worden geëerbiedigd en gevreesd, moeten zijzelf waarlijk tevoren ook God eerbiedigen en vrezen, opdat hun een goede roep onder het volk ten deel valt. Wil men het echter alleen met pralen en bluffen, met hooghartigheid en aanmatiging klaarspelen, dan zal zulks gauw de adel tot boeren maken. Zij zijn eigenlijk ook met recht boeren, al pronken ze nu nog met adellijke veren en namen, zolang het duurt, want God verstaat de kunst, om de hoogmoedigen te vernederen en de verachters veracht te maken; Hij duldt ze niet.
Om nu zulk een boze waan niet te sterk om zich heen te laten grijpen, is het niet overbodig de enkele leden van de adel, die zulks nog waard zijn, te loven en te

[1] Thomas Münzer (1480 - 1525), leider van de boerenopstand.
[2] 1 Sam. 2: 30.

prijzen. Want God beschikt het toch altijd weer zo, dat er in een stand, die Hijzelf in het leven heeft geroepen, steeds wel enige vromen en rechtschapenen worden gevonden, al zijn het er ook weinigen, opdat Zijn schepping en ordening niet geheel en al nutteloos worden - ware het ook, dat er slechts één Lot in Sodom zou zijn. Welke stand op aarde is zó goed, dat niet het grootste deel ervan verdorven is? Zou men nu alleen op dit laatste deel letten, dan moest men wel tot de verkeerde mening komen, dat de gehele stand tot niets meer dient; maar ook al wijst men enige rechtschapenen aan, het stemt toch gemelijk, dat men ter wille van de weinige goeden zo vele slechten en verdorvenen moet dulden. Waar nu God de Hemelse Vader U begiftigd heeft met oprechte ijver en liefde voor Zijn Heilig Woord en voor al wat rechtschapen is, heb ik niet na willen laten zulk een genade Gods (want het is Gods genade en niet Uw eigen vermogen) in U te loven en te prijzen. Ik koester daarbij de hoop, dat althans sommigen van het ongemanierde en lichtzinnige deel van de adel door zulk een voorbeeld ertoe worden bewogen, eveneens ernaar te streven, zich meer als edellieden en minder als boeren en zwijnen te gedragen. Omdat zij vooraan willen staan in deze wereld zijn zij verplicht aan de mindere man een voorbeeld te geven in rechtschapenheid en deugd; God eist het van hen. Doen zij zulks niet, dan zal Hij hun al het kwaad vergelden, dat uit hun ergerlijk en schandelijk gedrag is voortgekomen.
Bereik ik zulks door deze opzet niet, welaan, dan wil ik toch ertoe bijdragen de verderfelijke waan tegen te gaan, dat de adel, of welke andere stand ook, alle nut en betekenis zou hebben verloren. Integendeel, God behoudt Zijn deel onder allen en vraagt van allen ook Zijn schatting.

Ik hoop bovendien, dat dit en dergelijke boekjes u zullen bevallen en dat uw hart er een betere en zaliger bedevaart in moge vinden dan die, welke u b.v. naar Jeruzalem hebt gemaakt. Niet, dat ik verachtelijk neer zou zien op het doen van zulk een pelgrimstocht, want ik zou zelf gaarne zulk een reis ondernemen; nu ik dat niet meer kan, mag ik er graag iets over horen of erover lezen, zoals ik onlangs met genoegen en belangstelling ook naar u heb geluisterd. We moeten er ons echter voor hoeden, dat we zulke reizen niet doen met vrome bijbedoelingen, zoals mij zelf overkwam in Rome, toen ik ook zulk een dwaze heilige was, en ik door alle kerken en spelonken heenliep, alles gelovende, wat daar aan gemene leugens verkocht werd. Zelf heb ik wel een stuk of tien missen in Rome gelezen, en het speet me in die dagen bijna, dat mijn vader en moeder nog leefden, want ik had ze gaarne met mijn missen en andere voortreffelijke werken en gebeden uit het vagevuur verlost. In Rome gaat het gezegde: "Zalig is de moeder, wier zoon 's avonds vóór Sint Jan[3] een mis opdraagt". Hoe gaarne had ik toen mijn moeder zalig willen maken. Maar 't was te vol; ik kon niet aan de beurt komen en at een gezouten haring[4].
Welaan, zo deden wij, maar we wisten niet beter en de Stoel van Rome logenstrafte zulke laag-bij-de-grondse dingen niet. Nu hebben wij echter goddank de evangeliën, de Psalmen, en de andere boeken der Heilige Schrift, waarin wij met profijt en zaligheid een pelgrimstocht kunnen ondernemen. Wij kunnen daarin nu het ware beloofde land, het ware Jeruzalem, ja, het ware paradijs en hemelse rijk bezoeken en aanschouwen; nu hoeven wij niet te zwerven langs de graven van de heiligen en de plaatsen, die aan hun aards bestaan herinneren, maar wij kunnen als het ware heengaan door hun harten, door hun gedachten en hun geest.
Mag ik eindigen met de wens, dat het u en de uwen goed mag gaan en dat u mij mijn gepraat mag vergeven, want het is mij een vreugde, godvruchtige adel te zien en te

[3] 24 juni; herdenking Johannes de Doper
[4] D.i. keerde onverrichter zake naar huis terug.

horen, nu het geschreeuw van de anderen alles dreigt te overstemmen. Moge God ons allen bijstaan, Amen.

Uit de woestijn[5], zaterdag na Bartholomeus[6], 1530.
Uw dienstwillige
Martinus Luther

[5] D.i. vanuit de Koburg.
[6] 24 augustus.

DE HONDERD ZEVENTIENDE PSALM

"Looft de Heere, alle heidenen, prijst Hem, alle volken. Want Zijn goedertierenheid en trouw zijn machtig over ons tot in eeuwigheid. Hallelujah".

Dit is een korte, gemakkelijke Psalm, zonder twijfel daarom zo gemaakt, dat een ieder des te eerder zijn aandacht eraan zal besteden en des te beter zal bewaren wat erin wordt gezegd. Niemand heeft nu ook het recht om te klagen over de lengte of de veelheid van woorden, veel minder nog over de scherpte, de hoogte of de diepte ervan. Het zijn immers korte, klare, duidelijke, algemeen gebruikte woorden, die een ieder kan verstaan, wanneer hij er slechts bij stil wil staan en erover nadenken.
Dat laatste zal men overigens ten aanzien van elk woord uit de Schrift, moeten doen; men mag er niet licht overheen lopen en zichzelf wijsmaken, dat men het tot in alle diepten heeft gepeild, zoals de lichtvaardige, zelfvoldane, vadsige geesten doen. Als zij een Schriftwoord eenmaal hebben gehoord moet het voor hen daarmee uit zijn en schuiven zij het als een oud ding aan kant, terwijl ze zich al weer aan iets nieuws vergapen, alsof ze alles, wat ze hebben gehoord, ook werkelijk ten volle hebben verstaan. Niets anders is dat dan een gevaarlijke bezoeking en een boze, heimelijke list van de duivel, die op deze wijze de mensen onbevreesd, zelfverzekerd, brutaal, en bovendien geschikt en bereid heeft gemaakt tot allerlei dwalingen en partijschappen. Ja, dit is eigenlijk ook de zonde, die men "acedia" noemt, laksheid ten aanzien van de godsdienst, waartegen Paulus in Rom. 12 gebiedt, dat men vurig in de geest moet zijn, terwijl in Openb. 3 de Geest van zulken zegt: "Och, dat ge koud of warm waart; maar omdat gij lauw zijt, en noch koud noch warm, zal Ik u uit Mijn mond spuwen.
Inderdaad is het waar, dat zulke halfgeleerden de meest nutteloze mensen op aarde zijn en het voor hen veel beter zou zijn, dat zij in het geheel niets wisten. Want ze luisteren naar niemand, weten alles zelf beter dan wie ter wereld ook en matigen zich een oordeel aan over alles, wat er op het gebied van kunsten en wetenschappen verschijnt. Tenslotte zijn ze niet in staat om iemand wat behoorlijks bij te brengen, maar zij laten zich ook zelf door niemand onderwijzen. Zij verbeelden zich, dat zij zoveel in hun mars hebben, dat zij geen meester boven zich kunnen dulden, maar in werkelijkheid hebben zij, om zo te zeggen, nog geen boekje in hun hoofd, waaruit zij anderen de eerste beginselen van de wetenschap zouden kunnen bijbrengen. Zulke heilloze lieden heeft de duivel op het ogenblik buitengewoon veel onder de partijen en sekten. De eerste en beste knoeier onder hen, die een preek hoort of een Duits kapittel kan lezen, maakt zichzelf tot doctor en kroont zijn ezel, terwijl hij zichzelf wijsmaakt, dat hij nu alles beter kan dan allen, die hem onderwezen. Meester Haarklover noemt men zulken, die het paard achter de wagen spannen. Dat alles, zeg ik, komt daardoor, dat men Gods Woord zo lichtvaardig leest of aanhoort, zonder de nodige schroom, ootmoed en vlijt.
Zulke duivelse aanvechtingen heb ik dikwijls bij mijzelf ook voelen opkomen en nog kan ik mij er vandaag de dag nauwelijks voldoende voor hoeden en bewaren. Ik beken dat eerlijk, om daarmee tot voorbeeld te strekken aan allen, die zich in deze willen laten leiden. Want zie, al ben ik dan ook een oude doctor en prediker, die zeker zo goed thuis is, althans behoort te zijn, in de Schrift als al die drogredenaars, toch moet ik als een kind worden en alle dagen 's morgens vroeg voor mijzelf opzeggen het "Onze Vader", de "Tien Geboden", de "Geloofsartikelen" en wat ik verder. Voor geliefde Psalmen en spreuken nemen wil; dus precies zo als men tegenwoordig deze goede gewoonte de kinderen bijbrengt. Hoewel ik bovendien dagelijks met de Schrift moet omgaan en met de duivel moet strijden, toch mag ik in mijn hart nimmer zeggen:

het Onze Vader is oud; u kent de Tien Geboden wel; u kent ook de Geloofsartikelen, enz. Nee, ik leer in deze nog alle dagen en blijf een leerling van de Catechismus en ik merk ook, dat het mij wezenlijk helpt, terwijl ik nu ook uit eigen ervaring kan zeggen, dat men met de studie van het Woord van God nooit klaar komt, want het is met recht waar, wat de 147e Psalm zegt: "Zijn wijsheid gaat alle begrip te boven". Zo zegt de wijze man[7] het: "Wie van mij drinkt zal altijd meer naar mij dorsten". Waar het mij nu zo gaat, hoe zou het dan wel met die zelfverzekerde, zelfgenoegzame duisterlingen moeten zijn gesteld, die noch strijden, noch iets tot stand brengen ?
Toch houd ik het ervoor, dat al deze lieden ervan overtuigd zijn, dat ze alles weten, wat de Heilige Geest in deze Psalm heeft willen zeggen; moeten ze er echter iemand iets uit vertellen of onderwijzen, dan weten ze niet, hoe ze moeten beginnen en staan ze met de mond vol tanden. Om nu deze heilloze lieden te schande te maken en het Woord van God te eren, heb ik mij ertoe gezet om deze Psalm uit te leggen, opdat men kan zien, hoe Gods Woord, al moge het ook naar de vorm klaar en duidelijk zijn, desniettemin grondeloos diep is. En al ware het met het verstand te doorgronden (wat niet het geval is), dan nog is het onpeilbaar diep wat betreft de zedelijke waarde en de kracht, die erin verborgen liggen. Het vernieuwt en verfrist altijd weer het hart; het verkwikt, het laaft, het troost, het sterkt zonder ophouden. Ik zie en leer dagelijks, hoe de geliefde profeten zich in de Tien Geboden hebben geoefend en waaruit hun predikaties en profetieën opwellen en stromen. Zo willen wij nu bij deze Psalm vier delen onderscheiden, n.l. een profetie, een openbaring, een lering en een vermaning.

Over de profetie.
"Looft de Heere, alle heidenen", zo zegt de Psalm en zo profeteert en verkondigt hij het grote werk en wonder van God, namelijk het evangelie en het Rijk van de Christus, hetwelk tezelfder tijd beloofd, maar nog niet geopenbaard was. Want met deze woorden is immers niets minder gezegd dan dat God niet alleen de God van de Joden is, maar ook van de heidenen[8], en dan niet van een klein deel van de heidenen, maar van alle heidenen, zo wijd de wereld is. Want wie alle heidenen noemt, sluit daarbij er niet één uit. Daarmede worden wij heidenen ervan verzekerd en gewis, dat ook wij tot Gods kinderen behoren, die de hemel kunnen binnengaan en die niet zullen worden verdoemd, al zijn we dan niet van Abrahams vlees en bloed in de letterlijke zin van het woord. U weet, de Joden beroemen zich erop, dat zij alleen Gods kinderen en erfgenamen van de hemel zouden zijn vanwege de lichamelijke afstamming van Abraham en de heilige aartsvaders, koningen en profeten. Waar is het, dat zij alleen onder alle mensen de eer genieten kinderen te zijn van zulk een heilige Vader; maar de eer van kinderen te zijn van God en erfgenamen van Zijn hemelrijk is niet alleen voor hen weggelegd: integendeel, deze Psalm zingt en getuigt ervan, dat deze eer ook ons, heidenen, te beurt valt.
Immers, *wanneer alle heidenen God zullen moeten loven*, dan moet van tevoren vast staan, dat Hij ook hun God geworden is. Zal Hij hun God zijn, dan moeten zij Hem kennen en aan Hem geloven en alle afgoderij laten varen, aangezien men God niet kan loven met een afgodische mond of met een ongelovig hart. Zullen zij geloven, dan moeten ze tevoren Zijn Woord horen, om daardoor de Heilige Geest deelachtig te worden, die hun harten door het geloof reinigt en verlicht. Want men kan tot het geloof niet komen, noch deel krijgen aan de Heilige Geest, wanneer niet tevoren het Woord wordt gehoord, zoals Paulus zegt in Rom. 10: "Hoe zullen zij in Hèm geloven, van Wie zij niet gehoord hebben?" En in Gal. 3: "Gij hebt de Geest ontvangen door de

[7] D.i. de schrijver van het Boek der Wijsheid.
[8] D.i. niet-Joden.

prediking van het geloof". En zullen zij Zijn Woord horen, dan zullen predikers tot hen gezonden moeten worden, die hun Gods Woord verkondigen, want alle heidenen kunnen niet naar Jeruzalem gaan of zich onder de kleine schare Joden ophouden. Zo zegt het Psalmwoord ook niet: Laat alle volken naar Jeruzalem komen; nee, het laat hen blijven waar zij zijn en spreekt daar tot hen, dat zij God moeten loven.
Dat zeg ik daarom zo, voor het geval iemand met een Joodse glosse deze Psalm in die zin zou willen uitleggen, dat alle heidenen naar Jeruzalem zouden moeten komen en Joden zouden moeten worden. Daartoe zou Jeruzalem veel te klein zijn, zelfs al was het zo groot als eenmaal het ganse koninkrijk van David en Salomo is geweest. Ook afgezien dus van het feit, dat de tekst zo iets niet bedoelt, zou het onmogelijk zijn, omdat alle heidenen van de ganse wereld daartoe veel te talrijk zijn. Bovendien hebben wij nu ook het feit zelf voor ogen, dat God inderdaad Zijn apostelen en jongeren naar alle heidenen heeft gezonden en hun het evangelie heeft laten prediken, de Heilige Schrift heeft gegeven, hen van zonde, dood en duivel heeft bevrijd, hun harten door het geloof heeft gereinigd en hen aldus tot Zijn kinderen en erfgenamen en tot Zijn volk heeft aangenomen, terwijl Hij ze toch niet naar Jeruzalem heeft opgeroepen, noch hun bevolen Joden te worden. Zo zijn er overigens ook woorden genoeg in de Schrift, die aantonen, dat Gods Woord aldus tot de heidenen moest komen en onder hen moest worden verbreid, terwijl zijzelf bleven in hun woonplaatsen; zo staat er in ps. 19: "Over de ganse aarde gaat hun klank, tot het einde van de wereld gaan hun woorden". Evenzo profeteert de profeet Zefanja, dat de heidenen zullen blijven wat zij zijn, d.w.z. ze zullen niet tot het Jodendom overgaan en toch zullen ze Gods volk worden, want, zo staat er: "God zal alle goden der aarde verdelgen en alle volken der eilanden zullen Hem aanbidden, elk op zijn plaats". Zulke uitspraken nu zijn er vele.
Zie nu, welk een rumoer deze kleine Psalm in de ganse wereld veroorzaakt, hoe hij stormt en huishoudt onder de afgoden. Immers de wereld is vol afgoderij, sekten en dwalingen geweest, zozeer zelfs, dat de Romeinen, die toch de allermachtigsten en verstandigsten waren, meer dan honderd goden hadden. Zo was de wereld door ontelbare dwalingen versplinterd en toch durfde deze Psalm de gedachte aangrijpen en vrijmoedig uitspreken, dat er een einde zal moeten komen aan al deze sekten en afgodendienst en dat alle heidenen tot één geloof moeten komen en één God eren en loven; dat dus door het Woord van God uit deze bonte menigte van godsdiensten één enkele, eendrachtige kudde zou moeten groeien onder één Herder.
Dat een menselijk hart deze gedachte durfde te koesteren, en te geloven en als absolute zekerheid durfde te voorspellen dat die gedachte eenmaal werkelijkheid zou worden, mag met recht een wonder worden genoemd. Het liet zich immers gemakkelijk indenken, hoe de duivel er zich met hand en tand tegen zou verzetten, en met alle macht en wijsheid van deze wereld het zou trachten te verhinderen, zodat het wel iets totaal onmogelijke moest lijken. Toch durfde de Psalmist deze gedachte uitspreken, terwijl ze nadien in vervulling is gegaan ook; het menselijk geloof aan deze dingen is een even groot wonder als de vervulling ervan.
Zo zien we dus, dat het Woord van God een almachtige kracht van God moet zijn (Rom. 1, vers 16). Het heeft immers de afgoderij, het sektarisme en allerlei dwalingen, die toentertijd machtig in de wereld heersten, zo grondig opgeruimd, dat er geen haar van overgebleven is, ondanks het feit, dat keizers, vorsten, wijsgeren, heiligen en alle duivels, ja, de gehele wereld er ongemeen heftig en halsstarrig tegen tekeer zijn gegaan Nog nimmer heeft de wereld zich tot dusver opgemaakt om tegen afgoderij te strijden. Allerlei dwalingen kan ze verdragen, maar wanneer Gods Woord komt, wordt ze als razend en bezeten en wil het niet dulden. Toch heeft ze het moeten dulden en

het onderspit moeten delven.
Dit werk is het grootste, dat God op aarde gedaan heeft, veel groter dan de uittocht van de kinderen Israëls uit Egypte. Toen immers verdronk alleen de Farao met zijn gevolg in de Rode Zee; nu is de ganse vertoornde en waanzinnige wereld verdronken, terwijl Gods Woord is gebleven en de Christenheid is behouden. Zulk een werk moeten wij prijzen en ons troosten met de gedachte, dat Gods Woord, gelijk we aan dit grote voorbeeld wel zien, zal, ja moet stand houden, ook al razen en tieren de duivel en de wereld nog zozeer; het heeft vele grote wonderen gedaan in de wereld en het zal ook nu niet verzwakken.
In latere tijd hebben ook de ketters in grote getale ertegen samengespannen met alle macht en kracht; maar waar zijn ze gebleven? Zij zijn weg, maar het Woord is staande gebleven en de Christenen zijn er nog. Nu in deze tijd stellen de Turk, de Antichrist en vele sekten er zich tegen te weer, maar zij zullen evenmin resultaat behalen als hun voorgangers. Laat men er maar aan denken, dat het wat ruimte geeft, wat terugwijkt en bij tijden volgzaam schijnt, tenminste dat raad ik- wanneer het Woord iemand aangrijpt, dan kan het niet anders dan overwinnen. Zo niet goedschiks, dan kwaadschiks; want er staat geschreven: "Verbum domini manet in aeternum", Gods Woord blijft tot in eeuwigheid. Wilt u dat niet geloven, welaan, ondervind het dan.
Het heeft de wereldse macht, die de afgoderij beschermde, ten val gebracht. Het heeft de wereldse wijsheid, die de ketterij verdedigde, verslagen. Het zal zeker ook de boosheid van de wereld, die nu beide, afgoderij en ketterij, verdedigt, overwinnen, opdat niets tegenover Gods Woord stand houdt. Dat is in deze tijd onze troost en reeds zien wij, dat het krachtig gaat optreden met de klaarblijkelijke bedoeling om zijn recht te handhaven en zijn wil door te zetten. Vele aanslagen immers en plannen, die er tegen waren gericht, zijn totaal mislukt en groot geraas en geweld is erdoor te schande geworden.

"Looft de Heere, alle heidenen".
Met het woord "heidenen", dat in het Hebreeuws "gojim" luidt, duiden de Joden gewoonlijk alle niet-Joodse volken aan, evenals wij doen, wanneer we alle niet-christelijke volken heidenen noemen. Toch is de eigenlijke betekenis van het woord: natie, of het ganse volk van een land; zo zijn wij Duitsers een natie of goj, evenals Bohemen, Hongarije, Polen, enz. Ook het Joodse volk wordt dikwijls goj genoemd; b.v. in Ex. 19: "Gij zult mij een heilig goj zijn"; in Jes. 1 staat: "Wee het zondige goj", enz. Wanneer er dus staat: "Looft, alle gojim", dan zijn ook de Joden daaronder begrepen, want er wordt bedoeld: alle landen, alle naties of alle volken van alle talen, koninkrijken, vorstendommen, enz. Wij Duitsers hebben daarvoor geen afzonderlijk woord, waarom ik mij heb gehouden aan het algemene gebruik om "gojim" door "heidenen"[9] te vertalen, omdat dit het recht verstaan van de tekst niet belet.
Wanneer echter de Psalm zegt: "Prijst de Heere, alle volken"[10], dan houd ik het ervoor, dat dit woord volken, "ummim", in het Hebreeuws, eigenlijk betekent "plebs"[11], d.w.z. de bevolking van elke afzonderlijke stad of gemeente. Onder gojim wordt dus verstaan de bevolking van een geheel land onder één koning, vorst of heer, terwijl ummim de mensen omvat van elke afzonderlijke stad of gemeente.
Dat zeg ik daarom, omdat de Antichrist en de zijnen menen, dat het geen Christenen zijn, die zich niet onder hun tirannie buigen. De Geest zegt hier: Alle heidenen en

[9] In Hollandse Bijbelvertalingen wordt het Woord "gojim" hier meestal vertaald door "volken ". Voor het goed begrip van Luthers uiteenzetting is hier evenwel zijn vertaling "heidenen" behouden.
[10] In de Nederlandse Lutherbijbel wordt vertaald: "Prijst de Heere, alle natiën".
[11] "Plebs" betekende in het oude Rome: het gewone volk, tegenover senaat en patriciërs.

volken, en de Geest zal zeker geen onwaarheid spreken. Alle heidenen zijn evenwel nimmer onder één heer of één bisschop verenigd geweest, en dat zal wel nooit gebeuren ook. Want zulk een heerschappij over alle heidenen komt alleen toe aan Hem, van wie deze Psalm zingt in de woorden: "Looft de Heere, alle heidenen". Alle andere vorsten en koningen zullen zich met minder tevreden moeten stellen en niet aan God gelijk willen worden.

Zo is ook niet iedereen een ketter, die zich niet stelt onder de paus. Ware het immers een noodzakelijk artikel van het geloof dat geheel de wereld onder de paus zou moeten staan, dan zou God een leugenaar zijn, aangezien zulk een artikel tot dusver nooit in vervulling is gegaan en werkelijkheid is geworden, terwijl het ook nimmer zover zal komen. Nu moeten alle artikelen van het geloof, als Woord en beloften Gods, wáár zijn en vervuld worden; zo is ook het artikel aangaande de opstanding, hoewel het iets zegt over de toekomst, toch reeds aan enigen en dan wel in het bijzonder aan Christus Zelf, in vervulling gegaan. Dat echter heel de wereld onder de paus zou staan is nooit maar één ogenblik vervuld of werkelijkheid geworden; en gesteld, dat alle pausen zulks hadden bereikt op één na, dan zou door die ene nog het artikel vals blijken te zijn, want als hij een paus was, dan had hij naar Christus' Woord ook over heel de wereld moeten regeren, hetgeen niet het geval was.

Daarom kan het ook niet een artikel van het geloof zijn: zo ooit, dan had het immers ten tijde van Petrus in vervulling moeten gaan, die zij tot de eerste paus maken en die ook redelijkerwijs de grootste is; met hem heeft Christus zelf gesproken en hem de sleutels toegezegd en gegeven. Petrus had de alleenheerschappij zeker moeten hebben en toch had hij ze niet; zo heeft Christus Zijn woord niet gehouden en geen paus mag hopen, dat het aan hem nog eens bewaarheid zal worden. Het is een leugen en bovendien een dwaasheid.

Hoe kan het echter waar zijn, dat alle heidenen zullen buigen voor de ene Christus en God zullen loven, waar toch alle heidenen Christus vervolgen, gelijk Hijzelf zegt in Mattheüs 5 en Mattheüs 24: "Gij zult door alle mensen gehaat worden omwille van Mijn naam?" Het antwoord op deze vraag is: de Psalm zegt niet, dat alle mensen of wel alle heidenen Hem zullen loven, maar dat het evangelie zal komen tot alle heidenen, d.w.z. overal daarheen, waar heidenen, landen en steden gevonden worden en dat het sommigen dan tot het geloof in het Rijk van Christus zal brengen. Ofschoon nu niet alle mensen geloven, heerst toch Christus overal, waar mensen wonen; Zijn Woord en de doop en het sacrament houdt hij er in stand tegen alle duivelen en mensen in. Want het kan niet anders of het evangelie en de doop zullen overal in de wereld doordringen, hetgeen dan ook geschied is, ja, hetgeen dagelijks nog geschiedt overeenkomstig het woord uit het slot van het Marcus Evangelie: "Gaat heen in de gehele wereld en predikt het evangelie aan alle schepselen". In Psalm 19 heet het: 'De hemelen verkondigen Gods eer en het uitspansel verkondigt het werk Zijner handen", d.w.z. zover de hemelen en het uitspansel reiken predikt men overal Christus.

Waar nu het evangelie, de doop en het sacrament zijn, daar is Zijn kerk en daar zijn zeker ook levende heiligen; daar looft men Hem en Hij heerst over hen, al zouden het ook enkel en alleen jonge mensen en kinderen zijn. Er zijn echter ook ouderen onder; het kan niet anders of dat moet wel.

Maar, zegt u nu, dat is dan wel een klein rijk, dat de weinige Christenen onder de heidenen samen vormen. Mijn waarde vriend, het is niet een klein rijk en ook niet een onaanzienlijke macht, want ten eerste moet Christus terwille van die weinigen reeds zo machtig zijn, dat Hij alles, duivel, wereld, dood en leven in Zijn hand moet houden. Was dat niet zo, dan zou de duivel hem geen uur, ja, geen ogenblik het evangelie en de doop laten behouden, terwijl de wereld Hem geen Christen nog een uur liet leven.

Dat evenwel evangelie, doop en Christenen stand houden, bewijst Zijn onbegrensde macht over alle duivelen en alle mensen, onder alle heidenen, waar ze ook wonen, zoals de 110e Psalm zegt: "Heers in het midden Uwer vijanden", en de 45e Psalm: "Koningsmensen zullen U aanbidden te midden van Uw vijanden"[12].
Daar komt bij, dat Christus met diezelfde macht Zijn volgelingen beschermt en bewaart en hen dienovereenkomstig op wonderlijke wijze n.l. door de Heilige Geest regeert, van zonde, dood en hel verlost en vroom, levend en zalig maakt. Daarom, hoe minder Christenen en hoe meer Christusloochenaars en duivels er op een plaats zijn, des te geweldiger en machtiger heerst Christus daar. Heeft Hij daar al weinigen te regeren, als Beschermer en Beschutter zal Hij er des te krachtiger moeten optreden.
Dit over het eerste deel van de Psalm.

Over de openbaring.
Ook deze Psalm openbaart een groot, wonderlijk geheimenis, dat reeds ten tijde van de apostelen aan slechts weinigen bekend was, en nu onder het pausdom bijna geheel verborgen is, n.l. dit, dat zulk een rijk van Christus niet een tijdelijk, vergankelijk, aards rijk zal zijn, dat men met wetten en verordeningen moet regeren; veeleer is het een geestelijk, hemels rijk, dat boven alle wetten en verordeningen uitgaat en op geen enkele uiterlijke wijze geregeerd kan worden. Deze Psalm zegt immers de heidenen, heidenen te blijven; er wordt niet van hen gevraagd, gelijk boven ook al gezegd is, dat zij uit hun land of stad zouden moeten trekken om naar Jeruzalem te gaan; er wordt van hen niet 'geëist, hun wereldlijk recht, hun zeden en gewoonten te laten varen of af te schaffen om Joden te worden, evenmin als van de Joden zelf wordt gevraagd, hun wetten te laten varen.
Wat er geëist wordt is iets anders en hogers dan uiterlijk, wereldlijk recht, wetten of ceremoniën. Elk land en iedere stad kan zijn recht in stand houden, want daar vraagt deze Psalm niet naar; waar men het behoudt staat het het Godsrijk niet in de weg, want er wordt immers gezegd: "Looft de Heere, alle heidenen". Heidenen zijn echter mensen in landen en steden, zoals gezegd, en landen en steden kunnen niet bestaan, of ze moeten hun wetten en zeden en instellingen hebben, opdat ze kunnen regeren, rechtspreken, straffen, beschermen en de vrede bewaren; mogen zij al deze dingen ook veranderen naar omstandigheden, ontberen kunnen zij ze evenwel niet.
Wanneer wij n.l. over heidenen of koningen horen spreken in de Schrift, moeten wij niet alleen denken aan de persoon met de kroon, maar ook aan zijn hele regiem met alle wetten, departementen, rechtsinstellingen, zeden, gebruiken en gewoonten, waardoor zijn rijk bestaat en in stand blijft; wat zouden het anders voor koningen of heren zijn? Koningen van de fantasie en heren van de verbeelding zouden het moeten zijn, zoals wanneer Psalm 72 zegt: "De koningen aan de zee en op de eilanden zullen geschenken brengen".
Ja, met zulke woorden bekrachtigt juist de Heilige Geest het wereldlijk recht en regiem van alle landen en stelt het op één lijn met koningen, daarmee te kennen gevende, dat zij in hun heerschappij moeten blijven en dat een ieder zijn koning of heer onderdanig en gehoorzaam moet zijn. God bestraft ze er niet om, dat zij koningen of heidenen of volkeren zijn; Hij heeft ze Zelf geschapen, geordend en de wereld onder hen verdeeld om erover te heersen, gelijk Paulus in Hand. 17 ook getuigt. Als Hij ze wilde terecht wijzen of tuchtigen, zou Hij hen geen koningen, heidenen of volkeren noemen, maar hen wel met andere woorden aanspreken. Waar Hij ze dus koningen en heidenen noemt, en hen als zodanig erkent, daar moeten wij ze zeker ook

[12] Foutieve vertaling van Ps. 45: 6, van welk vers de Hebreeuwse tekst corrupt is.

koningen en heidenen, d.w.z. naties en wereldlijke heerschappijen laten zijn en als zodanig in ere houden.
Daarmee bekrachtigt Hij tegelijkertijd het bestaan van de verschillende standen van kooplieden en ambachtslieden, zoals we die in zulke wereldlijke rijken vinden, hoe ze ook mogen worden genoemd, als ze maar eerlijk en achtbaar zijn overeenkomstig het recht van het eigen land. Zo moeten er burgers, boeren, schoenmakers, kleermakers, schrijvers, ruiters, meesters, knechten enz. zijn, want zonder al dezen (zegt Prediker) bestaat geen land of stad. Men moet dus weten, dat zulke standen op zichzelf niet tegen God zijn en men mag er, als men God wil dienen, geen afstand van doen, om in een klooster te kruipen of een sekte in het leven te roepen. Ja, alle standen zijn door God ingesteld, opdat zij Hem zullen dienen, overeenkomstig het woord uit Gen. 3: "Ge zult uw brood eten in het zweet uws aanschijns". Dat woord nu wil Hij zien gehouden.

Er is nog iets anders, dat Hij van volkeren en mensen eist in deze Psalm. Hij zegt niet: "Drijft uw handwerk, alle heidenen", want dat is reeds in Gen. 3 bevolen, zoals wij zagen, maar Hij kan er toch geen behagen in vinden, dat u een Karthuizer, een monnik, een non, een paap wordt; ja, het behaagt Hem minder dan het geringste ambacht ter wereld. Hij verwerpt en verdoemt het zelfs, omdat het zelfgekozen standen zijn, die het zweet des aanschijns, in Gen. 3 aan alle mensen geboden, ontvluchten, schuwen en verachten, als wilden zij een betere wijze van God te dienen in het leven roepen dan God Zelf met dat "zweet des aanschijns" heeft ingesteld, zoals altijd weer het sluwe en slimme verstand God wil bemeesteren en het eigene bij God zoeken.
Wat is het dan wel, dat Hij vraagt? Het is het loven van de Heere. Dat is een zware eis en een ondragelijke, bovenmenselijke schatting en last, die op de wereld is gelegd, zoals deze zelf het tenminste verstaat en uitlegt; daarom wordt deze Psalm als ketterij en als de giftigste prediking beschouwd, die op aarde gekomen is. Want wat wil het zeggen, de Heere loven? Het wil dit zeggen: alle andere goden verloochenen, alle andere godsdiensten laten varen, alle eigen heiligheid, wijsheid en verdienste verdoemen. Geen land of volk, geen koning of heer verdraagt het evenwel, dat men hun goden en godsdienst wil verdoemen en hun wijsheid en heiligheid wil verwerpen. Hoort, zo zeggen ze, deze leer wil ons onze goden ontnemen (gelijk in Hand. 19 Demetrius klaagt) en beweert, dat onze godsdienst niets is, dat onze vaderen en wij zelf allen dwazen zijn geweest, dat onze gewoonten, zeden en oude overleveringen dwalingen zijn. Deze schelmen zijn oproerlingen en lasteraars; ze willen ons een nieuwe god geven en een nieuw geloof leren; in het vuur met hen, naar de galg, naar de beul met deze boeven: Dan gaat het, zoals de tweede Psalm zegt: "Wat razen de volken en hoe spreken de lieden zo lichtvaardig? De koningen der aarde staan op en de vorsten beraadslagen met elkander tegen de Heere en Zijn Gezalfde, zeggende: Laat ons hun boeien verscheuren en hun banden van ons werpen:"
Het is werkelijk wonderlijk en het vragen wel waard, waarom zij zo razen tegen de Heere, Die zij redelijkerwijs toch zouden moeten loven; vreemd is het ook, dat zij Zijn rijk en heerschappij voor boeien en ketenen uitmaken, als moesten zij Zijn gevangenen zijn, terwijl Hij hun toch niets doet en hun niets ontneemt; Hij noemt ze immers koningen, landen en volkeren, laat ze ook koningen, landen en volkeren blijven en laat hen behouden, wat ze hebben. Hij begeert alleen, dat Hij hun God zal zijn, wat hun toch geen schade berokkent; integendeel, het brengt hun alle goeds, het tijdelijke en het eeuwige beide (zoals wij in een volgend vers zullen zien); Hij verlost hen uit de boeien van de duivel en maakt hen vrij van de ketenen van dood en zonde.

Zo vraagt Hij niets anders dan wat Hem rechtens toekomt en eist alleen het Zijne op, n.l. dat Hij, als de godheid, ook waarlijk als God moge worden erkend, en daarbij dan nog dat, wat voor henzelf het allernodigst en van het grootste nut is, n.l. hun eigen ziel en zaligheid. Maar het heeft slechts dit ten gevolge, dat men beweert, dat dit alles boeien en banden zijn, ondragelijke lasten, ketterij en duivelsleer, oproer, tweedracht en twist, een nieuwe god en een nieuw geloof; ja, ze durven zelfs te beweren, dat het razen en woeden, dat zijzelf ontketenden, alles de schuld zou zijn van de leer. Zelf willen ze kinderen, vaders, meesters en vrienden van de vrede heten, al is dat nog zo onzinnig, gezien hun moorden, branden en vervolgen. Toch, de leer laat hen blijven wat ze zijn en noemt hen koningen, vorsten, heren, landen en volkeren en predikt vrede met alle schepselen.
Dat de wereld van de duivel is en blind, bezeten, verdwaasd en zinneloos, toont ze wel aan door haar vervolging van God, die haar niet alleen de tijdelijke vrede en alle aardse goederen schenkt en doet behouden, maar haar bovendien deel doet krijgen aan de eeuwige vrede, de hemelse goederen en een oneindig, zalig leven. Ja, erger dan dat: God moet nog worden gelasterd ook, als een ketter en oproerling, en bovendien de schuld dragen van het spektakel, dat deze lasteraars zelf veroorzaken en op gang houden.
Wie zulks niet gelezen of gehoord heeft van de wereld uit de tijden van de apostelen, martelaren en ketters, die kan het nu in onze dagen tastbaar en duidelijk zien aan de sofisten en papisten, aan wie ook niets wordt ontnomen, integendeel, wier verworven bezit door deze leer wordt erkend; het enige, dat van hen gevraagd wordt, is dit, dat zij de Heere loven, van hun oude afgoderij afstand doen en hun onchristelijke godsdienst veranderen, opdat zij hier en ginds vrede en leven mogen hebben. Hoe ze zich evenwel daartegen teweer stellen ziet een ieder wel, zodat ik er nu niet veel van behoef te zeggen.

Dat is het ook, wat de Joden nog vandaag de dag belet en ervan weerhoudt, om Christenen te worden; immers, ze kunnen het niet verdragen, dat de heidenen *Gods volk* moeten worden genoemd en desniettemin heidenen blijven. Zij menen, dat men zich zou moeten besnijden en zich houden aan hun oude wet van Mozes; zij horen en zien niet, dat God hier in deze Psalm, evenals op vele andere plaatsen, de volkeren oproept tot Zijn lof, terwijl Hij ze toch volkeren of heidenen laat blijven wat betreft hun uiterlijke instellingen en wetten. Daarmee toch heft Hij radicaal de wet van Mozes op, als zijnde niet nodig om God te loven of Gods volk te worden; Hij gebiedt hier immers de heidenen God te loven, de heidenen d.w.z. de onbesneden volkeren, die zonder Mozes' wet leefden naar hun eigen wetten, maar die toch niet God zouden kunnen loven, als ze niet tevoren Gods volk waren geworden door Zijn Woord, gelijk boven gezegd.
Niet, dat God hiermede de wet van Mozes zou verachten of zou verdoemen, als zou er zonde en dwaling aan kleven; alleen, Hij eist wat hogers en anders dan het leven en handelen naar Mozes' wet en wel dit, dat men onder alle heidenen God zal loven. Wanneer de Joden dat niet willen doen, zal hun gehele op de wet van Mozes gebaseerde doen en laten verloren, verdoemd en zonde moeten heten. Zo ook stond Paulus overal de Joden toe, zich te besnijden en Mozes' wet in ere te houden, als ze maar boven dat alles aan Christus geloofden en voor de zaligheid alleen nodig hielden het geloof, ook zonder de wet; dan moesten ze evenwel ook de heidenen hún wetten en hún recht laten behouden, wanneer zij slechts aan dezelfde Christus geloofden en alleen dit geloof nodig oordeelden voor de zaligheid, ook zonder hun wet en recht, zoals Paulus spreekt in 1 Kor. 7: "De besnijdenis is niets en het onbesneden zijn is

niets, maar Gods geboden houden". Evenzo in Rom. 3: "Door de werken der wet wordt niemand voor God rechtvaardig". En in Gal. 6: "Want in Christus geldt noch besneden te zijn iets, noch onbesneden te zijn, maar een nieuw schepsel". Tenslotte zegt Paulus in 1 Kor. 7: "Is iemand, die besneden is, geroepen, hij houde zich aan de besnijdenis; is iemand geroepen, die niet besneden is, hij late zich niet besnijden".
Ja maar, zeggen ze, *wij loven de Heere door de wet van Mozes en dus zijn we zeker Zijn volk.*
Antwoord: zij loven echter niet die Heere, die door alle heidenen wil worden geloofd, hetgeen ook geschiedt. Omdat zij immers niet willen geloven, dat de heidenen God kunnen loven zonder de wet van Mozes, houden zij ook niet die God, die onder alle volkeren wordt geloofd, voor de Heere, hoewel deze Psalm er van zingt en heel de Schrift ervan spreekt. Immers, zal het waar zijn, wat deze Psalm zingt, dan moet God onder alle heidenen waarlijk God zijn, terwijl zij toch heidenen blijven in die zin, dat ze niet de wet van Mozes op zich nemen.

Waar is evenwel ooit ter wereld een God geweest, die alle volkeren hebben geloofd, uitgezonderd deze, onze God, die wij Christenen loven en eren? En waar is een God, wiens Woord zo tot in alle uithoeken van de wereld heeft geklonken, Wiens Woord zich zo krachtig heeft doorgezet en is aanvaard, als het evangelie van Christus, al hebben ook koningen en vorsten er zich zonder ophouden tegen verzet? Of, hoe zou er ooit nog een God kunnen komen, die alle volkeren zouden moeten loven, na eerst Joden te zijn geworden; dus niet, zoals deze Psalm toch profeteert, dat het zal geschieden, zonder zich te besnijden? Zullen nu alle heidenen God loven en toch heidenen heten en blijven, zonder Joden te moeten worden, dan valt er niet aan te twijfelen, dat de wet van Mozes onnodig is om God te loven of Gods volk te worden.
Daaruit volgt ook, dat het vaststaat, dat er voor de wet van Mozes een einde komt en zij moet worden opgeheven, wanneer datgene, waarvan deze Psalm spreekt, zal zijn geschied, n.l. dat alle heidenen God loven en Gods volk worden zonder wet en besnijdenis; dan moeten de Joden zelf heidenen worden, d.w.z. zij moeten geloven, dat de God, die alle heidenen loven, hun eigen ware God is, de God van al hun vaderen en profeten, de God, die hun door deze Psalm verkondigt, dat Hij niet alleen de God van de Joden, maar de God van alle heidenen moet worden. Doen ze dat niet, dan verloochenen zij hun eigen God en geloven zij Zijn Woord niet, dat hier zegt, dat Hij de God van alle heidenen wil zijn.
Trouwens, ook reeds aan Abraham heeft God deze belofte gedaan, nog voordat hem de besnijdenis werd gegeven en lang voor Mozes' tijd; immers, God sprak tot hem: "Gij zult niet meer Abram heten, maar Abraham zal uw naam zijn; want Ik heb u tot een vader van vele heidenen gemaakt"[13]. Hier wordt dus gezegd, dat Abraham niet de vader van één enkel volk zal zijn, maar van vele volken of heidenen. Nu is het wel zeker, dat de Joden slechts één enkel "goj" zijn en niet vele "gojim". Zal dus de Schrift waar zijn, dan moet Abrahams God de God van vele heidenen zijn en niet alleen die van de Joden; zij zouden echter geen heidenen zijn in de zin van onbesnedenen, wanneer zij allen Joden moesten worden.
Daarom is de wet van Mozes niet meer nodig vanaf het ogenblik, waarop die God gekomen is, die alle heidenen loven en als God erkennen. Willen de Joden daarenboven zich besnijden en hun Mozaïsche wet handhaven, dan kan dat God niets schelen, wanneer zij maar niet menen, dat zulks nodig zou zijn om Gods volk te blijven. Zouden ze het wel voor noodzakelijk houden, dan zouden ze daarmee zoveel

[13] Gen. 17: 5.

als dit willen zeggen: onbesnedenen kunnen niet Gods volk zijn - dus kan God ook niet de God van de heidenen zijn, als dezen de wet van Mozes niet aanvaarden. Daarmee zou dan gezegd zijn: God liegt en bedriegt ons in deze en dergelijke Psalmen.
Hoe komt men erbij, dat men nu onder alle heidenen de wet van Mozes zou moeten naleven, om Gods volk te kunnen zijn? Het is toch ook niet nodig geweest eertijds, toen Jeruzalem en het Joodse volk en Mozes nog op hun hoogtepunt stonden, nog vóórdat God onder alle heidenen kwam? De profeet Jona getuigt er immers in vele bewoordingen van, dat de stad Ninevé Gods stad was, die ook de ware God van de Joden aanbad; toch waren de inwoners heidenen, d.w.z. onbesnedenen, en zij leefden niet volgens de wet van Mozes, maar volgens eigen wetten. Zo waren toch ook Lot en Job Gods dienaren zonder besnijdenis en wet; evenzo de Farao en de zijnen in Egypte ten tijde van Jozef; verder de vorst van Naäman uit Syrië en de weduwe uit Zarfath ten tijde van Eliza. Zo waren er velen, die allen in de ware God van Abraham hebben geloofd en Hem aanbaden en toch geen Joden zijn geworden. Daarom is het een onbegrijpelijke verblinding van de Joden, dat zij hopen, alle heidenen tot Joden te zullen maken in de Messiaanse tijd; voorheen is dat immers voor geen enkel volk nodig geweest om volk van God te kunnen worden. Het is voldoende, zegt hier deze Psalm, dat men God looft. d.w.z. dat men Hem belijdt als God, dat men in Hem gelooft en Hem lof en dank brengt: dat maakt een volk tot Gods volk.

Dit alles heb ik niet alleen gezegd tegen de Joodse dwaling, maar veel meer nog tegen sommige dwaalgeesten[14], die ons, heidenen, het juk van de wet van Mozes willen opleggen, dat toch God Zelf van de Joden heeft afgenomen. Zij praten er zonder ophouden over en willen zowel de geestelijke als wereldlijke heerschappij onder de tucht er van stellen; de gewetens willen ze er door verwarren en de aardse wetten er door veranderen, alsof het evangelie ons waarlijk niet wat anders en hogers wil bijbrengen dan wereldlijk recht of uiterlijke instellingen.
Wel is het waar, dat in de wet van Mozes de wereldlijke heerschappij en de uiterlijke leefwijze voortreffelijker zijn vervat dan in de wetten en gebruiken van welk volk ook, zodat het zeker te wensen ware, dat de gehele wereld althans in hoofdzaak zulk een wet zou bezitten. Omdat het echter niet nodig is en zulk een verandering niet zonder grote gevaren en zeker niet zonder grote schade aan te richten tot stand zou zijn te brengen, late men het een vrome wens blijven en men houde zich in elk land aan eigen wetten, zeden en gewoonten, gelijk ook een spreekwoord zegt: zoveel landen, zoveel zeden. Houdt uw geweten zuiver zonder het te binden aan Mozes' wet en weet, dat God niet meer eist van alle heidenen, dan de lof en de eer, die Hem toekomt, gelijk het evangelie overal ter wereld predikt; weest dus gehoorzaam aan alles, wat Hij in het evangelie heeft geleerd en bevolen en u bent Zijn volk en u looft de enige Heere, samen met alle heidenen en met de Joden, in één geloof en godsdienst.
Ja, het is zeer goed en zelfs van groot nut, dat God zo met Jeruzalem heeft gehandeld; dat Hij het rijk van de Joden uiteen heeft gescheurd, de wet van Mozes heeft opgeheven en het volk zo grondig uit elkaar heeft geslagen, dat het nimmer meer zal opkomen. Als we zien, dat ze zo halsstarrig zijn, dat ze ondanks de gruwelijke plagen en rampen, die over hen zijn gekomen omdat ze de God van de heidenen (die toch ook hun God is) niet willen aannemen, dan vragen we ons af, wat ze wel zouden hebben gedaan, wanneer zij hun rijk, hun wet en hun Jeruzalem in volle glorie nog zouden bezitten.

[14] Luther doelt hier op de beweging der Wederdopers, die aan het Godsrijk een concrete gestalte op aarde wilden geven en daartoe o.m. de wetten van het O.T. in staat en maatschappij wilden toepassen.

Eveneens is zulk een toorn van God een voorbeeld, verschrikkelijk voor de tirannen, maar troostvol voor de gelovigen in heel de wereld. Verschrikkelijk, zeg ik; immers, als God Jeruzalem niet heeft willen verschonen, de heerlijkste stad die er ooit op aarde geweest is, de stad ook, door God eenmaal het meest bemind, Zijn eigen huis en woning, waarin bovendien nog de allergrootste heiligen en profeten begraven liggen; en als God ook niet gespaard heeft de allerschoonste heerschappij en wetgeving op aarde, die Hijzelf eens heeft ingesteld; als Hij er ook geen acht op heeft geslagen, dat de Joden toch Zijn eigen volk waren, erfgenamen en naar vlees en bloed afstammelingen van de heilige vaderen; als Hij integendeel dat alles heeft uit-eengerukt en verstrooid, omdat de Joden Hem, de Heere van alle heidenen, niet als hun God hebben willen erkennen: hoe zou Hij dan andere koningen, landen en mensen verschonen, die zich ook niet voor Hem als hun Heere willen buigen?

Zo zal het in onze tijd ook met de stichtingen en kloosters gaan. Ook zij zullen a.h.w. in stukken worden gesmeten en uiteengerukt, gelijk het nu reeds hier en daar gebeurt, al schijnt hun wezen dan nog zo fijn, schoon en goed te zijn. Zij echter lasteren ook de Heere van alle heidenen, die zij zouden moeten loven; zij buigen zich niet voor Hem, maar verheffen en loven hun eigen werk en wezen zozeer, dat ze menen daardoor niet alleen Christenen te zijn en zalig te worden, maar ook hoger en beter te zijn dan de gewone Christenen; ja, ze wagen het zelfs om te beweren, dat ze, door het verkopen en uitdelen van hun werken hun verdienste aan andere Christenen, dezen de toegang tot de hemel openen; dat alles is zeker wel een onuitsprekelijke gruwel.
En wat willen zij daarmee eigenlijk anders zeggen dan dit: een gewoon, eenvoudig Christenmens is niets bij ons vergeleken; de christenstand is veel geringer dan onze stand; door de doop kan niemand zó hoog stijgen als door onze tonsuren en kappen; een Christen zou nooit meer zalig kunnen worden als onze stand hem niet hielp. Wat wil dat echter anders zeggen dan dit: de doop betekent niets, Christus' bloed niets, Christus' leven en sterven niets, Gods Woord niets, God Zelf niets; wij, wij zijn hoger en beter dan doop, Christus en God. Want zouden ze zich geringer achten dan God, dan zouden ze zich waarlijk ook geringer achten dan Christus en Diens bloed; zouden ze zich geringer achten dan Christus' bloed, dan zouden ze zich minder weten ook dan de doop, die door Christus' bloed gezegend is, ja, die door dat bloed eerst van kracht wordt; zouden ze zich evenwel geringer achten dan de doop, dan zouden ze zich ook geringer achten dan de gewone Christenen en hun stand geringer dan de gewone christenstand; waar bleven ze dan? Zullen ze dus blijven in hun pracht en roem, dan moeten ze van zichzelf wel wat hogers, beters en heiligers maken dan de gewone Christenen zijn, d.w.z. ze moeten zich hoger schatten dan de ganse heilige christenheid of christelijke kerk, hoger dan de doop, hoger dan Christus' bloed, hoger dan de Heilige Geest en God Zelf. Dat betekent evenwel: zichzelf loven en daardoor de Heere van alle heidenen lasteren. Nu kan wel niemand loochenen, dat zij inderdaad zo gehandeld hebben en hun eigen stand bovenmate hebben geprezen boven de gewone Christenen: de brieven en boeken, ook het werk zelf is voorhanden, waardoor deze dingen overtuigend worden bewezen.
Als zij echter hun kloosters beschouwden en gebruikten als inrichtingen, waar men de christelijke jeugd zou kunnen opvoeden in geloof en tucht, opdat men geschikte personen kreeg voor het vervullen van christelijke ambten, m.a.w. als het niets anders waren dan christelijke scholen, dan zouden het prachtige inrichtingen zijn. Trouwens, als zodanig zijn ze ook in den beginne gesticht, zoals de namen van prelaten als proost, deken, scholasticus, cantor, enz. nog aanduiden. Maar er een stand uit maken, die beter zou zijn dan de gewone christenstand, is totaal verkeerd, ja, is eigenlijk een

verloochening en lastering van Christus. Zij zullen de christenheid moeten helpen en dienen, zoals de scholen, de opvoeding thuis, de staat en alle andere instellingen; zij zullen zich echter niet in het minst moeten verheffen boven de gewone christenheid. De christenheid zal alles en allen moeten overkoepelen, gelijk de hemel de aarde; de christenheid is immers Christust eigen stand, ingesteld door God Zelf. Omdat ze nu zich daarnaar niet willen voegen, moeten ook zij gelijk het halsstarrige Jeruzalem worden uiteengerukt en in stukken gesmeten; daar helpt niets aan. De Heere van alle heidenen zal men moeten loven en in ere houden, of alles zal te gronde gaan.

Zo heeft God het gezegd in de 2de Psalm, *want Hij wil als Koning en God worden erkend onder alle heidenen;* wat zich niet hiernaar wil voegen zal tot puin vergaan, al schijnt het dan ook nog zo groot en machtig, zo flink, volmaakt en heilig. Alle heidenen zullen deze Heere moeten loven. Zo zien we ook, hoe Hij Rome, de grootste stad en het machtigste rijk ter wereld, om deze redenen in de as heeft gelegd en heel die geweldige heerschappij zo heeft uiteengerukt en verpletterd, dat er nauwelijks nog enkele scherven van overbleven. Want Hij spreekt: "Gij zult hen met een ijzeren scepter verslaan, als potten zult Gij ze in stukken smijten"[15]. En op een andere plaats: "Kust de Zoon, opdat Hij niet toornig wordt en gij omkomt op de weg"[16].
Dat betekent, dat u dit voor ogen moet houden: brengt u de Zoon geen hulde meer, dan is er slechts verderf, geen genade meer; beide, u en uw weg (d.w.z. uw wezen, uw doen, uw bestuur, wetten, recht, godsdienst, enz.) zullen te gronde gaan en nimmer weer opstaan. Want Hij wil van geen godsdienst, geen staatsinstellingen, geen heiligheid, geen verstand, geen macht, geen hoogheid, geen grootheid, geen volk en land en mensen weten, als ze niet de Heere loven, die onder alle heidenen tot koning en God is geworden en onder hen wordt gepredikt, gelijk onze Psalm zegt; zo is het en niet anders. Wie het niet wil geloven zal het door eigen ervaring wel leren, gelijk het de Joden en de Romeinen is gegaan. Dat is voor ons, die wel geloven, tot troost en maakt de hoop op onze verlossing onwankelbaar.

Dat was hetgeen er te zeggen was over de openbaring in deze Psalm. Het is immers nog heden ten dage een bewijs van een groot en diep inzicht, wanneer iemand blijkt te weten, dat het wezen van het christendom iets hogers en iets totaal anders is dan alle wereldlijke en geestelijke verordeningen en wetten en alle uiterlijke heiligheid en instellingen, hoe men die dingen ook moge noemen en bij wie ze ook voorkomen, bij Joden of bij onbesnedenen. Paulus ook getuigt er in Ef. 3 van, dat het een openbaring is, de apostelen ten deel gevallen, te weten, dat de heidenen Gods volk zullen zijn zonder de wet van Mozes - ja, zonder welke wet dan ook. Zo lezen we ook in Hand. 10 en 11, dat zelfs Petrus van deze dingen niet wist, totdat hem in een gezicht van de hemel duidelijk werd, dat hij tot de heiden Cornelius moest gaan.
Voorzover ik het begrijp, is het gehele boek van de Handelingen der Apostelen geschreven terwille van de nu door ons besproken Psalm en meer dergelijke Schriftgedeelten, opdat bewezen zou worden, dat de heidenen zonder Mozes' wet Gods volk mogen worden. Zo wordt zelfs in Hand. 15 verhaald van een merkwaardig concilie, over deze kwestie in Jeruzalem gehouden; alleen Petrus, Paulus en Barnabas hielden daar in deze voet bij stuk tegenover de ganse schare gelovigen, waaruit wel blijkt hoe moeilijk het voor het verstand en de menselijke natuur te aanvaarden is, dat de geestelijke en wereldlijke standen niets te betekenen hebben, vergeleken bij de gewone christenstand. Het verstand wil deze dingen altijd weer dooreenmengen en uit

[15] Ps. 2: 9.
[16] Ps. 2: 12.

de christelijke stand een uiterlijk rijk van wereldlijke of geestelijke aard vormen, dat door wetten en instellingen in stand gehouden en geregeerd kan worden, maar het verraadt daarmee bovenal, dat het niet weet, wat Christus en christenstand willen zeggen. Dat hebben wij, jammergenoeg, maar al te zeer ervaren onder het pausdom.
Dit heet een openbaring en dit blijft een openbaring, want van dit alles vindt u niets in het kerkelijk recht, in geen van de wetten van welke paus ook, of ze nu Clementinussen, Sextussen, Extravaganten[17] of nog anders heten; niets vindt u ervan bij de schrijvers van de Summae en Sententiae[18] of in de predikaties van monniken; niets in al de verordeningen van stichtingen en kloosters, niets in de regelen van allerlei monniken en nonnen; niets in de postillen[19] over de Heilige Schrift, niets in de statuten van concilies, niets in de hele Hiëronymus en Gregorius[20], niets in de quaestiones van theologen[21] of in de voorlezingen van hogescholen; niets vindt u in al de missen en vigiliën[22] en ceremoniën van kerken, niets in de stichtingen, niets in de broederschappen van secten, niets in de bedevaarten, waar ter wereld ook, niets in de Maria- en heiligenverering, niets in de aflaatbullen, niets in de hele kanselarij en het hele hof van de paus, niets in de paleizen van de bisschoppen; niets, niets vindt u, zo zeg ik, van deze openbaring bij al wat ik u noemde; veeleer zelfs belemmering en verdoezeling er van.
Hebben pausen en bisschoppen van het evangelie en de kerk niet iets totaal anders dan een geestelijk, ja, zelfs een wereldlijk rijk gemaakt? Wat zoeken op het ogenblik de sektariërs, de dwepers en verdwaasde heiligen anders dan opnieuw van het evangelie een uiterlijke heiligheid of nieuw monnikendom te maken, met grauwe rokken en zure gezichten? Er staat: Looft de Heere, alle heidenen. Zeker, weest en blijft het volk, dat u bent, sticht geestelijke orden, stelt regels op en verordeningen, maakt wetten en wereldlijke instellingen, weest kuis of treedt in het huwelijk, doet alles, wat u verder aan uiterlijke zaken kunt bedenken: hoedt u echter ervoor te menen, dat u daardoor christen zijt en zalig zult worden; denkt niet, dat zulke dingen het wezen van het christendom uitmaken. Want al die dingen kunnen door het verstand worden uitgedacht en gesticht en Christus is er niet voor nodig; boven al wat u kunt verzinnen en doen, moet nog iets hogers komen, n.l. dat u de Heere looft. Met het genoemde evenwel looft u uzelf en niet de Heere, want het is iets van uzelf, bij u en door u tot stand gebracht, door het verstand bedacht en tevoren in de natuur ingeplant en geschapen.

Over de leer.
In deze Psalm wordt de hoogste wijsheid geleerd, die op aarde gevonden wordt en wel het geloof, dat een goddelijke en geen menselijke, een verborgene en geen openbare, een hemelse en geen aardse wijsheid is; het is een wijsheid aan geen mens bekend, zelfs niet aan de oversten van deze wereld, gelijk Paulus getuigt in 1 Cor 2. Daarom kan het ook niet anders, of de wereld moet het wel de ergste ketterij noemen en als duivelsleer verdoemen.
Het is dan ook een onverdraaglijk iets, dat deze Psalm durft zingen, dat Gods

[17] Verschillende kerkelijke wetten, aldus genoemd naar de pausen die ze uitvaardigden of de verzamelingen, waarin ze voorkwamen.
[18] Summae en Sententiae: bepaalde vormen van theologische werken in de Middeleeuwen.
[19] Postille: korte uitlegging of prekenboek over de Heilige Schrift.
[20] Hiëronymus (±331 - 420), kerkvader, vertaalde o.a. de bijbel in het Latijn. Gregorius I (590 - 604), zeer invloedrijk kerkvader.
[21] Quaestiones: eveneens een vorm, waarin theologische werken werden geschreven.
[22] Vigilie: avond vóór een R.K. feestdag; nachtwake, inz. nachtelijke gebeden voor een overledene, voordat hij begraven wordt.

goedertierenheid waakt over ons en dat dit de reden is, waarom alle heidenen Hem moeten loven, want deze genade en barmhartigheid, ja, al het goede ontvangen zij van God om niet, d.w.z. zonder énige verdienste, werken en wet.
Daartegenover beroemen de Joden zich er op, dat zij Gods wet en hun eigen werken hebben, gelijk Paulus in zijn brief aan de Romeinen zegt en zoals het ook staat in de 147ste Psalm: *"Hij maakt aan Jacob Zijn Woord bekend, aan Israël Zijn instellingen en rechten; zo doet Hij aan geen ander volk en laat aan hen Zijn rechten niet weten"*. En het is waar, de wet en de profeten hebben alleen zij bezeten tot aan Christus' tijd, zoals Paulus in Rom. 3 schrijft. Sinds Christus' komst evenwel bezitten alle heidenen het evangelie, de prediking van de genade, waarvan ook deze Psalm getuigt.

Er staan in dit vers evenwel zulke prachtige woorden, dat men er maar niet zonder meer over heen mag lopen.
(1) Zo wordt er allereerst gesproken over *Zijn goedertierenheid,* d.w.z. niet over onze werken, onze heiligheid en wijsheid, maar over Zijn genade en barmhartigheid. Wat is eigenlijk Gods genade? Het is dit, dat Hij louter uit barmhartigheid en om Christus wil, die immers onze ware bisschop en Middelaar is, Zijn toorn geheel doet bedaren en ons al onze zonden vergeeft, van afgoderij en dwaling tot waarheid voert, door geloof en Heilige Geest ons hart reinigt, verlicht, heiligt en rechtvaardig maakt en ons tot Zijn kinderen en erfgenamen kiest, ons met Zijn gaven siert en tooit, ons van het geweld van de duivel bevrijdt en ons beschermt, terwijl Hij ons niet alleen het eeuwige leven en de zaligheid schenkt, maar ook nog dit tijdelijk leven geeft en in stand houdt en in al onze behoeften voorziet door de dienst en de medewerking van alle schepselen van hemel en aarde. Het is uitgesloten, dat zelfs het gehele mensdom van al die dingen ook maar het geringste zou kunnen verdienen, laat staan alles bij elkaar of een groot deel ervan; veeleer verdient de wereld door haar afgoderij, haar ondank en verachting, door haar velerlei zonden, eigenlijk onophoudelijk niets dan toorn, dood en hel. Wanneer dat echter waar is, en dat is ongetwijfeld zo, dan volgt daaruit, dat onze werken, onze wijsheid en heiligheid voor God niets zijn. "Want is het Gods goedertierenheid, dan is het niet onze verdienste; is het onze verdienste, dan is het niet Gods goedertierenheid" (Rom. 11: 6). Daarom kunnen de Joden met hun wet en werken geen stand houden; veel minder nog de heidenen met hun afgoden en evenmin de sofisten met de gruwelen van hun missen, kapittels, kloosters, bedevaarten en meer dergelijke menselijke werken en bedenksels.
Waarom vervolgen zij dan allen deze leer over de genade van God en noemen het *ketterij?* Omdat zij natuurlijk hun eigen leer en werk niet willen zien veracht en verworpen. Dat Gods genade ons zoveel schenkt, als gezegd is, ach, dat zouden ze misschien nog aanvaarden; maar dat hun eigen werken niets zouden zijn en voor God enkel en alleen de genade zou gelden, zie, dat moet wel een grove ketterij zijn. Want geheel uitgeschakeld willen zij het niet zijn, maar door hun vrije wil zoveel tot stand brengen, dat ze Gods genade daardoor verdienen en Hem a.h.w. die genade met alle bovengenoemde goede dingen afkopen. Dan zou niet Gods genade in de eerste plaats komen, maar onze verdienste, waardoor we die genade verkrijgen, zodat wij de gezellen zouden zijn, die de eerste hoeksteen leggen, waarop God dan naderhand Zijn genade en goedertierenheid kan funderen, alsof Hij daarmee ons zou moeten loven en aanbidden, als waren wij Zijn goden geworden en niet andersom: dat wij Hem zouden moeten danken, loven en aanbidden, omdat Hij onze God is, gelijk deze Psalm zegt.
Zulke lieden prevelen deze Psalm met de mond, maar in hun hart lezen en verstaan zij hem aldus: laat de ganse wereld ons loven en alle volken ons prijzen, want onze werken waken over hen en onze leer zal eeuwig blijven. Dat ze hem in hun hart aldus

lezen, kunnen zij niet loochenen; overtuigend zijn in deze al hun kapittel- en broederschapsbrieven, waarin zij bezegelen en beschrijven, toezeggen en verkopen, stipt en nauwkeurig als gold het een duurzame, eeuwige koopacte, hun doden- en zielmissen en al hun goede werken, die zij eveneens ten goede laten komen aan hun schenkers, alsmede aan de voorvaders en nakomelingen daarvan, zo, dat dezen daardoor van zonden verlost en uit het vagevuur bevrijd en zalig worden, zelfs als zij nimmer gedoopt of Christenen zouden zijn geweest.
Waar is hier sprake van Gods genade, die dit zonder goede werken tot stand brengt? Nergens; die genade moet ook eerst doorwerken, door vreemden gedaan, gekocht worden. Betekent dat echter niet op een lasterlijke en gruwelijke wijze onze eigen werken boven Gods genade stellen en verheffen ? En betekent dat niet, aan God diens godheid ontnemen en Christus verloochenen? Nog doen zij geen boete en keren 't niet ten goede, maar, verstokt als zij zijn, trachten zij deze dingen nog te verbergen en een mooie schijn te geven. Hun gezegelde stukken en brieven, hun bullen en boeken zijn echter te zeer bekend en getuigen zo onweerlegbaar tegen hen, dat geen verdoezeling of misleidende opsiering hier helpen kan.

Kies nu wat u wilt, want men legt dit vers op drieërlei wijze uit.
Ten eerste zo: onze eigen werken komen voor ons in de eerste plaats, vóór Gods genade.
De tweede opvatting luidt: ons eigen werk zorgt voor ons, zonder Christus, maar náást de genade van God.
De derde uitleg is deze: Gods genade zorgt voor ons, zonder en buiten al onze werken om, alleen door Christus. De eerste beide uitleggingen zijn in het brein van Joden, Turken, sofisten en alle andere valse Christenen verzonnen; de derde is die van de Heilige Geest en alle ware Christenen. Dat de eerste beide opvattingen ook die van de sofisten zijn, waardoor ook zij met recht Joden en Turken zijn, bewijzen niet alleen hun brieven, documenten, bullen en boeken, maar zij bekrachtigen het ook bij voortduring door hun daden; zij verdedigen immers nog steeds al hetgeen zij doen, en op een gruwelijke wijze vermoorden en verbranden en vervolgen zij de mensen, die het daarin niet met hen eens zijn. Hadden zij evenwel de derde uitlegging van deze Psalm als de juiste aanvaard, dan zouden ze niet alleen de vervolgingen moeten staken, maar ook al hun kapittels en kloosters naar hun ganse wezen moeten veranderen en verbeteren, want tot dusverre hebben ze daarin niet veel anders gedaan dan het eigen werk aan de mensen verkopen, om hen aldus van zonde te verlossen en toegang tot de hemel te verschaffen; dat is niet te loochenen. Immers, ikzelf en wij allen zijn mede in zulke gruwelen verstrikt geweest; we hebben ertoe medegewerkt om zo te leren en te doen, maar wij danken God, die ons er uit heeft verlost.

(2) Verder wordt er in deze Psalm gezegd, ***dat Gods goedertierenheid over ons heerst,*** d.w.z. over ons regeert, "imperat et regnat gratia". Daar is een rijk van de genade, dat meer macht heeft in ons en over ons dan alle toorn, zonde en boosheid. Dit woord is ook nimmer door sofisten of werkheiligen begrepen - en ze kunnen het ook niet, evenmin als een Jood of een Turk. Willen ze immers met werken een voorsprong krijgen en aldus de genade deelachtig worden, dan is het uitgesloten, dat ze zouden weten wat eigenlijk het rijk van de genade, het hemelrijk of het rijk van Christus is; integendeel, in hun hart moeten zij er van overtuigd zijn - en dat was ik ook, toen ik nog een sofist was - dat zij, wanneer zij het goede doen, ook de genade bezitten; en dat zij, wanneer zij zondigen of struikelen of vervuld zijn van zondebesef, dat dan ook de genade van hen is afgevallen en voor hen verloren is gegaan en dat zij

deze opnieuw moeten zoeken en vinden door hun werken; anders kunnen zij het zich niet denken. Maar dat zou dan niet betekenen een rijk van genade, dat heerst over de werken, maar omgekeerd een rijk van werken, dat heerst over de genade. "Heersen", in het Hebreeuws "gabar", beduidt hier evenwel: staan boven, de overhand hebben of geweldig zijn; m.a.w. u moet het rijk van genade eenvoudig zo verstaan, dat God door het evangelie een nieuwe hemel wijd over ons heen heeft doen koepelen, een hemel van genade, waarin wij geloven, en die veel en veel groter is en schoner dan deze zichtbare hemel en die bovendien eeuwig en onvergankelijk is.
Wie nu onder deze hemel verkeert kan niet zondigen, noch in zonde zijn, want het is een hemel van genade, eeuwig en oneindig. En al struikelt en zondigt nu iemand, dan valt hij daarom nog niet uit die hemel, zelfs al zou hij er niet in willen blijven maar met de duivel ter helle willen varen, gelijk de ongelovigen 't doen. En al doet de zonde zich voelen, al laat de dood zijn tanden zien, al jaagt de duivel schrik aan - we hebben niets te vrezen, want de genade is sterker dan alle zonde, het nieuwe leven sterker dan de dood, God sterker en machtiger dan de duivel. We zouden het zo kunnen zeggen: zonde, dood en duivel zijn in het rijk van God niets anders dan de donkere wolken, die langs de zichtbare hemel drijven; wel kunnen ze dezen een tijdlang bedekken, maar ze kunnen er nimmer over heérsen. Ze moeten er altijd onder blijven en de hemel over zich laten heersen en regeren; ten slotte drijven ze weg en verdwijnen ze in het niet. Al bijt nu de zonde, al verschrikt de dood, al doet de duivel zich door zijn aanvechtingen gelden - toch zijn ze slechts als wolken; de hemel van genade heerst en behoudt de macht en zij moeten onder hem staan en tenslotte wijken. Zoiets kan nimmer tot stand worden gebracht door werken, maar alleen door het geloof, dat er zeker van is, dat er zulk een genadehemel over de mens heen welft, onafhankelijk van zijn werken; een hemel, die hij ook kan aanschouwen zo dikwijls als hij zondigt of zich zondig voelt, waardoor hij getroost wordt zonder énige eigen verdienste en werken.
Wie echter met werken de zonde en de dood verdoven wil, moet noodzakelijkerwijs in vertwijfeling geraken, omdat het tenslotte onmogelijk is alle zonden te kennen (Ps. 19). Ja, het is zo, dat men slechts het kleinste deel kan kennen en dat de duivel of Gods gericht die zonden openbaart, die men niet kan kennen en dat de duivel of Gods gericht die zonden openbaart, die men niet kan kennen of weten; dat moet het geweten natuurlijk verschrikken en doen uitroepen: o God, voor deze zonde heb ik nog nimmer iets gedaan: Want het had er zich aan gewend voor de zonden met werken te boeten, maar wordt nu ineens achterhaald door vele en grote zonden, waarvan het nooit geweten heeft, nog veel minder en natuurlijk voor geboet - en zie, dan kan het niet anders of het geweten vertwijfelt.
Dan slaat de duivel zijn slag en maakt ook alle goede werken van de mens tot zonden. Waar moet hij nu heen? Hij weet niets van het rijk van genade, hij weet niet dat Gods goedertierenheid over ons regeert, hij is ook niet gewend om op Zijn genade te vertrouwen. Dan gaan beide, werk en werkleer, te gronde en vervliegen als rook. Zeker, het gaat goed om van werken en genoegdoeningte praten en geld er mee te verdienen, zolang het uur niet daar is, waarop de duivel en Gods gericht het geweten beroeren; komt dat evenwel, dan blijkt pas, hoe vergiftig, schadelijk en verwerpelijk zulk een leer is. Maar er is dan te lang gewacht, tenzij God een bijzonder teken geeft en wonderen doet.
Wie echter in het rijk van genade leeft, hem is het aldus te moede: drukken werkelijke zonden hem of niet, verzint de duivel zonden of niet, doet hij de goede werken te niet of niet, dreigt ook al Gods gericht en jaagt het schrik aan - de gelovende mens weet bij zichzelf: dat zijn wel dreigende, donkere wolken, maar Gods genade heerst en waakt over ons; de hemel van genade is machtiger dan de wolken van de zonde; de eerste

blijft tot in eeuwigheid, de laatste verdwijnen. Want het vers, waarover we nu spreken, loochent niet, ja, het erkent zelfs, dat ook de gelovigen Gods gericht, zonde, dood en de macht van de duivel wel degelijk voelen en er ook door verschrikt worden; maar daartegenover stelt het eveneens, dat zij staande blijven en niet terugdeinzen, want de genade gaat boven alles en behoudt de overhand en de heerschappij, zodat zij kunnen zingen: geloofd zij God, want Zijn genade heerst over ons en is machtiger dan onze zonde, enz.
Zie, dat alles geschiedt zonder werken en dat moet ook wel, want anders waren beide, genade en hemel, in één ogenblik verloren, gelijk David het ook heeft ondervonden; in Ps. 119 klaagt hij immers: "Zou niet Uw wet mijn lust zijn, zo kwam ik om in mijn ellende". Wie echter deze ondervinding nog niet heeft, weet van deze dingen niets en moet wel de zonde aangrijpen met het wapen van de werken, om op die wijze genoegdoening te geven en zijn zonden te delgen. Dat is eigenlijk niets anders dan het blussen van vuur met strohalmen of het meten van de wind met schepels of andere dergelijke verloren en onnutte moeite.

(3) In de derde plaats spreekt dit vers over "ons".
Wie zijn dat? Immers door dit woord zondert het "ons" af van alle anderen, die niet "ons" zijn. Welnu, ermee wordt bedoeld, dat Gods goedertierenheid, gelijk boven gezegd, alleen heerst over de arme zondaren, die voelen en erkennen, dat ze in zonde, dood en allerlei ongelukken zijn vervallen. Werkheiligen daarentegen hebben de genade niet nodig; zij voelen in zich niets van zonde, dood en duivel, maar slechts heiligheid, leven en het hemelrijk, m.a.w. zij voelen zich brave kinderen.
Zo komt het, dat dit vers ook op dit punt vals en leugenachtig wordt uitgelegd, en wel in dubbele zin: in de eerste plaats zeggen onze tegenstanders, dat zulk een leer en geloof als van ons niet op Gods genade, maar op het werk van de duivel en op Gods toorn moet berusten; ten tweede, dat ons uiterlijke doen en laten duidelijk laat zien, dat God onze vijand is en de duivel onze meester; uit beide, uit leer en leven, zo zeggen ze, blijkt slechts, dat de duivel over ons heerst en niet Gods genade. Anderzijds laat het zich bij onze vijanden aanzien, alsof God hun beschermer is, die zowel over hun leer als over hun leven regeert. Daarom moet men zulke woorden geestelijk, d.w.z. alleen door het geloof naar de geest verstaan en dus niet oordelen naar uiterlijke dingen; anders zou uit deze Psalm slechts ergernis voortkomen en leugen, aangezien het dan inderdaad wel in tegenstelling met de woorden van deze Psalm zou mogen heten: jammert en lastert, alle heidenen, want Gods toorn en gramschap heersen over ons, altijd, zonder ophouden.

Laten we dan evenwel zien naar de heilige profeet en koning.
David, die in deze Psalm een afvallige Jood wordt en zich bij de heidenen schaart; die Mozes en het gehele Jodendom in de steek laat en een heiden wordt. Hij spreekt immers tot de onbesneden volkeren en niet tot de Joden en vraagt hun, de Heere te loven; dat is klaar en duidelijk. Hij zegt bovendien niet: Gods goedheid heerst over u, heidenen, maar: over ons, alsof hijzelf onder die heidenen verkeerde en een heiden was. Want met dat woord "ons" maakt hij zichzelf tot heiden en niet de heidenen tot Joden; in elk geval maakt hij op zijn minst genomen de heidenen en de Joden tot één volk, onder één God, zonder énige wet en zonder Mozes, alleen door het loven en prijzen van God. Daarmee heft hij de oude wet geheel op en toont door zijn getuigenis aan, dat het niet nodig is om die wet te handhaven; dat men zich toch aan die wet gehouden heeft, moet dan ook alleen als een soort lofprijzing van God worden opgevat en niet als werk of verdienste of buitengewone godsdienstigheid, gelijk de

Joden, Turken, sofisten en al dergelijke spitsvondige lieden menen. Nu evenwel alle volken ter wereld God loven, moeten wij niet dat éne teken van lof zo hoog schatten, maar veeleer de lofprijzing zèlf een plaats in ons leven geven en enkel en alleen mensen worden, die God loven - niet langer dus Joden of heidenen blijven.

(4) In de vierde plaats wordt er in deze Psalm gesproken over ***Gods trouw,*** waarmede bedoeld wordt de waarheid van Zijn belofte, die Hij ons gegeven heeft in Zijn heerlijk Woord, n.l. dat Hij onze God wil zijn en dat Hij Zijn genade niet van ons af zal nemen, zodat wij daarvan altijd zeker kunnen zijn. Heeft Hij ons eenmaal Zijn genade geschonken, dan zal deze ook altijd blijven en voortduren; deze zekerheid behoedt ons voor twijfel aan Zijn belofte zelfs dan, wanneer we ervaren, dat uiterlijk alles vaak heel anders schijnt te zijn, ja, dat er eer toorn dan genade over ons schijnt te heersen, gelijk we reeds zeiden. Want Hij wil trouw zijn en vasthouden aan Zijn belofte, zo wij er ook slechts aan vasthouden met ons geloof en niet afvallig worden door ongeduld of ongeloof. Het gaat slechts om een weinig geduld en om de bereidheid, om het kruis te dragen en niet moede noch mat te worden; want de hoop beschaamt ons niet (Rom. 5: 5) en God kan niet liegen (Rom. 3 en Titus 1). Daarom moeten wij leren, dat genoemde goedertierenheid en genade niet zichtbaar zijn, maar wèl het kruis en de tegenstand; dat voelen we. Onze tegenstanders immers schijnen de uiterlijke goedertierenheid en genade te bezitten, hoewel zij het niet inzien, veel minder evenwel slaan ze acht op de heimelijke toorn, waarmede God hen door Zijn Woord bedreigt.
Zo is en blijft dit rijk van genade een geheim, voor de wereld een verborgen rijk, in het Woord en in het geloof bewaard tot de tijd van zijn openbaring. Daarom ook willen de goddelozen er niets van weten, maar spreken zij met Ps. 2: "Laat ons Zijn boeien verscheuren en Zijn banden van ons werpen"; wij willen het niet verdragen, dat zulk een rijk over ons zou heersen. Evenzo zeggen ze met de woorden van Luc. 19: "Wij willen niet, dat deze over ons zou heersen". Waarom niet? Omdat zulk een rijk, gelijk boven al gezegd, al hun eigen uiterlijke doen en laten, waarop ze vertrouwen, verdoemt en verwerpt en vraagt, alleen te vertrouwen op Gods genade, die geheim en verborgen is en die alleen door Zijn Woord beloofd en door het geloof wordt aangegrepen. Zo geschiedt het dan, dat zij i.p.v. vervuld te zijn van lof en dank, met laster, vervloeking en vervolging tegen het genaderijk tekeer gaan, gelijk de waanzinnigen, die hun eigen heil en zaligheid bekampen en bestrijden, totdat zij te gronde gaan en zij het doel bereiken, waarnaar zij streefden, gelijk Ps. 119 zegt: "Hij heeft de vloek bemind, die zal hem ook overkomen; hij wilde de zegen niet, dus zal die ook verre van hem blijven". "Volenti non fit injuria", voor hem, die het onrecht zelf wilde, is het onrecht geen onrecht meer.
Evenals het gaat met de genade, gaat het ook met de trouw of de waarheid van God. Uiterlijk zou men zeggen dat de genade enkel gramschap is, zo diep ligt ze verborgen, bedekt als het ware met twee dikke pantsers of huiden; in de eerste plaats immers verdoemen en schuwen onze tegenpartij en de wereld haar als een plaag en als de toorn van God, in de tweede plaats voelen ook wijzelf in ons niets anders; zodat Petrus (2 Petr. 1: 19) met recht kan zeggen: maar het Woord licht in ons als in een duistere plaats. Inderdaad, zeg wel: een duistere plaats.
Zo moeten *Gods trouw en waarheid* eigenlijk altijd eerst tot een grote leugen worden„ vóór hun waarheid wordt bewezen. Want voor de wereld is Gods trouw een grote ketterij; denken ook wijzelf niet altijd weer, dat God ons in de steek zal laten en Zijn Woord niet zal houden, zodat we in ons hart beginnen te geloven, dat Hij een leugenaar is? En per slot: God kan niet God zijn zonder eerst een duivel te worden;

wij kunnen niet in de hemel komen zonder eerst ter helle te varen; wij kunnen niet Gods kinderen worden zonder eerst kinderen van de duivel te zijn geweest. Van alles immers, wat God zegt en doet, beweert men, dat de duivel het moet hebben gezegd en gedaan; zo redeneert ook ons eigen vlees; maar de Geest in het Woord licht ons juist en nader in en leert ons anders geloven.
Omgekeerd kan evenwel de leugen van de wereld ook niet tot leugen worden, zonder eerst tevoren waarheid te zijn geweest; de goddelozen varen niet ter helle, zonder eerst in de hemel te zijn geweest; zij worden niet kinderen van de duivel, zonder eerst Gods kinderen te zijn geweest. En per slot, de duivel is en wordtgeen duivel zonder eerst God te zijn geweest; hij wordt geen engel der duisternis, zomer eerst een engel des lichts te zijn geweest. Immers, van wat de duivel zegt en doet beweert men dat God het moet hebben gezegd en gedaan; dat gelooft de wereld, maar neigen we ook zelf niet dikwijls tot dat geloof?
Daarom is het een diepzinnig woord en is er ook een diep inzicht nodig om te begrijpen wat hier staat: dat Gods genade en waarheid of Zijn goedertierenheid en trouw machtig zijn over ons en over ons waken. Maar troostvol is het voor hem, die het kan verstaan; immers, al laat het zich uiterlijk anders aanzien, hij is er toch zeker van dat het Gods genade en trouw zijn, die over hem waken, zodat hij vol van geestelijke kracht kan zeggen: welaan, ik weet van tevoren, dat Gods genade een grote leugen moet worden, ook in mijzelf, voordat ze tot waarheid wordt. Omgekeerd weet ik ook, dat het woord van de duivel eerst lieflijke, goddelijke waarheid moet worden, voordat het zich als leugen doet kennen; ik moet een ogenblik aan de duivel de godheid gunnen en erin berusten, dat aan God duivelse eigenschappen worden toegeschreven. Aan de duivel is evenwel niet het laatste woord, want tenslotte staat er toch geschreven: Zijn goedertierenheid en trouw zijn machtig over ons.

(5) In de vijfde plaats wordt er in deze Psalm gezegd, ***dat Gods genade tot in eeuwigheid over ons heerst***, d.w.z. altijddurend, zonder ophouden, zonder einde. Want dit rijk van genade zal niet alleen duren en blijven hier op aarde, tijdens dit leven, maar ook ten eeuwigen dage na dit leven, ginds in de hemel; te allen tijde, zowel nu als later, zal het dus vaststaan en nimmer wankelen of bezwijken. Want al verkeren wij ook in onzekerheid, al struikelen en vallen wij bijwijlen door zonde en dwaling, dan valt en wankelt daarom de genade nog niet; ik behoef dan ook geen nieuwe genade en een ander rijk te zoeken, want nog altijd staat de hemel open en hetzelfde rijk van genade wacht op mij, wanneer ik terugkeer.
Het is ook niet zo, gelijk sommige leugengeesten het willen doen voorkomen, dat Christus alleen voor de vroegere zonden, vóór de doop begaan, genoegdoening heeft verschaft, zodat wij voor de toekomstige, de volgende zonden zèlf genoegdoening zouden moeten geven. Evenmin heeft Hiëronymus gelijk, wanneer hij zegt, geheel onjuist en nogal gevaarlijk, dat de boete is de plank, waarop men drijvende kan blijven, wanneer het schip van onschuld na de doop is vergaan Die plank heb ik niet nodig, want er is geen sprake van, dat het schip vergaat; de doop verliest zijn werking niet en het rijk van genade stort niet ineen. Integendeel, het waakt in eeuwigheid over ons, gelijk deze Psalm zegt. Val ik toch eens uit het schip, welnu, ik kan er weer in-klimmen. Wend ik mij af van de doop, niets belet mij, om er mij weer naar toe te wenden. Dwaal ik af van het rijk van genade, welnu, ik kan erweer binnen gaan. Doop en genade blijven in eeuwigheid en wankelen en vallen niet door mijn wankelen en vallen. Dan zou immers God Zelf ook moeten vallen, God, Die beloofd heeft zulk een genade tot in eeuwigheid te zullen laten voortduren.

Over de vermaning.
In deze Psalm wordt ons de vermaning gegeven, ***God te dienen en Hem te loven en te danken.*** Aangezien wij nu eenmaal niets van onszelf, maar alles van God hebben, doen wij er goed aan te bedenken, dat wij Hem niets kunnen geven, noch Zijn genade kunnen betalen of vergelden; trouwens, dat vraagt Hij ook niet van ons. Het enige wat ons daarom overblijft is dit, dat wij Hem loven en danken, allereerst hierdoor, dat wij in eigen hart erkennen en geloven, dat wij alles van Hem hebben gekregen en dat Hij onze God is; vervolgens, door uit te gaan in de wereld en zulks openlijk en vrij te belijden voor een ieder en aldus te prediken, te roemen, te loven en te danken. Dat is de enige ware godsdienst, het ware priesterlijke ambt en het welgevallige, aangename offer, gelijk Petrus zegt in 1 Petr. 2: 9: "Gij zijt het koninklijk priesterdom, om te verkondigen de deugden Desgenen, Die u geroepen heeft uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht".
Ja, maar de wereld snoert ons de mond dicht, wanneer wij het wagen aldus God te loven; ze kan en wil het niet horen.
Inderdaad, dat moet men wel bedenken, als men God dit offer wil brengen. Er staat ook: looft de Heere, alle heidenen, en niet: looft de mensen of de wereld. Looft alleen dus de Heere en Zijn werk of genade en niet het werk van mensen; verdoemt het veeleer.
Met dit lof- en dankoffer is geheel de godsdienst en elk offer van het Oude Testament vervuld; meer hebben we daarvan niet nodig. Deze Psalm immers legt de heidenen geen andere godsdienst meer op dan het loven en danken, het belijden en prediken van Gods genade en trouw. Ja, reeds in het Oude Testament hadden de offers geen waarde; integendeel, ze waren zelfs vervloekt en verdoemd, wanneer ze gebracht werden in de mening, dat men God er mee dienen kon, alsof men Hem in zulk een offer of werk iets schenken kon. Lees daarover Ps. 50, Jesaja 1, Jeremia 7 en vele andere plaatsen. Met die bedoeling had Mozes ze ook niet bevolen; veeleer zouden zulke offers worden gebracht, gelijk hij zegt in Deut. 26, als lof en dank; de Joden moesten dus niet menen, dat ze God daarmede een grote dienst bewezen, alsof Hij ossenvlees en kalverenbloed nodig zou hebben. Nee, God zegt: offer Mij dankoffers, en een andere keer: prijst Mij met dankoffers. En wel heel bijzonder staat het in die prachtige Ps. 51: "Hadt Gij aan offers lust, zo zou ik ze U gaarne geven; maar brandoffers behagen U niet". De Psalmdichter wil daarmee zeggen: als het met offers en werken in orde zou kunnen komen, zo ware ik een koning, want ik zou nog wel ergens het geld vinden, om een offerkoe te kopen; er worden echter heel andere offers gevraagd.

Daar de Joden echter van hun offers geen afstand hebben willen doen, heeft Hij ze tot in de grond vernietigd en er overal ter wereld het ware offer, het lof- en dankoffer, voor in de plaats gesteld, gelijk Hij hier zegt en het ook in Maleachi 1 aldus staat: "Ik heb geen behagen in u, spreekt de Heere Zebaoth, en het spijsoffer van uw handen is Mij niet aangenaam; want van de opgang tot de ondergang der zon toe is Mijn Naam groot onder de heidenen en aan alle plaatsen wordt Mij een heerlijk, rein offer gebracht, enz." Dat is het lof- en dankoffer, dat gebracht wordt door overal ter wereld door prediking en belijdenis de Naam des Heeren groot te maken en te verheerlijken.
Wanneer nu zulke offers bij de Joden verdoemd zijn, omdat zij er de valse overtuiging op na houden, dat ze een goed werk en een verdienste zijn, hoe zouden dan bij ons Christenen de misoffers, kloostergeloften, bedevaarten, heiligendienst en dergelijke dingen waarde kunnen hebben? Ja, deze dingen zijn nog veel erger dan de offers van de Joden; in de eerste plaats zijn de Joodse offers tenminste nog door God ingesteld en in de Schrift gegrond en geboden, terwijl onze offers en geloften in het geheel niet

schriftuurlijk zijn, maar louter en alleen eigen, menselijke verdichtsels en bedenksels. Alleen daarom al zijn ze verwerpelijk, want een mens zal geen godsdienst instellen of stichten, noch God bemeesteren en Hem leren, hoe men Hem het beste kan dienen. Daar komt dan nog bij, dat volgens het Nieuwe Testament het dankoffer de ware godsdienst is, terwijl werkoffers geen waarde hebben. Want het laat zich niet rijmen met het rijk van genade, dat wij God iets zouden willen geven of betalen met onze werken; integendeel, het is de grootste lastering en afgoderij en niets anders dan een verloochening en bespotting van God, want door dat werkoffer zou het dankoffer te gronde gaan; naast elkaar kunnen ze niet blijven staan Want wie met werken iets wil verdienen of winnen, gelooft niet uit genade of om niet iets te zullen ontvangen, maar wil met God handelen en marchanderen; wie evenwel niet uit genade ontvangt zal ook niet danken.

Ja maar, zeggen zij, *wat men beloofd heeft moet men houden; dat leert zowel het goddelijk als het wereldlijk recht.*

Zeker, maar beloven en beloven is twee: het beloven aan God en het beloven aan mensen. Aan God kunnen wij eigenlijk niets anders beloven dan dat wij Hem voor onze God willen houden en Hem willen loven en danken voor al Zijn weldaden en genade, gelijk de aartsvader Jacob in Gen. 28: 22 Hem lof brengt en zegt: "De Heere zal mijn God zijn". Zulk een gelofte vraagt ook het eerste gebod van ons. We kunnen Hem niets geven en Hij heeft van het onze ook niets nodig; dat is wel zeker; want Hij heeft het ons immers zelf tevoren gegeven. Onze God wil Hij echter gaarne zijn.

Daarom, de teksten in de Psalmen en elders in de Schrift, waarin sprake is van geloften tegenover God, worden door de sofisten niet begrepen, zij betrekken ze op zelfgekozen geloften, terwijl het louter dankgeloften zijn, die gehoorzaamheid inhouden aan het eerste gebod. Zo zegt ook Ps. 116: "Hoe zal ik de Heere vergelden al Zijn weldaden, die Hij aan mij bewezen heeft? Ik zal de beker des heils nemen en de Naam des Heeren aanroepen; ik zal de Heere mijn geloften betalen in tegenwoordigheid van al Zijn volk". Daar ziet u, dat de Psalmdichter niet weet, hoe hij het de Heere anders zal vergelden dan door het prediken en het danken van God in tegenwoordigheid van al het volk en zo zijn gelofte overeenkomstig het eerste gebod te willen nakomen. Dat noemt hij de beker van zijn heil, d.w.z. het maakt hem zalig, gelijk ook Ps. 50 zegt: "Wie dank offert, prijst Mij; en wie die weg behartigt, die zal ik Mijn heil doen zien". Evenzo staat in Rom. 10: "Met de mond belijdt men en wordt men zalig". Met het woord beker wordt in de Schrift bedoeld het deel, dat een ieder toekomt; willen sommige mensen God met werken omkopen, dan laat ik hen hun deel hebben, d.w.z. een beker van het verderf; mijn beker, mijn deel zal zijn het loven van God, en dat is: heil en zaligheid.

Wanneer nu geloften in strijd zijn met deze gelofte van dank, - hetgeen het geval is met alle klooster- en andere bovengenoemde geloften, - dan moeten ze worden verworpen en ingetrokken; die kloostergeloften immers werden afgelegd in de goddeloze, verwerpelijke mening, dat men er God door kan winnen en aldus de genade verdienen; onverdiende genade wil men blijkbaar niet hebben. Trouwens, de paus zegt zelf: "In mails promissis non expedit servare fidem", d.w.z. boze geloften zal men niet houden. Evenzo: belooft men mensen iets, dan moet daarbij te allen tijde het voorbehoud worden gemaakt, of het uitdrukkelijk wordt vermeld of niet, dat de gelofte alleen zal worden gehouden voorzover ze niet strijdig is tegen God. Tegen God immers kan men geen gelofte afleggen. Wanneer bijvoorbeeld de keizer bij zijn kroning dit en dat voor de paus moet bezweren en het blijkt later, dat een of meer van die geloften strijdig zijn met Gods Woord en wil, dan behoeft hij van die eed geen absolutie. Het is immers nooit een eed geweest en hij had die woorden ook niet met de

kracht van een eed mogen nazeggen en bezweren, want hij had tevoren al bij de doop aan God gezworen, dat hij niets tegen de wil van God zou doen; integendeel, dat hij Zijn evangelie en Naam zou helpen loven en prijzen. Tegen deze doopeed in kan de paus niets van hem eisen, hoe het ook moge worden genoemd. Ook heeft God zulk een eed nadrukkelijk verboden in dat andere gebod: "Gij zult de Naam van Uw God niet ijdel gebruiken".
Wat ik hier evenwel van *de eed van de keizer* zeg, geldt van elke menselijke eed. Men kan immers niet loochenen, dat niet elke eed goed is en dat inzake het afleggen van een eed evenzeer kan worden gedwaald als bij alle andere dingen. Daarom is het ook niet goed om er zo op te hameren: dat hebt u beloofd en bezworen, dat moet u ook houden. Mijn beste vriend, het is niet voldoende, dat ik het heb gezworen; ik zou wel kunnen bezweren, dat ik een Jood of Turk zou willen worden. Ik heb bij de doop tegenover God een gelofte afgelegd en die gelofte bindt mij meer dan alle andere. Komen nu mijn andere geloften ook maar een haarbreed in strijd met die ene, tegenover God afgelegd, dan zal ik ze met voeten treden, opdat ik niet mijn God zou verloochenen of Zijn genade zou verachten. Het is dringend noodzakelijk, dat er eens een grondig onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende geloften, waar hier een groot gevaar schuilt; vele van die geloften schijnen namelijk zo godsdienstig te zijn, dat ook hooggeplaatste mensen van grote geestelijke ontwikkeling in dit stuk van zaken kunnen falen en dwalen; het is ook lang niet ieders taak om zulks te beoordelen, gelijk onbeschaamde en vrijpostige lieden wel eens menen.

Zo heb ik deze kleine Psalm vanuit vier verschillende gezichtspunten belicht en ik houd het er voor, dat dit ook de vruchtbaarste wijze is om de Heilige Schrift te behandelen, gelijk ook Paulus in 1 Cor. 14 te kennen geeft, wanneer hij zegt: "En nu, broeders, ware het dat ik tot u kwam en met tongen sprak, wat zou ik u nut zijn, zo ik tot u niet sprak òf met kennis, òf met openbaring, òf met profetie, òf met lering?" Hij schrijft hier over het spreken met tongen, wat niets anders is dan het mondeling lezen van de Schrift; toch wil hij dat op vier verschillende wijzen doen. Niet, dat hij vier verschillende betekenissen er uit tracht te halen, gelijk Origenes, Hieronymus en hun gelijken het met hun allegorische verklaringen doen, maar hij wil in één eenvoudige zin véél geven, zoals ik, naar ik hoop, hier ook heb gedaan.
Profeteren noemt Paulus het uitleggen van de geschriften van de profeten van Christus uit. Leren, zegt hij, is het prediken van het geloof, dat ons (Titus 2) uit genade vroom maakt, zonder verdienste. Onder kennis verstaat hij het mededelen en het leren onderscheiden van uiterlijke vormen en gebruiken (1 Cor. 8), hetgeen ik hier vermaning heb genoemd, hoewel ik daarin tevens een uiteenzetting van offers en geloften heb gegeven. Openbaring betekent nog wel wat meer dan allegorie en wel het zien van iets bijzonders in de Schrift, dat niet een ieder ziet, ook al zou hij van de andere genoemde gaven er één of ook alle drie bezitten.
Ik doe dit alles nog het meest met de bedoeling om op deze wijze allen, die het nodig hebben, aanleiding of aanwijzingen te geven om het voornaamste deel van onze christelijke leer overal in de Schrift te zoeken en bij elke gelegenheid te spreken over dat ene, waar het bovenal op aankomt, n.l. dat wij zonder enige verdienste, louter door Gods genade, in Christus ons geschonken, vroom, levend en zalig kunnen worden, want dat er anders geen weg of steg is en geen handeling of werk om ons in deze te helpen, Ik zie en ervaar immers alle dagen maar al te goed, hoezeer de ellendige duivel het op dit hoofdpunt van de leer heeft voorzien en hoe hij het tracht uit te

roeien. En al vinden die zelfvoldane heiligen[23] het nu ook totaal overbodig om altijd maar weer hun aandacht bij deze dingen te bepalen en al vinden ze, dat ze het nu wel weten en er al lang aan zijn uitgeleerd, ik weet toch heel goed, hoezeer zij in hun eigendunk mis zijn en eigenlijk in het geheel niet beseffen, hoeveel aan dit leerstuk gelegen is. Indien immers aan dit leerstuk de plaats wordt ingeruimd, die het toekomt, dan blijft de christenheid rein en eendrachtig, zonder enige sektevorming, want alleen deze leerstelling en niets anders vormt de basis van het christendom en is tevens de kracht, die het in stand houdt. Alle andere leerstukken mogen bij valse Christenen en huichelaars ook nog zo schitteren: waar dit ene niet bewaard blijft, kan men onmogelijk dwaling en sektarisme weren. Dat weet ik heel zeker, want ik heb al zovele malen ervaren, dat ik noch het Turkse, noch het Joodse geloof met goed gevolg zou kunnen bestrijden, wanneer ik het zonder dit leerstuk zou moeten doen.
Wanneer dan ook afscheidingen en sekten ontstaan en optreden, kunt u er zeker van zijn, dat ze afvallig zijn geworden van dit hoofdpunt van de leer, ondanks het feit, dat ze met de mond veel over Christus praten en met veel ophef en vertoon optreden.
Dit leerstuk toch láát geen secten opkomen, want het is onmogelijk, dat de Heilige Geest ook in die partijschappen te vinden zou zijn; de Heilige Geest immers laat geen sectevorming toe, maar geeft en bewaart de eendracht.
En het zonderlinge is dit: hoort u zo'n groene en onrijpe heilige, die er zich op beroemt dat hij heel goed weet, dat wij niet door eigen werk maar alleen door Gods genade zalig moeten worden en die het laat voorkomen, alsof het voor hem een heel eenvoudige kunst is, dan kunt u er zeker van zijn, dat zo iemand niet weet wat hij zegt en ook wel nimmer de zoete smaak van dit alles zal proeven. Want het is geen kunst, die zich laat aanleren en waarvan men vol trots zou kunnen zeggen, dat men haar machtig is; integendeel, het is een kunst, die ons altijd leerlingen wil doen blijven en zelfs als meesteres boven ons blijft staan
Trouwens, zij, die het wezen van deze kunst wel goed hebben verstaan, zullen er zich nooit op beroemen, dat zij haar in alles machtig zijn; zij ervaren er wel iets van als een lieflijke smaak en reuk, die ze nalopen en najagen, zich steeds verwonderend, maar nimmer in staat ze te grijpen of voorgoed vast te houden, zoals zij zo gaarne zouden willen. Zij hongeren en dorsten en verlangen hoe langer hoe meer ernaar en worden niet moede er iets over te horen of er zelf over te spreken, zoals Paulus ook bekent, dat hij het nog niet gegrepen heeft, en Christus in Matth. 5 zalig spreekt allen, die op zulk een wijze hongeren en dorsten naar gerechtigheid.

En wie het begeert, denke aan hetgeen ik u over mijzelf als voorbeeld wil bekennen. Ettelijke malen heeft de duivel mij overvallen op een ogenblik, dat ik aan dit voornaamste leerstuk niet dacht; dan dreef hij mij met teksten zo in het nauw, dat hemel en aarde me te eng werden. Dan leek me alle mensenwerk en elke wet goed toe en het gehele pausdom zonder dwaling. Kortom, niemand had ooit gedwaald behalve Luther en al mijn beste werk, mijn leer, mijn prediking en boeken leken mij verdoemenswaard. Ja zelfs leek me de verschrikkelijke Mohammed een profeet toe en Turken en Joden schenen me waarlijk heiligen. Daarom, waarde broeder, wees niet trots, noch al te zeker en gewis, dat u Christus wel kent; u hoort nu, hoe ik u biecht en beken, wat de duivel vermocht tegen Luther, die toch zeker wel een doctor zou moeten zijn in deze wetenschap; hij heeft er al zoveel over gepredikt, gedicht, geschreven, gesproken, gezongen en gelezen en toch kan ook hij slechts een leerling in deze dingen blijven - ja, soms is hij noch leerling noch meester. Laat u daarom

[23] Luther bedoelt hier waarschijnlijk de leiders van de Wederdopers.

raden en spreek niet te boud. U staat; zie echter toe, dat u niet valt. U kunt alles; zie echter toe, dat uw kunnen u niet in de steek laat. Hoed u, wees ootmoedig en bid, dat u in dit weten mag wassen, opdat u behoed wordt voor de slagvaardige duivel, die sofist en betweter heet, één, die alles meent te weten en alles in een ommezien meent te kunnen leren.
Als u dan over zaken wilt of moet spreken, die de wet en de werken of de spreuken en exempels[24] van de vaderen betreffen, houd dan voor alles dit voornaamste leerstuk in het oog en laat het nimmer los, opdat op die wijze het licht van Christus' zon u in het hart schijnt. Dan kunt ge vrij en verzekerd over alle wetten, spreuken, exempels en werken oordelen en zeggen: welaan, houden ze goede en juiste dingen in, dan weet ik wel dit, dat ze goed en juist zijn slechts voor dit leven, want voor het verkrijgen van de genade en het toekomstige leven is alleen Christus goed en juist. Doet u dat niet, dan zult u zeker ervaren, dat de wetten, spreuken, exempels en werken door hun mooie schijn én door het grote aanzien der personen u dusdanig in de war zullen brengen, dat u niet meer weet waar u blijft. Ik heb dit ook gezien inde werken van de heilige Bernardus; wanneer deze over Christus begint te spreken, is het een lust om naar hem te luisteren; verlaat hij evenwel dit punt en gaat hij over regelen en werken praten, dan is hij dezelfde heilige Bernardus niet meer. Evenzo gaat het met Augustinus, Gregorius en al die anderen; wanneer Christus niet in het middelpunt staat, zijn het slechts wereldlijke leraren gelijk de filosofen en juristen.
Daarom heet in de Heilige Schrift Christus ook de Hoeksteen, waarop alles moet worden gegrondvest en gebouwd, wat voor God wil bestaan. Wat zonder Hem en niet op Hem wordt gegrond en gebouwd kan niet bestaan en moet te gronde gaan. En wat mankeert op het ogenblik de partijschappen en de verdwaasde heiligen anders dan dat ze deze hoeksteen hebben laten vallen en weer in de werken verstrikt zijn geraakt? Nu kunnen ze er niet meer uitkomen en moeten ze wel verder gaan en ook uit doop en sacrament, die toch Gods Woord en gebod zijn, slechts eigen mensenwerk maken.

Zo zeggen, om maar iets te noemen, de Wederdopers, dat de doop niets betekent, wanneer de mens tevoren niet gelovig was; zij willen niet door de doop gelovig worden, maar door hun eigen vroomheid de doop heilig en goed maken. Dat wil m.i. echter zeggen, dat de hoeksteen van Christus totaal verloren is gegaan, want niet door Christus' genade, in de doop ontvangen, zouden wij heilig worden, maar door eigen werk, tevoren al door ons verricht. De doop zou niets geven, niets tot stand brengen, niets uitwerken, maar wij zouden tevoren aan de doop alle waarde en betekenis geven door het eigen werk, waardoor die doop dan wordt tot een geheel overbodig teken, waaraan men zulke heiligen zou kunnen herkennen. Zulk een blijvend teken of merk, waaraan men iemand zou kunnen herkennen, kan trouwens de doop nimmer zijn, want hij wordt eenmaal bediend en daarna kan men het niemand meer aanzien. Zo doen de dwepers ook met hun sacrament: dat moet niet vroom maken of genade schenken, maar het moet laten zien en ervan getuigen, hoe vroom en heilig zij zonder zulk een sacrament wel zijn.
Wat hebben onder het pausdom al die ontelbare afscheidingen, secten, partijschappen en afgoderijen, al die dwaze heiligen en papen, monniken en nonnen anders bewerkt dan dat ze van Christus zijn afgevallen door te geloven, dat ze door goede werken vroom zouden worden? Daarom leert Paulus de Efeziërs en Kolossers zo ijverig, dat Christus ons Hoofd is en dat wij ons met ijver aan dat Hoofd moeten houden en aldus bij elkaar blijven als leden van één lichaam, om zo toe te nemen. Want de duivel

[24] Boeken, waarin het leven van heiligen en kerkvaders tot voorbeeld wordt gesteld.

slaapt niet en is niet werkeloos; gaarne zou hij ons van dat hoofd scheiden; hij weet wel, dat dit leerstuk hem de nek breekt en zijn slangenkop vertreedt, gelijk het in Gen. 3 is voorspeld.
Moge echter God, onze trouwe eeuwige Vader, Die ons door Zijn geliefde Zoon en onze Heere en Heiland Jezus Christus zo rijkelijk verlicht heeft, ons ook door Zijn Heilige Geest een sterk geloof geven en ons aldus de kracht schenken om zulk een licht ook trouw en ijverig te volgen en Hem met alle heidenen te loven en te prijzen, met leven en leer beide. Hem zij dank en eer voor al Zijn onuitsprekelijke genade en al Zijn gaven tot in eeuwigheid. Amen.

DE 118e PSALM

verklaard door

MAARTEN LUTHER

1530

DE 118e PSALM

TOELICHTING PSALM 118

Lichamelijk en geestelijk had Luther in het jaar 1528 moeilijke dagen, vooral hoofdpijn en oorsuizen maakten hem soms het werken onmogelijk. De lijfarts van de keurvorst zond hem geneesmiddelen uit Augsburg, maar als zijn vrouw voorzichtig informeert of hij soms weer niet in orde is, antwoordt Luther: *je ziet toch, hoeveel geschriften ik publiceer, zo iemand kan toch niet ziek zijn?*
Inderdaad, wat hij, niettegenstaande de aanvallen van ziekte, produceerde, is verbazingwekkend. Naast al het andere houdt hij zich vooral met de Psalmen bezig, waarvan hij een betere vertaling hoopt te maken dan tot nu toe gelukte.
In de uitgave van 1528 had hij een voorrede geschreven, waaruit we weten wat Luther aan de Psalmen had. Een Bijbel in de Bijbel, waarin alles kort is samengevat wat in alle andere boeken staat; een handboek, door de Heilige Geest zelf geschreven, een fijne, heldere, zuivere spiegel, die ons het beeld toont van wat de christenheid moet zijn. Want hier vinden we geen legendarische verhalen over wat een of andere heilige deed, maar de geschiedenis van wat het hoofd van alle heiligen gedaan heeft en wat alle ware heiligen nog doen: hoe zij staan tegenover God, tegenover vrienden en vijanden in alle gevaar en nood. Hier zien we de lieve heiligen in het hart. Hier vinden we de geheiligde vreugde, een tuin waar de prachtigste bloemen groeien, allerlei goede, blijde gedachten over God en Zijn weldaden. En waar vindt u diepere, donkerder, bewogener woorden over de droefheid? Het klagend hart vindt hier zijn echo en ze komt van God.
In de tweede helft van juni, juist toen in Augsburg de Confessie van de Protestanten werd opgesteld om op de 25e van die maand te worden voorgelezen aan de keizer en de zijnen (het meest beslissende moment in deze jaren van Reformatie), hield Luther zich bezig met de 118^{e} Psalm, een “verkwikking in een moeilijke tijd in de woestijn”, zoals hij zelf zegt. Deze psalm noemt hij in bijzondere zin de zijne: “Hij moet de mijne heten en zijn, want hij heeft zich vaak zeer verdienstelijk gemaakt jegens mij en mij uit veel grote noden geholpen, waaruit mij anders geen keizer of koning, geen wijzen, verstandigen of heiligen hadden kunnen helpen. Dit zijn geen lezenswoorden, maar *levens*woorden, niet geschreven om er over te speculeren of te dichten, maar om er uit te leven en naar te doen”.
En om het steeds voor ogen te hebben, schreef hij het 17e vers: “Ik zal niet sterven, maar leven en de daden des Heeren verkondigen” op muziek aan de muur van zijn kamer en menigmaal zong hij zichzelf dit Woord van God toe. Ja, dat was zijn psalm, maar hij wilde hem niet voor zich behouden. “Ik wil mededeelzaam zijn in mijn blijdschap, opdat ook anderen tot de Schrift en tot deze psalm zeggen: “u bent mijn lieve boek, u zult mijn eigen psalmpje zijn”. Daarom geeft hij zijn prachtige uitleg van de 118de psalm uit voor het volk, het “Schöne Confitemini”, zoals hij het betitelt, naar het begin- en slotwoord in de Vulgaat: “Dankt de Heere, want Hij is vriendelijk en Zijn goedheid duurt eeuwig”.
Dat was ook de grondtoon van zijn stemming, toen hij bericht kreeg van de standvastigheid van de vorsten, al was hij de laatste tijd boos geweest, dat hij te weinig uit Augsburg gehoord had. Hijzelf had de belijdenis kloeker, positiever geformuleerd willen hebben, dan ten slotte in de Augsburgse confessie geschiedde. Over verschillende punten had men het zwijgen bewaard uit vrees voor een openlijk conflict. Luther zegt: 'ik kan zo zachtjes niet lopen. Ja, - schrijft hij naar Augsburg, - u hebt gelijk, de vrede hangt aan een zijden draad, maar u vergeet, dat die draad de hand

van God is.
En beroemd is zijn brief aan de Saksische kanselier Brück, die bij de onderhandelingen zo'n grote rol speelde, over het wonder, dat hij 's nachts gezien had voor z'n venster: 'het ontzaglijk gewelf van Gods hemel vol sterren, er zijn geen pijlers te zien, toch stort het niet in. Maar wij mensen willen altijd pijlers zien en grijpen kunnen, anders bibberen en sidderen we'.

In de maand juni van het jaar 1530 schreef Luther de verklaring van de 118de Psalm uit. 't Was in de spannende tijd van de Rijksdag te Augsburg, toen de verenigde Protestantse vorsten van Duitsland hun keizer het door Melanchthon zo voorzichtig gestelde verweerschrift aanboden, dat als "Confessio Augustana" het voornaamste belijdenisschrift van de Lutherse Kerk zou worden.
Luther mocht niet op de Rijksdag tegenwoordig zijn, omdat hij onder de ban van kerk en rijk stond. Terwijl de strijd te Augsburg gevoerd werd, vertoefde hij op het slot Coburg, "in de woestijn", zoals hij zegt. Daar in de eenzaamheid, door de ernst van de tijdsomstandigheden te meer gekweld, omdat hij zich op de achtergrond moest houden, heeft hij de verklaring van de 118de Psalm geschreven, "het schone Confitemini", zoals hij zijn lievelingslied noemde, naar het beginwoord van de Latijnse tekst (d.i. "Belijdt").
Wilhelm Heinsius, die de in 1931 bij Christ. Kaiser te München gedrukte bewerking van dit geschrift heeft uitgegeven, wijst er op, dat Luther reeds in december 1529 de humanist Eoban Hess te Neurenberg verzocht had, hem een Latijns gedicht op de 118de Psalm te maken en dat hij hem Latijnse aantekeningen daarvoor, zogenaamde scholiën, toegezonden had.
Hoe na de stof hem aan het hart lag beschrijft Luther zelf in de opdracht, die hij aan zijn werk vooraf laat gaan, de brief aan Frederik Pistorius, abt van het Sint Egidiusklooster te Neurenberg. In de kamer, waar hij werkte, had de reformator het 17de vers van de Psalm aan de wand geschreven: "Non moriar sed vivam et narrabo opera Dei" - "Ik zal niet sterven maar leven en de werken des Heeren verkondigen".
"Het schone Confitemini" is in zekere zin een aanvulling op de Augsburgse Confessie, n.l. in zoverre als het met krachtig geluiden spontane bezieling Luther’s geloofsbeleven in de dagen van de Augsburgse Rijksdag vertolkt. 't Is een gepassionneerd getuigenis van de reformator, een particuliere confessie, waarin Luther niet "behoedzaam voortschrijdt", zoals zijn vriend Melanchthon in de officiële belijdenis, maar uit de volheid van zijn onwrikbare overtuiging neerschrijft wat hem uit het hart opwelt, zonder ernaar te vragen, of hij daarmee zijn tegenstanders ook tegen zich in 't harnas jaagt. Krachtig en soms onstuimig bruist de brede stroom van zijn welsprekendheid voort. Luther vindt zelf die breedheid soms wel wat rijkelijk en spreekt van een "verbosus commentarius", een woordenrijke verklaring. Soms laat de waardigheid te wensen over, waar hij al te pittig veroordeelt wat zijn vijanden zeggen en doen. Maar 't zijn in zijn oog Gods vijanden, de verwerpers van "de enige Hoeksteen", de bestrijders van de "gekruisigde God". Dienovereenkomstig hekelt hij de heren van de wereld soms wat al te ongezouten. Maar daar bovenuit klinkt altijd weer het zegelied van het geloof, de juichende heilsverzekerdheid van de man van het geloof, die eigen onmacht erkend heeft, maar tevens de genade van God als de enige onoverwinnelijke, reddende en regenererende kracht heeft ervaren.
't Mag zijn, dat men, al lezend, zich dikwijls verwondert over de ongemene gedachtengang van de reformator en zijn inzichten niet kan delen. Maar telkens weer zal ook de meest kritische lezer, die de geestelijke dingen geestelijk kan verstaan, zijn bedenkingen even op de achtergrond dringen bij een nieuwe, frisse uiting van Luther's

levendige geest, en erkennen, dat "het schone Confitemini" een hartverheffend werk is, dat ons binnenleidt in 't heiligdom van het innerlijke leven van de geloofsheld Maarten Luther.

Aan de Eerwaarde Heer Frederik, Abt van Sint Egidius te Neurenberg, mijn mij welgezinde heer en beschermer.

Genade en vrede zij U in Christus, onze Heere en Heiland.
Eerwaarde en waarde heer en beschermer: Ik wilde mij gaarne dankbaar betonen voor de liefde en gunst, die u mij bewezen hebt. Nu ben ik naar de wereld een arme bedelaar. En al zou ik ook veel bezitten, dan nog zou uw persoonlijkheid van dien aard zijn, dat ik U daarmee niets buitengewoons zou kunnen vereren. Daarom heb ik mij tot de rijkdom, die ik als een bijzondere schat van mijn leven beschouw, gewend en mijn geliefde Psalm vóór mij genomen, het schone Confitemini. En ik heb mijn gedachten daarover op het papier samengevat, omdat ik hier in de woestijn, uitgeschakeld uit het praktische leven, zoveel tijd voor mijn studiën heb, en toch soms, om mijn hoofd te sparen, wat rusten en mij verpozen moet bij het grotere werk, n.l. de volledige vertaling in het Duits van de profeten, een arbeid, die ik spoedig hoop te voltooien.
Deze mijn gedachten heb ik u in geschrift willen doen toekomen als een geschenk; iets beters heb ik niet te geven. Al wordt het door sommigen ook beschouwd als een groot en wellicht ook onnut gepraat, zo weet ik toch, dat er niets slechts of onchristelijks in is. Want het is mijn Psalm, die ik liefheb. Alhoewel 't gehele boek van de Psalmen en de Heilige Schrift in haar geheel mij ook lief is, omdat ze mijn enige troost en mijn leven is, ben ik toch in 't bijzonder aan deze Psalm verknocht geraakt, zodat hij bij uitnemendheid mijn Psalm genoemd mag worden. Want hij heeft zich inderdaad terdege tegenover mij verdienstelijk gemaakt en mij uit grote noden geholpen, waarin geen keizers, koningen, wijzen, verstandigen of heiligen mij hadden kunnen helpen. En hij ligt mij nader aan het hart dan de eer, de goederen of de macht van paus, Turk, keizer of de gehele wereld en ik zou tot de prijs van deze Psalm niet gaarne met hen allen ruilen.
Maar wanneer nu iemand mij er wat vreemd om aanziet, dat ik deze Psalm roemend de mijne noem, terwijl hij toch een ieder toebehoort, dan mag hij weten, dat die Psalm door het feit, dat hij de mijne is, aan niemand ontnomen wordt. Christus is ook mijn eigendom, maar Hij blijft desniettegenstaande voor alle heiligen dezelfde Christus. Ik wil niet jaloers op mijn bezit zijn, maar blijmoedig met anderen delen. Gave God, dat de hele wereld aanspraak maakte op de Psalm zoals ik. Dat zou de vriendelijkste strijd van de wereld worden, waarmee nauwelijks enige eensgezindheid en liefde vergeleken zou kunnen worden. Helaas zijn er maar weinigen, ook onder degenen van wie men het billijkerwijze eerder dan van anderen verwachten mocht, die tot de Heilige Schrift of tot een Psalm in hun hele leven ook maar één keer van harte zeggen: *U bent mijn geliefde boek; u moet mijn eigen Psalmke zijn.*
En 't is inderdaad één van de grootste plagen op aarde, dat de Heilige Schrift zo veracht is, ook bij degenen, wier ambt hen op de Schrift bij voorkeur doet zijn aangewezen. Aan alle andere dingen, aan kunst, aan boeken, wijdt men dag en nacht zijn tijd, in eindeloos arbeiden en zwoegen. Alleen de Heilige Schrift laat men liggen, alsof men haar niet nodig had. En wie haar dan nog wel eens de eer willen aandoen, haar te lezen, die menen al heel gauw, dat ze er alles van weten. Er is nooit enige kunst of enig boek op aarde gekomen, waarin iemand zo spoedig volleerd is, als de

Heilige Schrift. En toch bevat ze niet enkel woorden om te lezen, maar 't zijn allemaal woorden voor het leven, die niet tot bespiegeling en verheven fantaseren, maar voor het leven en de praktijk geschreven zijn. Maar ons klagen baat niet. Ze slaan er toch geen acht op.
Christus, onze Heere, helpe ons door Zijn Geest, dat wij Zijn heilig Woord met ernst liefhebben en eren. Amen.

Ik beveel mij hierbij in uw gebeden aan.

Uit de woestijn, de eerste juli 1530.

Martinus Luther

1. ***Dankt de Heere, want Hij is vriendelijk en Zijn goedheid duurt in eeuwigheid.***

Dit vers is een algemene dankzegging voor alle weldaden, die God de Heere dagelijks aan de gehele wereld zonder ophouden in alles, zowel aan goede als aan slechte mensen, bewijst. Want dat is de wijze van handelen van de heilige profeten, dat ze, wanneer ze God voor bijzondere dingen willen loven en danken, hoog instemmen en breed opzetten en Hem tegelijk in 't algemeen om al Zijn wonderen en weldaden loven. Zo hier. Aangezien deze Psalm God in het bijzonder looft wegens de hoogste aan de wereld bewezen weldaad, namelijk wegens Christus en Zijn genaderijk, die eens de wereld toegezegd en nu geopenbaard zijn, begint hij met een algemene lofverheffing en spreekt: Dankt de Heere, want Hij is immers een ons hartelijk genegen, genadige, goede, welgezinde God, die altijd door weldoet en de ene goedheid na de andere over ons uitstort.
Want u moet die woorden: "vriendelijk" en "Zijn goedheid" niet koud en grofweg lezen en er ook niet overheen lopen, zoals de nonnen de psalter lezen, of zoals de koorheren en koorleerlingen zulke mooie woorden in hun kerken blèren en huilen, maar u moet bedenken , dat het levende, voortreffelijke en rijke woorden zijn, die alles, ja alles inhouden en in beeld brengen. Namelijk, dat God vriendelijk is, niet als een mens, maar als een God, die uit de grond van Zijn hart ons genegen is en gunstig gezind, om te helpen en wèl te doen; die niet gaarne toornt en straft, behalve wanneer Hij het moet doen en ertoe gedwongen en gedrongen wordt door hardnekkige, onboetvaardige, verstokte, kwade gezindheid van mensen, zó dat, waar Hij moet toornen en straffen, geen mens zo lang geduld zou kunnen oefenen, maar honderdduizend maal eerder en harder zou straffen dan Hij het doet.
En deze vriendelijke en genadige gunst bewijst Hij boven alle mate rijkelijk en machtig met Zijn dagelijkse en eeuwige goedheid, zoals het hier heet: Zijn goedheid duurt in eeuwigheid. Dat betekent: zonder ophouden doet Hij voor ons steeds het beste, schenkt ons lichaam en ziel, behoedt ons dag en nacht, onderhoudt zonder ophouden ons leven, laat zon en maan over ons schijnen en hemel, vuur, lucht en water ons dienen, doet uit de aarde wijn, koren, voedsel, spijze, kleren, hout en al onze nooddruft opwassen, geeft ons goud en zilver, huis en hof, vrouw en kind, vogels, vissen, - kortom: wie kan het alles optellen? En dat alles in volle mate en in overvloed, alle jaren, alle dagen, alle uren, alle ogenblikken. Want wie kan, al is 't maar alleen deze goedheid naar waarde schatten, dat Hij ons gezonde ogen of handen geeft en die onderhoudt? Wanneer wij ziek zijn of één van onze ledematen ontberen moeten, dan bemerken wij eerst wat voor weldaad het is, een gezond oog, een gezonde hand, voet, been, hoofd, neus, vinger te hebben. Evenzo, wat voor grote genade het is, brood, kleren, water, vuur, huis, enz. te hebben. En als wij mensen niet zo blind en ten aanzien van Gods goede gaven niet zo oververzadigd en onachtzaam waren, dan zouden wij moeten erkennen, dat er geen mens op aarde is, die niet zovele goederen bezit, dat, wanneer het op een ruil aankwam, hij geen keizerschap of koninkrijk zou aanvaarden, wanneer hij daarvoor van zijn goederen beroofd zou worden. Want wat is een koninkrijk, vergeleken met een gezond lichaam? Wat zijn alle geld en goed van de wereld, vergeleken met één dag, die ons de lieve zon dagelijks schenkt? Wie zou niet liever dood zijn, dan dat de zon één dag niet scheen? Of wat baatte ons alle goed en heerschappij? Wat ware alle wijn van de hele wereld, wanneer wij één dag het water zouden moeten ontberen ? Wat zouden wij aan onze sloten, huizen, fluweel, zijde, purper, gouden ketens en edelstenen, aan alle pracht, sieraden en andere voorwerpen onzer hovaardij hebben, wanneer wij de lucht ook maar de tijd, die 't bidden van één Onze Vader ons kost, zouden moeten missen?

Zulke goede gaven van God zijn de grootste en tevens de meest geringschatte, en omdat ze algemeen zijn, denkt niemand daaraan. We nemen ze aan en maken er dagelijks zo maar gebruik van, alsof het zo zijn moet en alsof wij 't volste recht erop hadden en alsof wij er God helemaal niet voor behoefden dank te weten. Ondertussen gaan wij onze gang en scheppen ons harteleed met ons doen, zorgen, kijven, strijden, worstelen en woeden om overtollig geld en goed, om eer en wellust, kortom: om alles, wat bij die bovengenoemde goede dingen niet halen kan en ons honderdmaal minder nut kan brengen, maar integendeel ons bij het blij en vreedzaam gebruik van de algemene goederen hinderlijk is, in zoverre als wij daardoor de waarde ervan niet erkennen, noch ook God daarvoor kunnen danken. Die ellendige duivel, die ons niets gunnen wil, maakt, dat wij Gods goedheid en Zijn rijke dagelijkse weldaden niet gebruiken, noch ook erkennen, hoe overgelukkig wij zijn.
Zeg nu eens: hoeveel mensen zijn er wel op aarde, die dit vers verstaan? Dit is de waarheid: wanneer de bedenkelijkste schelm dit vers in de kerk zingt of bij enige andere gelegenheid hoort, dan verbeeldt hij zich, dat hij het wel heel best begrijpt en het onderste uit de kan gedronken heeft, terwijl hij toch zijn hele leven lang er niet over heeft nagedacht, noch ooit dankte voor de melk, die hij van zijn moeder heeft gezogen, om nog maar te zwijgen van de goedheid, die God hem zijn ganse leven lang in ontelbare gevallen en in zo onuitsprekelijk hoge mate bewezen heeft, zodat hij wel elk uur alleen al, door zijn ondankbaarheid, meer zonden op zijn rekening zou krijgen dan er loof en gras is in het bos, wanneer God maar een woekeraar was en nauwkeurige afrekening zou vorderen.
Daarom moest dit vers wel elke mens dagelijks, ja alle ogenblikken in het hart en mond zijn, zo vaak hij at, dronk, zag, hoorde, rook, ging, stond, of hoe, waar en wanneer ook zich bediende van zijn ledematen, zijn lichaam, zijn goed, of van welke schepping van God ook, opdat hij zou bedenken, dat, wanneer God hem deze dingen niet ten gebruike gaf en ze niet tegenover de duivel in stand hield, hij ze wel zou moeten ontberen. Daarom moest hij aan dit Psalmwoord gedenken, om zich zelf te vermanen tot en te gewennen aan een vrolijk hart en een opgewekt geloof voor God, met dankzegging voor zulke dagelijks weer bewezen goedheid, en moet hij zeggen: U bent toch wel inderdaad een vriendelijke en goede God, daar U eeuwig, dat is: altijd door, zonder ophouden mij onwaardige en ondankbare zulke rijkelijke goedheden en weldaden bewijst: lof en dank behoren U te worden gebracht.
En dit is ook daartoe dienstig, dat men zich bij alle ongeval kan troosten. Want wij zijn zulke kleinzerige wezens en zulke weke martelaars, dat wij, wanneer ons maar een been pijn doet, of we slechts een puistje krijgen, hemel en aarde bij elkaar kunnen schreeuwen met klagen, huilen, morren en vloeken, en niet inzien, welk een gering kwaad zo'n puistje is vergeleken met de ontelbare goede gaven van God, die wij nog volkomen en geheel tot onze beschikking hebben, evenals wanneer een koning om het verloren gaan van een penning zijn verstand verliest, terwijl hij bijna de halve wereld bezit, en ontelbaar veel geld en goed, en zich daarover het hoofd breekt, Sint-Vitusdans en pestilentie krijgt, Gods Naam ontheiligt, vloekt en opspeelt, zoals tegenwoordig de martelaars van de koude grond met vloeken hun manhaftigheid bewijzen.
Nu laat de goede God zulke weinig betekenende kwade dingen ons alleen daarom wedervaren, opdat Hij ons daardoor krachtiger uit de slaap wekt en ons daartoe aandrijft, dat wij tegenover die wederwaardigheden de grote, ontelbare goede gaven, die nog voorhanden zijn, leren in het oog vatten en leren inzien, wat ervan zou worden, wanneer Hij Zijn goedheid geheel en al van ons afwendde en ons ontnam, zoals de vrome Job dat leerde, toen hij sprak: "Hebben wij het goede van de Heere

ontvangen, waarom willen wij het kwade dan niet lijden?" Zie, die verstond opperbest de kunst, dit schone "Confitemini" en dit vers te zingen en te spreken: zoals het God behaagt, zo moge het gaan; de Naam van de Heere zij geloofd, enz. Hij blijft niet alleen bij het kwade staan, zoals wij poppenheiligen het doen, maar hij stelt alle goedheid en weldaden van de Heere zich voor ogen, troost zich daarmee en overwint het kwade met geduld.
Zo behoorden wij ook al ons ongeluk niet anders te bezien en aan te nemen, dan alsof God ons daarmee een licht aanstak, waarbij wij Zijn goedheid en weldoen in andere ontelbare gevallen mochten zien en erkennen, opdat het ons voorkomen mocht, alsof zulke onbetekenende wederwaardigheden nauwelijks te vergelijken waren met een druppel water, die in een groot vuur, of een vonkje dat in een groot water gevallen was, - en dat alles, opdat het vers van onze tekst ons bekend en geliefd zou worden: "Dankt de Heere, want Hij is immers vriendelijk en Zijn goedheid duurt in eeuwigheid". Dit heet in het Duits niet anders dan aldus: O, wat bent U toch een getrouwe, ons hartelijk genegen, goede Heere, dat U mij en de gehele wereld voortdurend zulke grote en vele goede dingen doet wedervaren; U zij dank daarvoor gebracht, enz.[25]
Want het Hebreeuwse woordje "chesed", dat in 't Grieks "eleëmosyne" heet en tot nog toe in 't Duits met *barmhartigheid* weergegeven werd, en dat ik met *"goedheid"* vertaalde, beduidt eigenlijk zoveel als wat wij weldaad of "Gutthat" noemen, zoals Christus het ook Zelf gebruikt in Mattheüs 12:, 7: "Ik heb lust aan weldaad en niet aan offer", en zoals Paulus in 1 Timotheüs 6 zegt: De knechten moeten hun gelovige heren, als die de weldaad van Christus deelachtig zijn, met des te meer liefde dienen. En in Mattheüs 6: 1 zegt Christus: "Hebt acht, dat gij uw weldaad"enz., hetgeen wij ouder gewoonte aalmoes noemen, overeenkomstig het Griekse woord eleëmosyne. Ofschoon wij het woord aalmoes in de loop der tijden verkeerd zijn gaan gebruiken, zodat men onder aalmoes niets anders verstaat dan een stuk brood, dat men een bedelaar aan de deur geeft, terwijl het toch eigenlijk chesed, eleëmosyne, weldaad of "Gutthat" heet, zoals God ons weldoet en wij op onze beurt elkaar ook behoren te doen.
En onder het woord "in eeuwigheid" moet men niet alleen de goedheid in de hemel na dit leven, waar een eeuwig leven zal zijn, verstaan, maar het Hebreeuwse woord "olam" heet in onze taal "steeds" of "voortdurend", hetzij dan *eeuwig of tijdelijk*, zoals men b.v. van een onrustig mens zegt: Och, dat *eeuwige* rondlopen; wat moet toch dat eeuwige rondlopen, enz.
Deze woorden moest ik uitleggen en verklaren, opdat men dit vers toch vooral goed zou verstaan. Want het komt in de Schrift en vooral in het boek van de Psalmen dikwijls voor. Dat laatste leert ons toch het rechte offer, dat God het meest welgevallig is, omdat wij tegenover God geen groter en beter werk kunnen doen, noch ook edeler godsdienst bewijzen kunnen, dan dat wij Hem danken, zoals Hij zelf in Psalm 50: 23 zegt: "Dankoffer is Mijn eer of godsdienst, en dat is de weg daartoe, dat Ik Mijn heil laat zien". Dit offer behaagt Hem meer dan alle andere offers, schenkingen, kloosters en dergelijke, zoals Psalm 69: 31 zegt:"Ik wil de Naam Gods loven met een lied en wil Hem hogelijk eren met dank. Dat zal de Heere meer behagen dan een var, die hoorns en hoeven heeft".

Zoals nu God te loven en dankbaar te zijn de hoogste vorm van godsdienst, zowel tijdelijk als eeuwig, is, zo is daarentegen ondankbaarheid de allerschandelijkste

[25] Bij het vertalen heb ik n.l. niet al te ver willen afwijken van de Hebreeuwse woorden

slechtheid en de hoogste ontering van God, en toch is de wereld daarvan vol, vol, vol tot aan de hemel toe. Maar God is een zo goede Heere (zoals dit vers zingt), dat Hij toch niet wegens zulke ondankbaarheid ervan afziet of ophoudt wel te doen, maar dat, zoals het heet, Zijn goedheid duurt tot in eeuwigheid. Steeds laat Hij, altijd maar door, Zijn zon opgaan, zowel over goeden als bozen, en laat Hij regenen, zowel over dankbaren als ondankbaren, zoals het heet in Mattheüs 5: 45; en Hij geeft slechtaards wèl zoveel goederen: kinderen, macht, enz. als de heiligen en dikwijls veel meer; Hij behoedt immer voor oorlog, pestilentie, dure tijd en alle plagen van de duivel. Dat is en heet een goddelijke goedheid, die omwille van generlei slechtheid aflaat of moe wordt goed te doen. Zo'n goedheid is een mens onmogelijk; want geen mens kan ondankbaarheid verdragen, en velen zijn daarom razend, dol, waanzinnig geworden, zoals van Timon (van Athene) verhaald wordt. Voor de menselijke natuur is het te moeilijk, wèl te doen en alleen kwaad ervoor terug te ontvangen.

2. ***Nu zegge Israël: Want Zijn goedheid duurt tot in eeuwigheid.***
Hier begint het dankoffer voor het wereldlijk regiment en de lieve vrede, die een zeer grote gave van God zijn, en wel de allergrootste onder de tijdelijke gaven. Want waren er geen regering en geen vrede, dan zouden wij in 't geheel niet kunnen voortleven. Het koninkrijk was voor Israël door God gegrondvest en geordend en aan koning David opgedragen, zoals hij in de 78ste Psalm (70) zegt: "Hij verkoos David, Zijn knecht, dat hij Zijn volk Israël zou weiden", enz. Daarom dankt hij ook hier God voor zulk een koninkrijk en vermaant een ieder, met hem te danken, en hij geeft daarmee ook alle koningen, vorsten, heren, landen, lieden en onderdanen een voorbeeld en lering, dat ze God loven en danken moeten daarvoor, dat er regering en vrede in het land en onder de mensen is, een ieder voor het zijne, en elke gemeente, die ook in zekere zin een Israël is, voor het hare.
Want dat er niet steeds zonder ophouden niets dan oorlog, onvrede, duurte, bloedvergieten, oproer, moord en jammer in landen, steden, dorpen is, en allerlei handwerk, handen en kostwinning voortbestaan, dat is een even groot wonder en een even grote openbaring van Zijn macht als dat Hij de wereld uit niets geschapen heeft en haar nog dagelijks onderhoudt. Want de wereld is vol duivels, en er zijn, zoals wij dagelijks voor ogen zien, onder boeren, burgers, adel, heren en vorsten zoveel kwade en baldadige schelmen, die lust hebben in stelen, roven, liegen, bedriegen, schaden en ongeluk aanrichten, dat het met menselijke wijsheid niet mogelijk zou zijn, ook maar één dag vrede te hebben en regering en overheid te handhaven, wanneer God hier niet met alle kracht bestierde, hielp en de duivel weerde. Daarom vermaant de heilige David ons niet voor niets, dat wij God voor wereldlijke vrede, overheid en regering moeten danken.
En hier dienden zowel heren als vorsten, evenzeer als de onderdanen, te leren verstaan, dat het regeren en in gehoorzaamheid houden van land en volk enkel en alleen een goedheid en gave van God is. Want met ons zwaard en onze wijsheid richten wij niets uit, al vermeten sommige vorsten en heren zich ook, te menen, dat zij het zijn, die land en volk met hun macht bedwingen of met hun verstand regeren. En vooral de schraaphanzen onder de adel en de wijsneuzen in de steden kunnen het zich niet anders voorstellen, dan dat zij het zijn, bij wie de macht geheel en al berust, en dat God hen niet ontberen kan. Maar verstandige vorsten en edellieden weten dat wel beter, en David, de uitnemendste van alle koningen en vorsten, getuigt hier ook in geheel andere geest. En wie het niet geloven wil, die leze alle geschiedenissen, zowel in de Heilige Schrift als ook in de geschriften van Romeinen en heidenen: daarin zal men het telkens weer bevestigd vinden.

En in het pas achter ons liggende (boeren-) oproer (1525) heeft God ons het wel heel tastbaar getoond, dat niet macht en kunst de wereld regeren, maar God alleen. Want dezelfde schraaphanzen, die thans Zijn eer roven, beroemen en verhovaardigen er zich nu wel op, dat zij het zijn, die alles hebben klaargespeeld, maar in de kwade tijd zelf waren het zulke moedeloze schelmen als ik nog nooit in mijn leven gezien heb. Nu vergeten ze God, die hen in die tijd redde, toen ze zo jammerlijk hun broek bevuilden, dat het nog stinkt waar zo 'n schraaphans staat of gaat. De ridderschap had toentertijd helaas hart noch moed. Het komt mij voor als wilden ze nu met hun schrapen en pochen God trotseren en verzoeken, om een nieuw oproer uit te lokken, opdat Hij hun nog eens zou laten zien, of de schraper dan wel Gods goedheid en macht het gepeupel in toom houdt. Welaan dan: als er één komt, die de boom schudt, dan moeten me die schrapers maar flink naar beneden tuimelen; want ze zijn overrijp en ze gevoelen zich alles behalve lekker bij de lieve kleine vrede, die God nog zo genadig en, naar het ons schijnt, alleen door groot krachtsbetoon en nauwelijks in stand houdt.
Ofschoon, wat mij betreft zie ik het gaarne, dat ze zo trots aan het pochen en schrapen zijn. Want het is daartoe dienstig, dat men 't niet vergeet, hoe ridderlijk ze toen bij het oproer bang waren en vluchtten voor de onmachtige boeren. Anders had ik die geschiedenis in een steen moeten laten graveren of ter eeuwige gedachtenis in een boek moeten schrijven. Nu bespaar ik kosten en moeite. Want waar men zo'n schraaphans ziet of hoort, daar is dat oproer in levende lijve in hem geschilderd, zodat ieder denken moet: mijn beste man, is dat niet één van die lui, die 't vroeger met de keizer wilden opnemen, maar die hun bevestigde sloten voor een strowis en een brandhout prijsgaven, de onversaagde helden en manhaftige ijzervreters, die tegenwoordig donderen en vloeken: bij Sint Velten: Potzmacht: bij Sint Quirinus: bij Sint Antonius:, maar vroeger niets dan ach en wee konden zingen?

De Schrift zegt nochtans: van God komen zowel heren als onderdanen en de wereldlijke heerschappij behoort Hem toe, zoals David zegt in Psalm 18: 48: "Heere, Gij maakt mij volkeren onderdanig". En van zijn eigen volk spreekt hij in Psalm 144: 2: Gij maakt mij mijn volk ten onderdaan". Hij roemt hier niet met veel ophef, dat hij zelf zijn eigen volk met macht en wijsheid zou regeren, ofschoon hij de allerschoonste rechten en zeden, door Mozes in Gods Naam vastgesteld, en de profeten tot hulp had, die hem op Gods bevel tot koning gezalfd en bevestigd hadden. Hij had het ook terdege ervaren en was er heel wel van op de hoogte, wat de heerschappij en 't beleid van koningen en vorsten over een volk vermogen, wanneer God Zelf niet mede de gang van zaken regelt. Zijn eigen zoon Absalom en daarna Simeï leerden hem verstaan, wie koning in het land was. Zo zegt ook Daniël 4: 14 en 5: 21: "De Allerhoogste in de hemel voert heerschappij over de koninkrijken van de mensen en geeft ze aan wie Hij wil", niet aan degene, die wij willen of op het oog hebben. Dat betekent zoveel als: wereldlijke regering is enkel en alleen een genadige gave en goedheid van God, die geen mens door eigen bekwaamheid en kracht erlangen en verkrijgen kan.
Daarom is het niets gedaan, onderdanen, hetzij dan boer of burger, met schraperij en plagerij te willen dwingen. Want een boer kan even goed als een adellijke schraaphans zijn mes trekken en er op los gaan; maar God bestiert het alles; Die laat hun Romeinen 13: 2 aanzeggen: "Wie de overheid weerstreeft, moet gestraft worden". Zulke woorden zijn afdoende en God houdt er ook de hand aan, en datgene, waarmee hij dreigt, moet ook gebeuren. Wanneer daarom de onderdanen rijp zijn, zoals de boeren bij het oproer dat waren, dan beschikt God over hen, dat ze oproer maken en tot verzet overgaan, opdat ze terdege op hun kop krijgen. Ofschoon de heren met zulk een oproer ook

gestraft worden, omdat ze zo ondankbaar zijn ten aanzien van Gods goedheid en weldaden en niet de eer geven aan Hem, die toch zonder ophouden vrede, gehoorzaamheid, recht en heerschappij in stand houdt en beschut, zoals dit vers zingt, dat Israël behoort te danken en te erkennen, dat Gods goedheid eeuwig duurt. Dat beduidt: voortdurend houdt Hij vrede en heerschappij in stand, hoe ondankbaar en onwaardig wij ook zijn. Anders zou er niets dan moord en oorlog in de landen, oproer en ongehoorzaamheid in de steden zijn.
En in 't bijzonder onderhoudt Hij thans in de Duitse landen met uitnemende machtsoefening de vrede, ofschoon er ook maar weinig van voorhanden is. Want het ligt voor het grijpen, dat er onder de Duitsers thans geen mens is, die tegenover die ongehoorzame en roofzuchtige adel de overheid zou kunnen handhaven, of tegenover deze ontrouwe en diefachtige onderdanen de heren zou kunnen beschermen. Zo'n roven en stelen is er over en weer. Ook zijn er vele wonderlijke sluipmoordenaars met zeldzaam rare praktijken, ophitserij en opzetterij; en toch maakt niemand zich daarvan een gewetenszaak, dat dit zonde is voor God; daarom komt het mij voor, dat de huidige vrede en de gehele toestand, waarin wij verkeren, aan een zijden draad hangt, ja dat hij alleen maar zo in de lucht zweeft in Gods handen, boven en tegen ons willen en denken en tegen het woeden en razen van alle duivels in. Want als menselijke wijsheid en heerschappij Duitsland zouden moeten regeren, dan zou het morgen overhoop liggen. Daarom laat ons danken en bidden, dat Gods goedheid eeuwig, zoals tot nu toe, bij Israël blijven moge.

3. ***Nu zegge Aäron's huis: Zijn goedheid duurt in eeuwigheid.***
Dit is een nieuw dankoffer, voor een ander bijzonder deel van Gods goedheid, namelijk voor het geestelijk regiment, voor priesters, predikers, leraren, kortom: voor het dierbare Woord van God en voor de heilige Christelijke kerk. Wat dit voor een gave is kan deze hele wereld zich niet voorstellen noch begrijpen. Want dat er niet louter dwaling, rotten, sekten, ketterij overal in de wereld is, maar dat geloof, geest, doop, Heilige Schrift, sacrament, Christenen, enz. zich nog enigermate kunnen staande houden, dat komt niet van menselijke macht en wijsheid, maar is enkel en alleen genade en gave van God. Anders zou de duivel het alles overhoop gooien en alles omverhalen, zoals hij het zo bar bij de Turk en de Paus gedaan heeft en thans doet bij de rotten en vroeger bij de ketters deed. De wereld zou dat niet kunnen verdragen en het vlees zou het moe worden; God Zelf moet het in de hand houden.
Want Aäron was hogepriester; hem was het ambt opgedragen, de wet van Mozes te onderwijzen en het koninkrijk Israël in de geest en voor God te regeren, evenals David uiterlijk voor de wereld over lichaam en goed regeren moest. Maar evenmin als David zijn wereldlijk rijk met zijn eigen macht en wijsheid regeren kon, evenmin, ja nog veel minder kon Aäron zijn geestelijke heerschappij over geest en ziel, door eigen verstand en kracht in stand houden, ofschoon hij tot zijn voordeel alles wat hij onderwijzen en hoe hij regeren moest zeer omstandig in de wet van Mozes kon beschreven vinden. Ook hem moest de Heilige Geest bij zijn bestier behulpzaam zijn, zoals hij dat ook ervaren heeft, toen Korach hem het priesterdom ontnemen wilde en het gehele volk tegen hem en Mozes in opstand bracht (Numeri, hoofdstuk 16).
Hieruit kunt u opmaken, hoe hoog en groot de wijsheid van de Paus en zijn ontuig is, die de Christelijke kerk allereerst met hun wijsheid, met uiterlijke wetten en bannen, zonder Gods Woord, zonder bidden en onderwijzen in hun greep willen vasthouden. Daarna proberen zij het met wereldlijke macht, met branden, moorden, vervolgen, verdedigen. En daartoe hebben zij Gods goedheid helemaal niet nodig, maar zingen dit vers aldus: dankt onze ban en ons zwaard, want hun macht duurt eeuwig. - De ware

Christenheid predikt Gods Woord, dwingt niemand ertoe. Wie het niet geloven wil, die laat ze varen en ze zondert zich van hem af, zoals Christus in Mattheüs 10: 14 en 18: 17 leert en Paulus het in de Handelingen der Apostelen overal doet, ze overlatende aan Gods oordeel. Maar onze bloedhonden en moordenaars verzwijgen Gods Woord, stellen vervolgens hun eigen artikelen op en wel naar eigengoeddunken, en wie deze niet geloven wil, die moet branden. Dat is de teerhartige, nieuwe Christenheid, waarvan God noch Schrift iets afweten.
Maar laat die vuiliken varen: ze zijn niet waard, dat men ze hier in deze mooie Psalm gedenken zou. Wij behoren God met dit vers te loven en te danken, dat Hij Zijn Woord en Zijn heilig rijk tot ons laat komen en het ook onder ons onderhoudt tegenover duivel, vlees en wereld uit pure genade en goedheid, ondanks het feit, dat wij al te ondankbaar, lui, nalatig en verachtelijk daarmee omgaan en zeker deze grote schat van 't eeuwige leven niet waard zijn. Christus Zelf heeft het Woord gebracht; wij hebben het niet uitgevonden; Hij moet het ook zelf in stand houden, wij zullen het met onze macht en kunst niet kunnen doen. Christus zelf heeft de Christenheid gesticht, gegrondvest en gebouwd; Hij moet haar ook zelf behoeden en voorthelpen. Onze wijsheid en macht of zwaard en vuur zullen het niet kunnen, zoals Paulus zegt 1 Cor. 3: 9: "Gij zijt Gods bouwwerk, Gods akkerwerk"; wij zijn de dienaars, die daartoe moeten meewerken. Maar noch hij die plant noch die begiet is iets, maar God is het, die het gedijen geeft.

4. ***Nu zeggen die de Heere vrezen: Zijne goedheid duurt tot in eeuwigheid.***
Dat is het vierde dankoffer voor de ware groep, namelijk voor de uitverkoren kinderen van God en alle heiligen op aarde, die de ware Christenen zijn, omwille van wie deze Psalm, die ook tot op het einde van hen spreekt, gedicht is. Want in de drie groepen der voorafgaande, bijvoorbeeld in het geestelijk regiment en in het predikambt, zijn er zeer velen, die daarvan ten bate van hun begerigheid, lust en eer misbruik maken, zoals de ketters, de rotten en onze tegenwoordige geestelijken; hoewel de stand met dat al toch goed, heilig en een goddelijke gave is en ondanks het misbruik niet verdoemd; immers de hele wereld misbruikt ook de heilige Naam Gods, de doop, sacramenten en evangelie, ja God Zelf en al Zijn gaven op de schandelijkste wijze en vreest God in het geheel niet boven alles.
Zo misbruikt in de andere groep, die van het wereldlijk regiment, het grootste deel die goede gaven tot eigenzinnigheid, pracht, lust, misdaad en alle moedwil, zonder schroom en vrees voor God. Maar toch blijft het desondanks op zichzelf Gods goede en nuttige gave en weldaad. En in de derde groep, die van de gemeente, is bijna niet anders dan enkel misbruik, daar ieder zijn stand, handwerk, kunst, geld, goed en wat hij heeft tegen zijn naaste of tenminste niet ten bate en ten nutte van zijn naaste gebruikt, zoals God, die het daarom alles geeft en onderhoudt, het toch hebben wil. Maar er is geen vrees voor God noch schroom voor de mensen. En toch onderhoudt God allen, en daarom is Hij te loven en moet men Hem danken.
Maar een klein groepje vreest God en is vroom en wordt uit de drie vorige groepen verzameld. Want men vindt nog wel vrome, godvruchtige, rechtgeaarde bisschoppen, pastoors, predikers en zielszorgers. Evenzo vindt men vrome, godvruchtige vorsten, heren, edelen, raadsheren, rechters en ook menige vrome, godvruchtige burger, handwerksman, boer, knecht, dienstbode enz., al zijn 't er ook nog zo weinig. Ja, om hunnentwil houdt God de drie vorige groepen en de hele wereld in stand en waagt zoveel goedheid en gaven aan hen, terwijl toch, wanneer het van hun doen afhing, de wereld terstond zou vergaan als Sodom en Gomorra.
Want de heilige profeet David zondert ze nauwkeurig van de andere drie groepen af,

waar hij aanwijst, hoe dezen God geheel voor niets houden, Hem noch vrezen noch dienen, maar zichzelf dienen en het hunne in dit leven zoeken en bezitten. Bovendien vervolgen zij ook nog die kleine groep zonder ophouden en op het ergst; ze kunnen en willen die niet verdragen en wel om geen andere reden, dan dat zij God vrezen en vertrouwen, dat heet: omdat ze Gods Woord eren en liefhebben, terwijl genen het niet wensen te horen of te zien. Want God vrezen heet in 't Hebreeuws eigenlijk dat wat in onze taal God dienen genoemd wordt, en godsvrucht is zoveel als godsdienst. Nu kan men God op aarde niet zichtbaar en lichamelijk dienen, want men ziet Hem niet; maar men dient Hem geestelijk, wanneer men Zijn Woord eert, leert, belijdt en ernaar leeft en doet. Dat baart dan kruis en lijden, alle ongeluk van de duivel, de wereld en ons eigen vlees.

Ik vraag u, *wat mogen zij nu wel voor weldaden van God genieten, waarvoor zij Hem dank moeten offeren?*

Het geestelijke ambt kan het niet alleen zijn: want dat geeft God in de derde groep. Ook niet wereldlijke heerlijkheid, eer, macht, vrede, gehoorzaam-heid enz.; want dat geeft God in de tweede groep. Ook geld, goed, huis, hof, gezondheid, vrouw, kind enz. kunnen het niet zijn, want dat alles geeft God in de eerste groep. Het moet iets hogers en edelers zijn, dat deze gaven van het tijdelijke, vergankelijke leven zeer verre overtreft. Want de Psalmist spreekt ervan tot op het einde, terwijl hij van de drie groepen slechts in drie verzen spreekt. Wat is het dan? Hij zal het zelf heel duidelijk zeggen en vertellen: 't is troost en hulp in allerlei lijden, nood en angst; dat is niets anders dan een begin van het eeuwige leven, waarvan de wereld in alle drie groepen (wanneer de godvruchtigen zich ervan afscheiden) met al haar goed, macht en kunst geen druppel vermag te geven. Want het is een slechte troost, wanneer men iemand, die in doodsnood verkeert, van dans, vreugde, goed, eer, macht, kunst, vrouw en kind wil zingen.

Omdat ze Gods Woord eren en God dienen willen, moeten ze het waarlijk zeer ontgelden, en van de zijde van de drie groepen spot, schande, schade, haat, nijd, laster, vuur, zwaard, dood en alle ongeluk, bovendien van de duivel en zijn engelen veel giftige, gevaarlijke en kwade streken, en van 't eigen vlees en de zonde onrust en harteleed genoeg verdragen, zoals Paulus zegt (2 Timotheus 3: 12): "Allen, die godzalig willen leven, moeten vervolging lijden", - en Christus Zelf (Luc. 9: 23): "Wie Mij volgen wil, die neme zijn kruis op zich", - en Handelingen 14: 22: "Wij moeten door menigerlei droefenis in het hemelrijk gaan", en de wijze man, Ecclesiasticus (Jezus Sirach) 2: 1: "Mijn zoon, wanneer u God wilt dienen, zo bereid uw ziel voor op de verzoeking".

Daarom is de weldaad van God, die Hij aan dit groepje bewijst, voor de wereld geheel verborgen, en laat het zich voor haar niet anders aanzien, dan alsof het enkel eeuwige toon, straf en plaag van God Zelf was. En de goddelozen onder de drie groepen schijnen daarentegen enkel kinderen van God te zijn, omdat ze de zichtbare, tijdelijke, klaarblijkelijke weldaden van God in volle rijkdom bezitten. Daarom behoort er kunst en genade toe, om deze heimelijke, verborgen weldaad te zien en te erkennen, in het bijzonder omdat de dichter daarvan roemt, dat ze altijd duurt en eeuwig aanhoudt. En daarom kost het hem ook, zoals wij zullen horen, zo vele en rijkelijke woorden. Want ofschoon de geest willig en bereid is, zo is toch het arme vlees zwak en onwillig. Het zou immers ook liever klaarblijkelijke tijdelijke troost en hulp hebben en van angst en nood ontlast zijn. Maar 't moet en kan nu eenmaal niet anders zijn, er is geen andere weg naar het eeuwige leven, dan dat enge, smalle pad, dat weinigen weten te treffen (Matth. 7); en dat alleen deze kleine groep vindt. Om kort te gaan: de weldaad voor de drie groepen bestaat in dit tijdelijke leven en wat ertoe behoort; de weldaad van dit

kleine groepje bestaat in 't eeuwige leven: dat is het juiste, eigenlijke onderscheid.

5. ***In de angst riep ik de Heere aan, en de Heere verhoorde mij in de wijde ruimte.***
Hier hoort u, waar dat groepje te vinden is. Het zweeft niet in openbare vreugden van de wereld, maar angst heet zijn woning of herberg. Hier schildert hij zichzelf, hoe het met hem staat, namelijk dat hij in menigerlei lijden bevangen is, en hij vat hier in het kort (zoals het behoort, wanneer men van een zaak begint te spreken) allerlei lijden als in één bundel tezamen en noemt dat "angst". Maar later zal hij verder vertellen en uitleggen. Hij drukt zich hier uit zoals ik het zou doen, wanneer ik bijvoorbeeld zou zeggen: Ach, wat heeft de heilige Paulus niet moeten lijden: Daarbij is dan nog geen bijzonder lijden aangehaald, maar slechts in 't algemeen aangeduid, dat hij heeft geleden, maar nog niet wat hij geleden heeft. Evenzo wijst hij ook voorshands in het algemeen en kort de troost en hulp van God aan, door te zeggen: "De Heere verhoort mij". Hij wil dus zeggen: Ik moet steeds lijden, maar ik word ook steeds vertroost. Hoe dat toegaat en wat de troost of de verhoring is, zal hij ook spoedig hierna verder vertellen.
"Angst" is in 't Hebreeuws zoveel als engte, en, naar ik meen, komt het woord "angst" van engte, waarin het iemand bang en wee om het hart wordt, en men als het ware geklemd, gedrukt en geperst wordt, zoals aanvechtingen en ongeluk dit immers doen, naar de spreekwijze: "De wijde wereld was mij te eng". Daarentegen klinkt in 't Hebreeuws de uitdrukking: "In de wijde ruimte" zo, dat evenals de engte of angst droefenis en nood beduiden, "De wijde ruimte"troost en hulp betekent. Dienovereenkomstig wil dit vers zoveel zeggen als: Ik riep de Heere aan in de nood, en Hij verhoorde mij en hielp mij op troostrijke wijze. Want zoals de nood voor ons een enge ruimte is, die ons bedroeft en beklemt, zo is de hulp Gods voor ons een wijde ruimte, die ons vrij en vrolijk maakt.
Maar nu moet u hier de grote kunst en wijsheid van het geloof opmerken, dat het in de nood niet naar hier en naar ginds loopt, alle oren vol klaagt, de vijanden vloekt en scheldt, ook niet tegen God mort: Waarom doet God mij dat aan? Waarom doet Hij het niet anderen aan, die slechter zijn dan ik? Hij geeft ook het vertrouwen op God, die hem zoiets toezendt, niet vertwijfelend prijs, houdt het er daarom ook niet voor, dat God toornig of hem vijandig is, zoals toch ons vlees, de wereld en de duivel met veel nadruk hem trachten diets te maken; maar hij verheft zich tegenover en boven dat alles en kan Gods vaderlijk hart zien door zulk een onvriendelijk voorkomen heen, en de zon waarnemen door zulke ondoorzichtige, dikke, duistere wolken en onweersbuien heen, en hij mag Hem, die hem slaat en Zich zeer streng tegenover hem betoont, van harte aanroepen.
Dat is een kunst boven alle kunst en alleen het werk van de Heilige Geest, de godvruchtige en ware Christenen bekend, maar waarvan de werkheiligen niets weten, ofschoon ze intussen veel van goede werken praten, die ze zelf nooit hebben leren onderscheiden noch zelf hebben gedaan noch kunnen doen. Want voor de menselijke natuur is die kunst een onmogelijkheid: zo spoedig God haar slechts even met enige nood aanraakt, verschrikten versaagt ze en dan kan ze niet anders denken dan dat het uit is met de genade en dat er nog alleen maar toorn bij God tegenover haar bestaat. De duivel helpt dan daarbij nog een handje mee, met alle macht en list, totdat hij haar in twijfel en treurigheid verdrinkt. Ook draagt de ergerniswekkende aanblik van de overvloedige weldaden van God in de drie andere groepen daartoe bij; want die brengen haar in de waan, dat dáár enkel genade van God en geen toorn bij zulken gevonden wordt. Daarbij wordt dan het kortzichtige geweten zwak en zinkt het ineen, wanneer er geen hulp en troost van God óf door vrome zielszorgers óf door het woord

van andere vrome Christenen komt, en het loopt er dan op uit, dat sommigen zich daarom ophangen, verdrinken, overhoop steken of anders versmachtend en verdorrend hun weg gaan.
Daarom mag hier leren wie leren kan, en een valk worden, die in zulke nood zich in de hoogte verheft. Vóór alles moge hij weten, zonder te twijfelen, dat God zulk een nood hem niet toezendt tot zijn verderf, zoals wij dat later in het 18de vers zullen horen, maar dat Hij hem daarmee alleen tot het gebed, tot het aanroepen van God en tot de strijd wil aandrijven, om zijn geloof te oefenen en God te leren kennen, en wel van een andere zijde dan hij het tot nog toe heeft gedaan, en om zich ook eraan te gewennen, met de duivel en zijn zonden te strijden en met Gods hulp te overwinnen. Anders zouden wij nooit leren, wat geloof, Woord, Geest, genade, zonde, dood en duivel zijn, wanneer het altijd vrede was en alles zonder aanvechting zou toegaan; daarmee zouden wij God nooit leren kennen; om kort te gaan: wij zouden nooit ware Christenen worden, noch ook Christenen blijven. Nood en angst dwingen ons daartoe en handhaven op een uitnemende wijze het Christendom in ons. Daarom zijn droefenis en kruis even noodzakelijk als het leven zelf, en nog veel nodiger en nuttiger dan het goed en de eer van de gehele wereld.
Er staat: "Ik riep de Heere aan". U moet leren roepen (dat hoort u goed!) en niet bij de pakken neerzitten, of op de bank liggen, het hoofd laten hangen en het schudden, terwijl u zich opvreet van chagrijn en zorgt en zoekt hoe u zich van uw leed kunt losmaken, terwijl u niets anders opmerkt dan hoe slecht het u gaat, hoeveel verdriet u hebt, welk een rampzalig mens u bent. Nee, zo niet, pak je zelf aan, luie knaap, val op je knieën, hef handen en ogen ten hemel, neem een Psalm ter hand, bid een Onze Vader, leg je nood met tranen God voor, klaag Hem die, roep Hem aan zoals dit vers hier leert en zoals het ook in de 142ste Psalm (3) heet: "Ik stort mijn klacht voor Hem uit, ik maak Hem mijn nood bekend", en Psalm 141: 2: "Mijn gebed moge voor U gebracht worden als een reukoffer, en het opheffen van mijn handen zij als een avondoffer". Hier hoort u het: bidden, uw nood bekend maken en de handen opheffen, dat zijn in Gods oog de aangenaamste offers. Hij begeert het, Hij wil het hebben, dat u Hem uw nood voorlegt, die niet op u zelf laat liggen, u niet zelf daarmee voortsleept, hem niet aan uw geluk laat knagen en uzelf er niet mee afmartelt, waarmee ge immers uit één ongeluk twee, nee, tien en honderd maakt. Hij wil, dat ge te zwak zult zijn, zulk een nood te dragen en te overwinnen, opdat u leert sterk te worden in Hem en Hij in u met Zijn sterkte geprezen wordt. Zie, daaruit worden mensen gevormd, die Christenen mogen heten, terwijl ze anders niets dan zwetsers en babbelaars zouden gebleven zijn, die veel beweren over geest en geloof, maar niet weten, wat het beduidt of wat ze zelf zeggen.
Maar u moet er ook niet aan twijfelen, dat God uw nood ziet en uw gebed verhoort en u moet ook niet zomaar op avontuur en in de wind bidden; want daarmee bespot en verzoekt u God, zodat het beter zou geweest zijn, dat u in 't geheel niet gebeden had, - zoals papen en monniken bidden. Want u moet ook dit stuk in ons vers leren roemen: "En de Heere verhoorde mij in de wijde ruimte". De Psalmist belijdt zowel dat hij gebeden en geroepen heeft, als dat hij zeker is verhoord. En wanneer nu de duivel u op de inval brengen mocht, dat u niet zo heilig, waardig en vroom als David zoudt zijn, en dat u daardoor ook niet zo zeker zoudt kunnen wezen (van verhoring), sla dan een kruis voor uzelf en spreek: Laat vroom en waardig zijn wie het is; maar ik weet wel, dat ik een kind ben van dezelfde God als David, en dat David, hoe heilig hij ook wezen moge, nochtans daarom geen andere, betere en grotere God heeft dan ik.
Er is immers maar één God, zowel van heiligen als van zondaren, zowel van waardigen als van onwaardigen, zowel van groten als van kleinen; kortom: hoe ongelijk wij

ook onder elkaar zijn, Hij is toch ons aller zelfde en enige God, die door allen geëerd, aangeroepen en gebeden wil zijn. Wat hebben de heiligen en waardigen meer dan ik gehad, vóór ze heilig en waardig werden? Of zijn zij door zichzelf zo heilig en waardig geworden? Hebben zij het niet als onwaardigen en zondaars van die God tevoren ontvangen, bij Wie ik het thans ook zoek en van Wie ik het ontvangen wil als een onwaardige, arme zondaar? Hij, Die 't hun heeft gegeven, beloofde het ook mij en Hij heeft mij geboden te verlangen, te zoeken, te bidden en aan te kloppen, Mattheüs 7: 7. Op grond van deze belofte en dit gebod kniel ik neder en hef ik mijn ogen ten hemel, en bid om troost en hulp. Daarmee wordt Hij geëerd als een rechte God, van Wie ik hulp en troost bid, en van Wie het betaamt als een rechte God, die te bidden. Daardoor word ik voor Hem waardig geacht en Hij zal Zich ook tegenover mij een rechte God betonen, waarvoor Hij door mij gehouden wordt, en Hij zal Zijn goddelijke eer en naam niet ten aanzien van mij alleen in de steek laten; dat weet ik zeker. Want wie niet bidt, noch God in zijn nood aanroept, die houdt Hem zeker niet voor een God en geeft Hem ook niet Zijn goddelijke eer, die wij Hem toch schuldig zijn als Zijn creaturen. - Hierover hebben wij elders veel gezegd.

6. ***De Heere is met mij, daarom vrees ik niet: wat kunnen mensen mij doen?***
Nu vermeit de dichter zich in geestelijke sprongen en eeuwige vreugden; hij laat zien, hoe het toegaat, wanneer zijn roepen verhoord wordt, en zegt: zó gaat het toe: in de eerste plaats geeft Hij mij de troost inwendig m het hart, waarover dit vers spreekt en later in het achttiende vers verder gesproken wordt. Vervolgens geeft Hij ook de hulp uitwendig en verlost van de nood, waarvan het volgende vers gewag maakt. Van de troost spreekt hij aldus: De Heere is met mij, alsof hij zeggen wil: mijn roepen wordt verhoord en wel zo, dat ik, ofschoon de nood niet van mij wijkt, toch o, zulk een machtige, krachtdadige, sterke ruggensteun krijg, die bij mij is en mij bijstaat, zodat het weldra aangenaam en licht wordt, zulk een juk te dragen. Mattheüs 11: 30. Wie is het? Ach, het is de Heere Zelf, die ik aanriep. Die vervult mijn hart van Zijn eeuwig Woord en Zijn eeuwige Geest midden in de nood, zodat ik die nauwelijks gevoel. Want wij moeten ons niet, zoals de ketterse partijdrijvers, voorstellen, dat God ons zonder middelen en zonder het Woord in onze harten troost. Want het geschiedt niet zonder het uiterlijke Woord, hetgeen de Heilige Geest heel goed in ons hart weet in herinnering te brengen en aan te wakkeren, al zou het ook tien jaar geleden zijn, dat het gehoord werd.
Zie, hoe de dichter met zulk een troost fier en moedig wordt, ermee prijken en erop roemen mag: Ik vrees niet; ik ben onverschrokken en onbeangst ; ik ben niet bedroefd, ik ben goedsmoeds en maak mij geen zorgen. Want weliswaar is er droefenis en verdriet, die mij zuur aanzien en gaarne zouden willen, dat ik voor ze zou vrezen en ze om genade zou smeken. Maar ik wijs hen spottend af en zeg: *Boeman, vrind, vreet mij maar niet op; je kijkt zo lelijk, om er bang voor te worden.* Maar ik heb een andere kijk op de dingen, die veel lieflijker is; die licht mij, als de zon, voor tot in 't eeuwige leven, zodat ik jou, klein, tijdelijk, duister wolkje en toornig windje, acht voor niets.
Daarop braveert en praalt hij overal vol grote fierheid en overmoed op Gods troost en spreekt: Wat kan de mens mij doen? Dat mag toch heten de ander in 't roemen de loef afsteken. Daar zouden koningen, vorsten en heren toch met recht dol en gek bij kunnen worden, dat een arme zondaar hen zo heel uit de hoogte veracht en ze allemaal samen op een hoop werpt, hen vertreedt, over hen heen loopt en kijkt, alsof er niets dan strohalmen in de weg lagen, en de mond tegen hen openspert, zeggende: Wie ligt daar? Weet je dan niet wat "mens" betekent? 't Is de gehele wereld, alles wat mens is: Turkse, Tartaarse, Romeinse keizers, paus, koningen, vorsten, bisschoppen, heren,

met al hun macht, wijsheid, rijkdom, land, volk enz. enz., kortom: al wat de wereld met haar god, de duivel en zijn engelen, kan presteren. Die dienden toch met recht voor gruwelijk gehouden te worden, ja tegenover een enkele van hen behoorde een ellendige verlaten mens toch ontzet te zijn. Toch spreekt hij, zich tegenover hen allen stellend: Mijn hemel, wat willen ze mij doen?
Ze zullen je worgen: En dan verder? Zullen ze je misschien weer opwekken en nog eens doden? Of zullen ze misschien het lichaam ook lijfelijk opvreten? Een aardig hapje: Ofschoon ze toch kunnen noch mogen doden, tenzij mijn Heere het hun van tevoren veroorloofd heeft, en het mij heeft aangezegd, dat Hij van plan is, het hun te veroorloven. Anders moeten ze jaar en dag beraadslagen, dreigen, tandenknarsen, zich verbijten, zuur kijken en dan nog uit Psalm 112: 10 horen: "De goddeloze moet toezien, 't verdriet hem en hij knarst zijn tanden, en er komt niets van. Want hetgeen de goddelozen willen, moet niet geschieden" enz. Ze pochen op hun macht en goed: dat is hun God en bravade. Maar mijn bravade heet de Heere; die mogen ze vrij als wrijfpaal gebruiken. Ik geloof, dat ze roem inoogsten en zich aan de hoeksteen stoten zullen, zodat ze een tuimeling maken en verpletterd zullen worden. Ondertussen zing ik: Wat kan de mens mij doen?
Want wat betekenen keizer, paus, koningen, vorsten en de gehele wereld tegenover God? Jesaja (41: 11) zegt, dat ze een "chen" zijn, dat is: "unum sic", een knip, die men met de vingers klapt. En op een andere plaats (33: 11) zegt hij: "ze gaan zwanger van stro en zullen kaf baren", dat betekent: groot en treffelijk is hun dreigen en schrik aanjagen, hun buik bolt hun gruwelijk, als wilden ze bergen baren, zodat de zwelling verschrikkelijk is om aan te zien, maar het is toch maar stro en mooi vuurwerk. En als het goed en wel ter wereld gekomen is, is het kaf. Dat is dan de toorn en de vrucht van hun dreigen. Kaf is het, dat in de wind verwaait. Want zolang als de Heere ons bijstaat, zal 't ons wèl gaan. En wanneer zij ons al daarbij doden, welnu, dan hebben ze daarom de Heere nog niet gedood, Die met ons is. Want Hij blijft, en waar Hij blijft, daar zullen wij ook blijven, zoals Hij in Joh. 14: 19 zegt: "Ik leef en gij zult ook leven", en met vreugde erop zien, hoe Hij met hun strobuik en het kaf ten dage van Zijn grote vuur zal handelen. Zo zal het dan blijken, wat het betekent: "Wat kan een mens mij doen?" Aldus:

7. ***De Heere is met mij om mij te helpen, en ik zal mijn lust zien aan mijn vijanden.***
Dat moet wel een goede, beminnenswaardige God zijn, die niet alleen in de nood bij staat en door Zijn Woord en Geest troost en versterkt, zodat wij het verdragen kunnen, maar die ook tenslotte helpt om de zege te behalen en te overwinnen, en aan het spel zulk een einde maakt, dat men meer wraak over de vijand ziet komen, dan men ten tijde desnoods zou hebben durven wensen en bidden. En dat geschiedt op tweeërlei wijze. 't Geschiedt met genade, zodat zij die ons vijandig zijn (zoals de tekst zegt:) "oderunt", d.i. kwalijk gezind zijn, eindelijk bekeerd en onze vrienden worden, hetgeen de grootste lust en vreugde is van alle heiligen op aarde; of 't gaat aldus: wie niet met genade in Gods Naam anders willen worden, die moeten met toorn in 's duivels naam te gronde gaan en toch de Christenen levend achterlaten, tegen wil en dank, zoals het de Joden, de Romeinen en alle heidenen tot nu toe, en heel lang geleden koning Farao en de vijanden van het volk Israël geschied is, en in onze dagen, God zij dank, menigeen die ons in drie weken heel en al verslinden wilde, maar thans daar ligt te rotten onder de wormen, terwijl wij nog leven. Zo zal het dan tenslotte ook al wat nog aan vorsten, bisschoppen, papen en hun consorten woedt, vergaan; ze zullen ondergaan en na hen zal onze leer overblijven.
Want als onze leer Gods Woord is, dan behoort dit vers ons toe. En wie het als Gods

Woord beschouwt, die mag daaraan niet twijfelen. Ze zullen 't niet ten uitvoer brengen, wat ze tegenover ons in 't schild voeren; dat zullen wij zien. En ten aanzien van degene, die het niet voor Gods Woord houdt, komt het er ook minder op aan wat hij of levend of stervend voor ervaringen opdoet. Van 't begin van de Christenheid af tot nu toe heeft de hele wereld, - keizers, koningen, heren, verstandigen en wijzen, - zoveel aanslagen ondernomen; maar dit vers heeft zich tegenover hen allen gehandhaafd, heeft het veld behouden, zingt en spot vrij en blij: "Ik zie mijn lust aan mijn vijanden". Maar de vijanden, - waar zijn zij? Waar is hun toorn, waar zijn hun aanslagen? Waarom hebben ze dit vers niet verdelgd? En waar zijn thans die vele aanslagen, die de paus en zijn geestelijkheid nu bij de tien jaar de één na de ander hebben zien mislukken ? Maar 't is zomaar het beste, dat ze harde koppen hebben en niet bemerken, dat ze zo vaak hun doel gemist hebben, en zich tevergeefs beroemd en gejuicht hebben, opdat ze door hun verstoktheid tenslotte dit vers in vervulling zouden doen gaan, en er niets meer over zou blijven, zoals het Psalmboek dat alles op meerdere plaatsen rijkelijk betuigt.

8. ***Het is goed, op de Heere te vertrouwen en zich niet op mensen te verlaten.***
9. ***Het is goed, op de Heere te vertrouwen en zich niet op vorsten te verlaten.***

De dichter heeft van troost en hulp gesproken, die God volgens de voorgaande verzen geeft. Hier spreekt hij van de troost en de hulp van mensen en spot er mee; ja, hij spreekt alsof hij medelijden heeft met de ellendigen, die zonder God zich op mensentroost en -hulp verlaten. Want het is een ellendige, onzekere troost, die gegrondvest is op mensen, die immers zelf geen ogenblik van hun leven zeker zijn, zoals Jesaja zegt en David in de 146ste Psalm (3): "Verlaat u niet op vorsten noch op mensen; ze kunnen toch niet helpen; want hun ziel moet van hen heervaren en zij moeten weer tot aarde worden. Dan zijn al uw plannen verijdeld". En dat is zo ten volle waar, dat men zich ook op heilige mensen en vrome vorsten niet moet verlaten en nog veel minder op tirannen en geweldenaars. Want de vromen neemt God gewoonlijk gaarne vroeg weg. Dan valt de verwachting en troost, die op hen gegrond was, ook weg. En kwade tirannen laat Hij lang leven, zoals Salomo zegt, - opdat degenen, die God ontrouw zijn, zich des te verstokter aan menselijke vertroosting vastklampen.

Toen de ons zo dierbare en waarde vorst Hertog Frederik van Saksen (die men niet mag vergeten) nog leefde, troostten zich zowel de geestelijke als de wereldlijke tirannen met de hoop op zijn dood en zeiden: 't Is om twee ogen te doen; als die zijn gesloten, ligt de ketterij van Luther ook op haar rug. Voor hen heeft er hun hele leven geen zekerder waarheid bestaan dan deze, hun voorspelling. Ze hadden het in de greep als de vedelaars; want ze dachten niet anders dan dat onze leer stond en viel met Hertog Frederik en dat onze troost en hulp mensentroost en vorstenhulp was. Daarbij beoordeelden zij ons naar zichzelf. Want evenals zij, vertwijfeld en van God afvallig als ze waren, al hun troost en hulp van vorsten en heren verwachtten, zo meenden zij, dat wij 't ook deden, omdat zij geen andere troost en hulp kennen. Ik heb ook nog nooit gehoord, dat één van hen er blijk van gegeven heeft, dat zijn troost op God is gebouwd, want al hun schreeuwen, pochen, schrapen en braveren tot nu toe is altijd gebaseerd geweest op de keizer, de vorsten, de heren. En daarbij zijn ze zo onbeschaamd, dat openlijk neer te schrijven als een loffelijke belijdenis van hun heilig geloof in God. - 't Mocht wat: 't Is juist andersom.

Zo gaan zij ook nog altijd voort in zulk een vertrouwen en al hun gedachten, woorden, overleggingen en plannen gaan dag en nacht over niet anders dan over de vraag, hoe ze ons met geweld zullen bestrijden, en ze troosten zich met niets zozeer als daarmee,

dat zij zien hoe groot hun getal en hoe klein het onze is. Maar ze denken er zelfs niet aan, ook God eens aan te roepen en om hulp te bidden. Ze hebben Hem daarvoor niet nodig en kunnen het zonder Hem wel af. 't Is genoeg, dat ze zeggen: zo en zo zullen wij handelen, zo en zo zullen wij doen. Zo zijn ze zeker van hun zaak, en 't zal hun niet mislukken. Want hoe zou God het kunnen bewerken, dat zovele machtige, schrandere lieden zouden falen? Dat kunt u toch wel begrijpen: dat is onmogelijk; zij zijn hem veel te schrander en te sterk. Toen koning Farao de kinderen van Israël bij de Rode Zee vervolgde, zag hij niet op God, dat hij op één of andere wijze gezegd zou hebben: Heere God, geef raad en hulp, maar hij zei: Ik zal mijn zwaard trekken, en.... dood zijn ze: O, wee: jazeker: 't Scheelde geen haar; zo goed wist hij het doel te treffen, dat hij de volgende morgen in de Rode Zee lag, verdronken met al zijn volk, zodat niemand eraan ontkwam. Dat is 't einde van menselijke troost en vorstelijke hulp, wanneer men Gods troost en hulp veracht.

Daarom zegt de dichter hier tweemaal: "Het is schoon, op de Heere te vertrouwen". 't Is als wilde hij zeggen: mensen kunnen troosten noch raden; dus kunnen vorsten niet helpen of redden. Want mensen beschikken niet over zulk een woord en geest, dat ze daarmee een bedroefd hart zouden kunnen troosten en behouden. Evenzo hebben vorsten ook niet een zo krachtige vuist, dat ze daarmee ellendigen konden uithelpen en een vijand machteloos slaan. God is de enige, die beide heeft, zowel troostwoord als helpende vuist, hoe groot en menigerlei de nood en de vijanden ook zijn. Dat leert de ervaring ons ook; want zeg mij, waarmee zullen, waar een mens in 't diepst van zijn hart bedroefd is, keizers, koningen, vorsten en de macht van de ganse wereld, kunst, goed en eer kunnen troosten? Zij zijn allen, zelfs tegenover een kleine aanvechting van een kleine dagelijkse zonde, minder dan niets, wanneer Gods Woord hier niet raad en troost geeft.

Zo ook, wanneer een dodelijke ziekte of doodsgevaar zich voordoet, wat baat daar alle macht en heerschappij der wereld? En wanneer ze al zouden kunnen helpen, wat zou het waard zijn? 't Is toch alles onzeker, en zij zelf worden dagelijks door de dood weggerukt en moeten ten laatste toch al hun hulp en troost aan de dood afstaan. Dat alles ziet men voor ogen; maar toch oefent de duivel in deze zo sterke invloed uit, dat wij het niet geloven. En het blijft zo'n zeldzame, grote kunst, niet op mensen te vertrouwen en zich niet op vorsten te verlaten, dat de gehele wereld niets anders is en niet anders blijft dan dat ze op mensen en vorsten vertrouwt en bouwt, dat is: vertwijfelt aan God en Zijn eerste gebod met voeten treedt. Op alle valse goden kan men zijn vertrouwen stellen, alleen niet op deze enige, de ware God: Daarom vertroost ons de profeet niet alleen, maar hij klaagt ook in deze twee verzen de tegenpartij aan, dat er namelijk zulke armzalige, ellendige lieden zijn en dat die geen God hebben, maar dat keizers en vorsten (die geen ogenblik zeker van hun leven zijn) hun goden zijn; op dezen, zegt hij, vertrouwt, steunt, pocht hun hart, van hen verwacht het zijn troost, en wel zo openlijk en onbeschaamd, dat ze zich ook nog op zulk een schandelijke afgoderij beroemen, zoals de onzinnige Filistijnen zich op hun verminkte Dagon beroemden, over wie ze zich toch ten diepste hadden behoren te schamen. Maar hun wedervaart recht: ze willen het zo hebben, dat ze, evenals de Filistijnen, ook een eeuwige schande zullen achterlaten.

Hier is het nu wel de juiste tijd en plaats, om spreuken en voorbeelden, zowel schriftuurlijke als niet-schriftuurlijke aan te halen, hoe altijd degenen, die zich op mensen hebben verlaten, jammerlijk ondergegaan en verpletterd zijn. Hoe prediken en getuigen in deze de profeten allen zonder uitzondering tegen hun volk Israël, dat telkens weer verbonden sloot, nu met de Egyptenaren, dan met de Assyriërs, nu met deze dan met gene koning, om zich maar niet op God te moeten verlaten, maar op

mensen te kunnen vertrouwen; en hoe werden ze toch telkens weer jammerlijk daarbij neergeslagen: De heidenen zelfs schrijven daarover vele geschiedenissen, fabels en histories. En ik neem aan, alleen uit mijn leven een zak vol voorbeelden aan te voeren, enkel uit Duitse landen, waarin ik, zo eens rondziende in hoge en lage standen, heb kunnen vaststellen, wat verbonden, verenigingen, troost zoeken bij mensen hebben aangehaald, en hoe schandelijk dat alles is teniet gegaan. Maar ons vers is waar gebleven: "Het is goed op de Heere te vertrouwen en niet op mensen en vorsten". En Psalm 146: 3 zegt eveneens: "Gij moet niet op vorsten of mensen vertrouwen; want ze helpen toch niet". Of zoals de wijze man (Sirach 2: 22) zegt: "Wie op mensen vertrouwt moet vallen". God verdraagt dat ook niet, mag en kan het niet verdragen; want het is een afgoderij, die Hem Zijn Godheid ontnemen wil.
Daarom wie iets goeds wil beginnen, die zie toe, dat hij daarbij zijn vertrouwen stelt op God en het wage met Zijn goedheid en zeer zeker niet met menselijke troost en hulp. Daartegenover vreze hij ook niet voor mensen noch voor de hele wereld. Want dit vers: "Het is goed op de Heere te vertrouwen" zal niet liegen. En de wijze man (Jezus Sirach 2: 10) spreekt: "Ziet rond, geliefde kinderen, onder alle geslachten der mensen, dan zult u ontdekken, dat geen mens, die op de Heere vertrouwd heeft, ooit te schande geworden is". En Psalm 25: 3: "Want niemand wordt te schande, die op U wacht". Wie het evenwel wil noch kan wagen met vertrouwen op God, die moge er voorshands van afzien en beginne niets, wat naar Gods wil en heilzaam is, met vertrouwen op troost van mensen.
Toen ik voor de eerste maal de aflaat aangreep en de gehele wereld grote ogen opzette en meende, dat het overdreven was, kwamen mijn prior en mijn subprior, opgewonden over het moord en brand schreeuwen en zeer bevreesd tot mij en smeekten mij, *geen schande over de orde te brengen.* Want de andere orden dansten al van plezier, vooral die der Predikheren (Dominicanen), omdat zij nu niet alleen in schande verzonken waren. De Augustijnen zouden nu ook eens moeten branden en deel hebben aan de schande. Toen antwoordde ik: *Beste vaders, wanneer het niet in Gods Naam begonnen is, dan zal 't weldra gevallen zijn. Maar is het in Zijn Naam begonnen, laat God de zaak dan volbrengen.* Toen zwegen zij. En zo gaat het nog tot nu toe en 't zal wel tot het einde voortgezet worden, zo God het wil. Amen.

Van een uitnemende bisschop Frederik van Magdeburg, die een graaf van Beichlingen geweest is, heb ik niet lang geleden gehoord, dat een Saksisch vorst, hertog Frederik, als zijn verklaarde vijand van zins was, tegen hem oorlog te voeren. Daarom zond hij een spion naar het hof van de bisschop, om na te gaan, hoe hij zich uitrustte en weerbaar maakte. De spion kwam in opgewekte stemming bij zijn heer terug en berichtte hem, dat de bisschop in het geheel geen krijgstoerustingen maakte: het was al een gewonnen zaak. Toen vroeg de vorst: *Wat zegt de bisschop dan van de oorlog?* De spion antwoordde: Hij zegt alleen maar, dat hij door zou gaan met de bediening van zijn ambt, met kloosters visiteren en arme mensen aanhoren, en dat hij God voor zich zou laten strijden; die zou intussen de strijd wel voeren. Toen de vorst dat hoorde sprak hij: Zegt de bisschop dat, dan mag de duivel in mijn plaats de oorlog voeren, en hij liet de oorlog achterwege, bevreesd om met God te oorlogen.
Nu vraag ik u: Wie heeft de bisschop zo spoedig en zo gemakkelijk geholpen en 't hart van de vorst zo geheel omgekeerd? Alleen de Naam van de Heere. Het machteloze woordje God doet zulke grote dingen, zo snel, zo geweldig en gemakkelijk.
Ik wil zwijgen van de voorbeelden van de vijandig gezinden, hoe zij gevallen zijn, die zich op mensen verlaten hebben: daarvan hebben wij dagelijks al te veel voor ogen.

Daar dus God zulk een Heere is, dat Hij de vromen laat nood lijden en de goddelozen laat woeden, de vromen in de nood niet ongetroost laat en ten laatste de geweldenaars ten val brengt en de zijnen uit de moeiten helpt, zo wil de dichter hier met zijn voorbeeld en ervaring door deze verzen ons vriendelijk aanmanen en lokken, om op God te leren vertrouwen en hopen, zoals het eerste gebod ons leert. Want dat is goed, uitnemend en heilzaam, hier tijdelijk en ginds eeuwig. Ook wordt daarmee aan God het Hem dierbaarste offer en de schoonste dienst en eer gebracht Daarentegen wil de Psalmdichter ons afschrikken en in trouw waarschuwen, dat wij onze troost, steun en hoop niet op mensen mogen bouwen, noch ons daarop beroemen, zoals de wereld en de kinderen en dienaars van de duivel doen, die aan God vertwijfelen en afvallig worden, tegen de bevelen van het eerste gebod in. Want dat is kwaad en schandelijk, hier tijdelijk en ginds eeuwig; bovendien wordt God daarmee de grootste oneer, smaad en roof aangedaan.
Maar laat mij hier nu niet één of ander ketterse partijganger op toeschieten, om zijn gif uit deze schone roos van de heilige profeet te zuigen, lerende, dat men alle vorsten behoort dood te slaan, of de overheid moet verachten en niet gehoorzaam zijn, omdat David hier zingt, dat men ook niet moet vertrouwen op vrome vorsten, die hij hier "nedibim" noemt, dat is, zoals Christus Zelf het vertolkt: genadige heren. (Benifici vocantur). Dat zijn heren, aan wie God de opdracht gegeven heeft, door hun ambt vele en grote goede dingen te doen, zoals te anderer plaatse genoegzaam gezegd is. Men moet gebruik maken van het vorstelijke ambt en het wereldlijk regiment, en er de voordelen van genieten, ten bate van lichaamsonderhoud, bescherming en vrede op aarde, waartoe God ze heeft ingesteld. Maar men moet niet op hen vertrouwen, prat gaan, hopen en roemen; zoals wij andere tijdelijke goederen moeten gebruiken, geld, vee, huis en hof, maar er niet op vertrouwen en hopen, noch ons op 't bezit ervan laten voorstaan. Vertrouwen en gebruiken zijn tweeërlei: vertrouwen behoort aan God alleen; gebruiken behoort bij de creaturen.

10. ***Alle heidenen omringen mij, maar in de Naam des Heeren wil ik ze in stukken houwen.***
11. ***Ze omringen mij; ze omringen mij, maar in de Naam des Heeren wil ik ze in stukken houwen.***
12. ***Zij omringen mij als bijen en worden uitgeblust als een vuur in doornen; maar in de Naam des Heeren wil ik ze in stukken houwen.***
13***. Men stoot mij, opdat ik zal vallen, maar de Heere helpt mij.***

In deze verzen vertelt de dichter, wie het zijn, die hem vervolgen en waar de nood vandaan komt, waarvan hij hierboven gesproken heeft, en hij wil hiermee als met zijn eigen voorbeeld de treffelijke leer en vermaning, waarmee hij ons zegt, dat wij op God en niet op mensen moeten vertrouwen, krachtig bewijzen. 't Is alsof hij wil zeggen: Ik wil u mijn eigen voorbeeld en ervaring mededelen, opdat u zien mag, hoe goed het is, op God te vertrouwen en opdat u zich wacht voor het vertrouwen op mensen. Zie, alle heidenen hebben mij met grote macht, vlijt, toorn, grimmigheid, list en slinkse streken van alle zijden aangegrepen. Maar nog hebben zij met al hun woeden en razen niets bereikt, maar daardoor is alleen gestaafd en bevestigd geworden, dat God de vromen troost, bewaart en sterkt in alle nood door Zijn Woord en Zijn Geest en ze niet verlaat en bovendien de tegenstanders verminkt en vernielt, waarbij Hij ons ook eindelijk uit de nood helpt en metterdaad redt.
Nu is mij er niets aan gelegen, of de profeet hier met de woorden: "Alle heidenen omringen mij" van zichzelf of van de Christenheid spreekt, zoals sommigen als twistvraag opwerpen. 't Is een voorbeeld, dat bij alle heiligen past, of ze vóór of na

Christus geleefd hebben. Ik vat het thans evenwel zo op, alsof David hier van zichzelf en van zijn volk gesproken heeft, zoals hij ook in 't begin van de Psalm Israël en Aäron aanhaalt. Want alle heidenen rondom waren het Joodse koninkrijk zeer kwalijk gezind. Zij grepen het aan en plaagden het van alle zijden, waar zij maar konden, en dat wel in 't bijzonder in Davids tijd. Maar David bleef tegenover hen ook niet in gebreke en sloeg welgemoed om zich heen en duchtig op zijn vijanden in. Maar hij deed het op Gods bevel, zolang tot hij ze met Gods hulp door het gekletter van zijn wapenen overblufte en bedwong, zoals hij het hier uitdrukt: In de Naam Gods zal ik ze stukslaan, enz. En zo stelt hij zichzelf alle gelovigen, die ook zo lijden maar eindelijk zullen overwinnen, tot een voorbeeld. Maar thans niet meer met het zwaard, maar door het Woord en het zwaard van God. Want de Christenheid vecht niet met een stoffelijk zwaard.
Maar let er hier nu op, hoe groot de nood is en hoe menigvuldig de vijanden zijn.

- Ten eerste zegt hij: "Alle heidenen". Die zijn overmatig groot in aantal en kracht vergeleken met het kleine groepje. Maar het moet zo zijn, dat alles zich tegenover Goden Zijn Woord stelt, opdat het tastbaar en algemeen bekend wordt, hoe menselijke aanmatiging en troost tegenover God in het geheel niets te betekenen hebben, zoals ook Psalm 2: 2 zegt: "De heidenen razen en de koningen stellen zich tegen Christus" enz. Alle andere leer en goden kan men verdragen, zodat geen land of volk zich daartegen verzet. Alleen wanneer Gods Woord komt, verheft zich de gehele wereld daartegen, dan begint het razen en woeden aan alle einden en heet het: "Zij omringen Mij"; Mij, Mij, zegt Hij: Ik ben het alleen, die ze omringen moeten. De Romeinen hadden alle goden vande wereld, verscheidene honderden; die konden ze verdragen. Maar de enige Christus konden ze niet verdragen. Evenals nu alle leerstellingen van monniken en papen, hoe schandelijk ze ook geweest zijn en hoezeer ze ook iedereen tot op het bloed geschonden en bovendien lichaam en ziel geplaagd en gemarteld hebben, liet men nochtans alle onaangetast. Maar nu Gods Woord komt en enkel vrede en genade leert, en daarenboven van hun schendig bedrijf verlost, nu moeten ze allen zich verenigen, lasteren en vervolgen. Waarom? Ze hebben niets anders te doen (spreekt Hij) dan Mij, Mij, die het Woord heeft, te omringen. Op Mij moet zich de duivel werpen, zoals Christus in Joh. 15: 19 zegt: "Waart gij van de wereld, dan had de wereld u lief. Maar omdat Ik u uit de wereld verkoren heb, is de wereld u vijandig".
- Ten tweede. Zij zijn niet alleen groot in getal, maar ze gebruiken ook hun macht en pakken de zaak met alle kracht, ernst, vlijt en arbeid aan. Want hij zegt twee maal in het elfde vers: "Circumdederunt me, circumdederunt me", ze omringen mij, ze omringen mij, waarmee hij aanwijst, hoe ze aanhouden, voortdringen, niet aflaten, niet moede worden, al maar door aan de gang zijn en niet ophouden, totdat zij te gronde gaan. Ze bekommeren zich er niet om, dat het hun dikwijls mislukt; ze maken plan op plan, het ene voornemen verdringt het andere. Want de duivel, hun god, die hen zo aandrijft, laat hen geen ogenblik verpozen of rusten, zo lang ze nog iets vermogen te doen. Want wat zulke heidenen tegen Christus en Zijn Woord razen, is duivelswerk. Anders was het onmogelijk; als 't alleen mensenwerk was, zouden zij 't spoedig moe zijn en er hun bekomst van hebben, vooral dan wanneer zij gevoelden, dat het zo dikwijls spaak gelopen is en ze gefaald hebben en te schande geworden zijn, zoals het zulke vervolgers altijd gebeurt.
- Ten derde. Ze zijn ook niet slechts ernstig bezig en onrustig, maar ook ten

heftigste bitter, hatelijk en giftig, hetgeen hen ook zo onrustig maakt. En omgekeerd maakt hun vergeefse onrust en razen hen nog grimmiger en heftiger, wanneer ze niet zoveel tot stand brengen, of het niet zo gauw kunnen doen als ze wensten, maar dikwijls falen en menig plan en voornemen moeten laten varen en vallen. Hoe meer ze falen en hoe langer de zaak vertraging heeft, des te doller worden ze, in plaats dat ze daardoor tot boete aangemaand worden, en zo zet steeds de ene euveldaad de andere aan en scherpt de ene ondeugd de andere. Onrust maakt hen grimmig en grimmigheid maakt hen onrustig, en zo moeten ze in de dienst van de duivel ronddraven, stormlopen en tieren, al naardat ze gedreven en gejaagd worden. Ze kunnen het niet nalaten noch ermee ophouden. Daarom zegt de Psalmdichter hier: "Ze omringen mij als bijen". Een bij is, wanneer ze boos wordt, zo'n toornig, heftig diertje, dat het zijn angel in zijn vijand steekt, zonder er zich rekenschap van te geven, dat het zijn leven daarbij moet laten of geen honig meer bereiden kan. Want als een bijtje zijn angel verliest, en daardoor niet sterft, kan het voortaan geen honig meer maken en heeft het zo bij zijn toorn en wraakzucht zijn edel en zoet beroep schandelijk ingeboet. Het moet dan voortaan waterdrager zijn en de andere bijen water toevoeren, wil het ook mogen meeëten, en 't is dan een knecht in huis onder de andere bijen. Zo zijn de vijanden van Christus ook: Zo wraakgierig en heetgebakerd, dat ze liever erbij te gronde gaan, dan dat ze geen schade zouden doen of zich niet zouden wreken. Want ze verliezen in alle eeuwigheid de genadegave, goed te doen en ware Christenen te worden. Ze gonzen en suizen ook met hun vleugels en stoten hun angels in de Christus, koelen hun povere moed, tot eigen eeuwige schade, zowel hier alsook hiernamaals. Daarom noemt de 8ste Psalm (3) ze ook wraakgierig en zegt: "Uit de mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt U Zich macht bereid, opdat Gij de vijand en de wraakgierige zou te gronde richten". Maar 't is een wonderlijke wraakzucht: niet menselijk, maar gewoonweg duivels, omdat ze er namelijk geen reden toe hebben. Want het Woord van God doet hun geen kwaad, maar brengt en biedt hun alle goeds aan: genade, vrede, heil, leven en zaligheid. Maar, zoals wij zeiden, die wraakzucht over 't feit, dat ze falen en niet kunnen doen wat ze willen en niet kunnen handelen zoals en wanneer ze het wensen, - deze verhinderde en geremde onrust en boosheid doet ze tot zulk een duivelse wraakzucht ontbranden.

- Ten vierde. Daar ze zich tot in de grond van hun hart erover schamen moeten, dat ze niet alleen zo dikwijls falen en geen reden voor hun toorn, woede en wraakzucht hebben, schieten ze er op af met veel schone schijn van redenen en verzinnen het mooie voorwendsel, dat het Woord van God oproer veroorzaakt en de algemene vrede nadelig is. En als ze dan die schandelijke bemanteling van hun slechtheid uitgedacht hebben, behoeven zij zich niet meer zo te schamen, ofschoon ze dikwijls falen en geen grondige redenen kunnen aanvoeren. Nu kunnen ze roemen en zeggen, dat de duivel hen zo hindert bij hun godzalige, heilige plannen. En daarom hebben ze nu ook voortaan grote en billijke redenen tot toorn, razen, moorden en wraakzucht, omdat zij nu altemaal kinderen van God zijn, en God een grote dienst bewijzen, door vrede en eenheid te bewaren en de oproerlingen en lasteraars te bestraffen. Zo wordt dan de arme Christus deerlijk om de tuin geleid. Want hoe zou Hij het kunnen merken, dat ze zulke dingen verzinnen en zulke deugnieten en slechtaards in hun hart zijn? Omdat ze Hem zo fijn een neus draaien en Hem zo'n mooie

> strobaard vlechten?[26] Hij zal ze bepaald nog tot heiligen maken. Zo dom en dwaas zal Hij tegenover die driemaal overgehaald knappe kerels toch wel zijn. Zoals in de Raad te Jeruzalem, - toen ze zich voorgenomen hadden, de Zoon van God te doden en daarbij ook de plank telkens weer mis geslagen hadden, waardoor ze steeds toorniger geworden waren, terwijl ze toch geen reden tot zulk een toorn en zulk een voornemen hadden, - de heer Kajafas er ook toe overging, God de neus te draaien en een strobaard te vlechten, aldus sprekend: Gij weet niets en bedenkt niets; het is beter, dat één mens sterft, dan dat een heel volk omkomt. Wat moest God, die arme man, beginnen? Hij moest de neus en de baard wel dragen, en eenvoudigweg geloven, dat het welgedaan was en dat Hem de grootste godsdienst bewezen werd daarmee, dat men Zijn Zoon geheel onschuldig kruisigde, opdat vrede en eendracht in het land bleven en zijn volk toch niet mocht omkomen, zoals de heer Kajafas Hem dreigt en voorspelt.
>
> Daarom zegt de dichter hier: "Zij doven uit of worden uitgeblust, zoals een vuur in doornen", Wanneer een brand op het veld in heggen en omtuiningen uitbreekt, dan moet een ieder toelopen en helpen blussen, uitdoven en redden, alsof men een algemene landplaag en ramp bestreed. Want hij zou anders het koren op het veld, wijnbergen en tuinen aantasten en land en volk in het ongeluk storten. Voor die brand, die in heggen of doornhagen om akkers, wijnbergen en tuinen uitbreekt, heeft Mozes de Joden speciale wetsbepalingen gegeven, hoe men n.l. de schuldigen moet straffen en moet laten boeten. Exod. 22: 6. Hetzelfde geldt van een brand, die in het bos, op de heide of in het struikgewas uitbreekt. Een ieder nu, die daar te hulp snelt, handelt prijzenswaardig en goed. Met zulk werk (heet het) vergelijken zij hun razen en woeden, zodat wanneer iemand Gods Woord onderwijst, hij, zoals men in 't Duitse land zegt, *de Rijn aangestoken heeft* (wat in 't Hebreeuws genoemd wordt: Omtuiningen of heggen aansteken); daar moet men toelopen en uitdoven, zulke ketters en oproerlingen doden, en zo voor de goede God Zijn volk en Zijn eer verdedigen en redden. Daarmee heeft men dan niet alleen een goede, maar ook een loffelijke en eerlijke reden om te moorden en tegen God te razen. En wanneer het misloopt, dan heeft men een dubbele eer: men is in dit goede en heilige werk martelaar en heeft grote belemmeringen van de duivel moeten doorstaan. Dat helpt en is een kostelijk, goed recept tot het vormen van een verstokt en onboetvaardig hart.

Ziedaar nu wat voor lieden het zijn, die de vromen angstig en bang maken, nood en droefenis aandoen, zodat ze de Heere moeten aanroepen en bidden.

1. Zij zijn groot in getal, namelijk alle heidenen met hun gehele macht, dat is de wereld met alle duivels.
2. Daarbij zijn ze heftig, ernstig en onrustig en niet lui of laks.
3. Zij zijn ook bitter, hatelijk, grimmig, zodat men niet op genade en verzoening hopen mag.
4. En tenslotte zijn zij ook de allergrootste heiligen in de hemel en de allervroomste lieden op aarde.

Ik vraag u, wat heeft deze schilder vergeten, die hiermee de vervolgers zo afgeschilderd heeft? Maar welk van die vier punten zou niet voldoende zijn, om een Christen smart en leed aan te doen? Welk zou hem niet angstig en bang maken? Bij de

[26] Hier is een letterlijke vertaling noodzakelijk, daar de beelden verderop in de tekst nader uitgewerkt worden. (Vert.)

Christenen is het in vierderlei opzicht precies anders gesteld: want ze staan op zichzelf en zijn klein in getal; daarenboven zijn ze zwak en machteloos in hun doen; ten derde zijn zij zachtaardig en geduldig; en ten vierde zijn ze de ergste ketters in de hel en de schadelijkste lieden op aarde.
Hoe wil een Christen zulke vijanden nu weerstaan? Waar is de overwinning, waarop hij zou mogen hopen? Naar de schijn is alles volmaakt verloren; want die anderen hebben hem onder de knie, zoals wij uiteenzetten.
Maar ons verweer ligt hierin, dat hij zegt: ***"In de Naam des Heeren smijt ik hen stuk en verpletter ik hen".*** Dat is zijn antwoord op alle vier punten en met één en hetzelfde wapen wil hij allen tegemoet treden. Wel, dat is nu toch wat te veel: de arme hovaardij speelt hem hier zeker parten, dat hij niet slechts gered en verdedigd wil worden, maar ook de gehele wereld tezamen met haar macht, toorn en heiligheid wil - ja, inderdaad - wil bedwingen: Verpletteren en stukslaan wil hij ze, en wel met één stuk geschut. Dat zou inderdaad de duivel en al zijn toornige jonkers wel verdrieten, wanneer zij het wisten. Wat is het dan voor een buks of zwaard, waarmee jij, arme hovaardige mens, dat wil volbrengen? Ik zou de kartouw of zangeres (een kanon) wel eens graag willen horen: 't moet wel een stuk van belang zijn. Ik zal 't u zeggen (spreekt hij): Het heet de Naam des Heeren: - Maar, dat is een kanon van papier, goed voor een schermutseling, zo één, dat ze "schraaphans" noemen. Goed, zij 't papier: te gelegener tijd zult u wel vernemen, hoe het daarmee staat. Maar ik leg u de vraag voor: Hoe laadt men dat schietgeweer? Of hoe schiet men het af? Hoe knalt het? Wat voor kogel schiet het?

In de eerste plaats weten wij allen, dat God almachtig is en alle heidenen tegenover Hem niets zijn, zoals het eerste gebod ons leert. Dat is één. Voorts is het onmogelijk, dat Hij Zijn Naam in de schande laat blijven steken, even onmogelijk als het is, dat Hij Zijn Godheid laat varen.
Want Hij heeft in het tweede gebod gezegd, *dat Hij Zijn Naam niet wil laten misbruiken.* Dat is twee. Wanneer wij nu Zijn Naam eren en aanroepen, maar onze vijanden ons daarom lasteren, ik vraag u, wie vervolgen of lasteren zij dan? Ziet u de buks alhaast geladen? Aangezien God dus op Zichzelf genomen reeds niet dulden wil, dat Zijn Naam gelasterd wordt, en wij Hem bovendien nog aanroepen en bidden, dat Zijn Naam geheiligd en geëerd wordt, meent u dan niet, dat zulk een gebed het schietgeweer zal aansteken? De kogel nu zal wellicht de Turk of een andere toorn of plaag van God zijn, die dood en verderf brengen. Dan zal het zo uit elkaar springen, dat hier een vorst, daar een bisschop, hier een heer, daar een paap, hier een jonkertje, daar een monnikje zal liggen en schreien en klagen zal, zodat het gegil in de hemel zal weerklinken en het op aarde zal schallen. Men wil niet anders. Op de Joden, die ook geen kamp geven wilden, schoot hij door de Romeinen; op de Romeinen door de Gothen en Wenden (Vandalen); op de Chaldeeërs door de Perzen; op de Grieken door de Turken. Hij zal voor ons Duitsers ook nog wel één of andere kogel vinden, die ons treffen en niet missen zal; want wij hebben het reeds al te ver gedreven en houden nog niet op.
Zo heet het dan, dat wij Christenen de heidenen verpletteren, terwijl God het door ons roepen doet, om ter wille van Zijn Naam, die aan onze zijde staat en die wij eren. Want als men iets doet op andermans raad, bede of verzoek, dan beschouwt men het met volle recht als gedaan door degene, die het u vroeg te doen of u daartoe raadde of u ertoe aanzette; zodat wij met een goed geweten kunnen zeggen: "Ik wil de hele wereld verpletteren", en daarmee bedoelen: ik zal God met vast geloof bidden, dat Hij Zijn Naam moge heiligen; dan heb ik het reeds gedaan. Want Hij zal mij verhoren (dus zegt deze Psalm in het vijfde vers). Zo heeft ook David, die met zijn stoffelijk

zwaard zijn vijanden versloeg, niets uit de kracht van zijn zwaard gedaan, zoals hij zeer rijkelijk betuigt in Psalm 18 en op verscheidene plaatsen; maar waar hij Gods Naam eerde, heiligde en aanriep en om de bevordering van Gods eer bad, daar moest zijn zwaard wel meer dan honderdduizend zwaarden zijn. De Naam des Heeren doet het, wanneer men die aanroept en eert. Want waar men die niet aanroept, daar doet hij het zijne nochtans. Maar dat komt ons dan niet ten goede en het betreft ons ook niet, omdat wij daarbij niet lijden of God aanroepen; zoals Hij in andere gevallen de heidenen ook straft, zonder daarbij tevens iemand onder de vromen te verlossen. Zo gingen de Romeinen b.v. elkaar te lijf en voltrokken aldus Gods straf, en dergelijke.

Ja, zult u zeggen, u roemt de Naam des Heeren, maar die anderen geven ook voor, de Naam des Heeren te zoeken en daarmee godsdienstig te zijn, zoals dat hierboven reeds gezegd is. Maar de moeilijkheid ligt in de vraag, wie van beiden het ten aanzien van de Naam des Heeren eerlijk meent. Als u dat niet oplost, is uw redenering niets waard.
Daarop antwoord ik: In de eerste plaats ga in deze een ieder met zijn geweten te rade; dat zal God niet bedriegen. Vervolgens, opdat ook de mensen niet bedrogen worden, zie men op de vruchten: aldus zal men wèl kunnen onderscheiden, of de boom goed is. Want wij voor ons deel zoeken geen troost in 't ons verlaten op mensen, wij kunnen dat ook niet doen, wij zijn te gering, te klein in aantal en te zwak. Wij moeten ook in vrees, zorgen en gevaar onze weg gaan en in alle deemoed zowel God als mensen bidden en smeken. Zo vermoorden wij ook niemand om Zijn leer, ontnemen ook niemand iets, laten ieder geloven wat hij wil, dwingen, drijven niemand, laten de overheid oproer, onvrede, tweedracht berechten en straffen, hebben ook geen gedachten en overleggingen, om iemand schade te doen, maar gaan dat alles tegen waar en zoals wij kunnen; wij onderwijzen en handhaven zo vlijtig mogelijk de vrede, maar moeten moord, bloedig geweld, armoede en vervolgingen op de allergruwelijkste wijze lijden. Dat zijn steeds tekenen van een rechtgeaarde geest en dat stemt overeen met deze Psalm en de gehele Schrift.
Maar die anderen zoeken troost en weerstandskracht bij mensen en hun hulp bij keizers en vorsten en stellen daar hun betrouwen op; ze gevoelen zich veilig, zonder zorg of gevaar; ze vrezen noch ons noch iemand anders, ze roepen ook God niet aan en verdeemoedigen zich nog veel minder voor mensen, maar ze gaan vol trots, zelfvertrouwen en overmoed hun weg, dwingen en drijven ertoe, dat men zal geloven wat zij willen; ze moorden, plagen, ontnemen, verjagen, dat het de perken te buiten gaat, en dat gaat dag en nacht door; ze bedenken en proberen zo nauwkeurig mogelijk, hoe ze een ander maar leed en smart kunnen aandoen, verdriet en schade berokkenen; ze kunnen en willen geen vrede houden, - hetgeen alles klaar als de dag is. Dit en dergelijke dingen kunnen toch geen tekenen van een goede geest zijn en ze druisen toch lijnrecht in tegen de gehele Schrift. Want 't zal toch lang duren, vóór men bewezen heeft, dat Christenen mogen moorden of ook iemand door een rechtspraak mogen doden, of met raad en hulp daaraan deel behoren te nemen. Daartoe is de wereldlijke overheid voor wereldlijke zaken geroepen, zoals ook in Handelingen 18: 14 de heiden Gallio zegt: De Christenen hebben een andere rechtsoefenmg, een ander oordeel, andere straffen (Matth. 18: 17).
Bovendien wordt bij ons een wild, ontuchtig, woest leven ijverig gestraft en niet geduld, en publiek concubinaat, hoererij, lasteren, vloeken en dergelijke houden (Gode zij dank) op; de echtelijke staat wordt in ere gehouden en de lieve jeugd wordt bij Gods Woord en in christelijke tucht op uitnemende wijze en met alle ijver opgevoed. Daarentegen ziet men, welk een schandelijke, ontuchtige, onbeschaamde begerigheid en hovaardij onder de papisten gangbaar is, tot overgrote ergernis van de

gehele wereld, en dat is bij de hoogstgeplaatsten 't allermeest het geval. Daar kent men straf noch schande; daar verwaarloost men de edele jeugd en laat ze jammerlijk te gronde gaan: men leert ze geloven noch bidden. En zij, die de leraarsplaatsen innemen, kunnen het zelf niet, en ze schamen zich er ook over, dat zij van ons zo iets moeten leren en aan ons een voorbeeld moeten nemen. Maar daarvan komt niemendal. Maar 't bedenkelijkste komt nog: wij schamen ons toch niet, vrij en openlijk schuld te belijden en God de eer te geven, wanneer wij vroeger in menigerlei wangeloof en misbruik in strijd met Gods Woord gedwaald hebben; wij verbergen onze ondeugden niet en smukken ze niet op. Maar dáár vindt men niets dan zwijgen, verbergen, schijnheiligheid en opsmukkerij. En al hun schreeuwen, pralen en lasteren over ons is daarop gericht, dat men intussen de balk in eigen oog niet zal zien, om slechts de splinter in onze ogen aan te wijzen en te berispen, ofschoon zij zelf weten en van mening zijn, dat wij in vele opzichten de allerbeste leer hebben. Want zij weten wel, hoe schandelijk zij met de mis gehandeld en gesjacherd hebben, hoe gruwelijk pausen, kardinalen, bisschoppen, domheren, pastoors met allerlei ondeugden, inhaligheid, hoererij, hovaardij, ja zelfs met valse dwaalleer over aflaat, vagevuur, bedevaarten en dergelijke publieke gruwelen de wereld geplaagd hebben. Dat alles bedekken ze en er is niet één, die deze dingen belijden of bestraffen zou tot eer van God; zoals de predikheren te Bern onder de dekmantel van deugdzaamheid onbekommerd in hun onboetvaardigheid hun gang gaan, niet eraan denken, daarvoor boete te doen of zich te beteren, maar alleen op ons gebeten zijn: wij moeten gedood worden en hun schandelijke, verkeerde, slechte wijze van doen moet vrijelijk gehandhaafd worden. Dat zijn zonden tegen de Heilige Geest. Aan zulke vruchten moet toch ieder erkennen, met welk een ernst het hun om de Naam van God te doen is.
Dat zij over de verzen 10, 11 en 12 opgemerkt.

Het 13de vers nu zegt, wat zulke heidenen, van welke er zo vele, zo machtige, zo toornige en zo heilige zijn, met hun van alle kanten omringen en vervolgen bedoelen en hoe ver zij het wel brengen; we lezen: ***"Men stoot mij, opdat ik zal vallen",*** dat betekent: zij willen kort en goed, dat ik geheel geslagen zal neerliggen, dat het met mij totaal uit zal zijn, dat niets meer zal blijven staan: een uitroeien met wortel en tak, gelijk Jeremia 11: 19 zijn volk bedreigt.
Nu, dat zij mij stoten, verdrijven, verjagen, dat geschiedt inderdaad met geweld; zover brengen zij het wel. Maar God behoedt mij nochtans tegenover hun gedachten en stelt hun voornemens perken, dat ze niet zullen volbrengen wat ze in hun zin hebben. Ze kunnen mij stoten, maar niet neer vellen; ze kunnen mij martelen, maar niet uitroeien; ze kunnen mij in het blok sluiten, maar niet bedwingen; ze kunnen mij hinderen, maar niet weren; knarsetanden kunnen ze, maar opvreten niet; moorden, branden, ophangen en verdrinken kunnen ze, maar niet uitdoven; verjagen, roven, ontnemen kunnen ze, maar ze kunnen mij niet tot zwijgen brengen. Kortom: iets moeten ze doen, maar niet zullen ze doen, wat ze in hun hart wel zouden willen. Want de perken zijn gesteld: De Heere helpt mij. Wie zouden tegenover de hulp van de Heere iets vermogen? Dat staat vast: Gods Woord blijft eeuwig. Wanneer God Zelf en Zijn Naam niet blijven, mogen zij dan terstond maar dol en dwaas worden.

14. ***De Heere is mijn macht, mijn Psalm en mijn Heil.***
Na het verhalen van zulke wonderen van God tot troost en hulp van de Zijnen, zingt de Psalmdichter vol vreugde een schoon, kort danklied, een lofgezang, ten spijt, hoon en spot van al zijn vervolgers en tot lof en eer van God, zodat zij huns ondanks moeten horen, dat zijn God en hijzelf toch zijn blijven bestaan en nog leven tegen al

hun woeden en razen in. En het is hetzelfde vers dat Mozes, Exodus 15: 2, in zijn lied, ook als een triomf over de verdronken Farao zingt. Eveneens zingt Jesaja 12: 2 dit lied, zodat het wel schijnt, dat dit vers een algemeen gezang en een zegswijze onder het volk Israël geweest is, en het is wel waard, ook bij ons een algemeen gezang of roemlied te zijn, zo dikwijls wij uit de nood verlost worden, zoals wij dan ook vaak ten tijde van de uitredding gezongen hebben, maar in komende tijden nog meer en tot aan 't einde zullen zingen. Amen.

Zie nu, hoe keurig hij alles indeelt en in drie stukken splitst: *De Heere is mijn macht, mijn Psalm en mijn heil.*
't Eerste is, dat hij met zuivere gezindheid op God vertrouwt, ervan doordrongen, dat God alles in hem werkt, spreekt en doet beleven, en hij niet op eigen kracht, vermogen, verstand, wijsheid en heiligheid of werken pocht. Hij wil niets zijn, opdat God in hem alles zij en doe. O, dat is een hoog lied en een vreemd gezang op aarde: het verheft en verlaat zich op geen mens of vorst, op geen wereldse macht, rijkdom, vrienden, verbonden, bijstand, wijsheid, werk, troost of hulp, maar, tegen zichzelf en alle macht, wijsheid en heiligheid ter wereld in, enkel en alleen op God. 't Is nog hoger gestemd: God alleen moet zijn macht, troost en toeverlaat zijn. –
Het tweede is, dat hij daarvan niet zwijgen kan en er een Psalm van maakt; hij zingt, predikt, leert, belijdt en verkondigt, hoe hij gelooft in God. Want het geloof laat 't niet achterwege, maar spreekt uit, wat het gelooft, Rom. 10: 10. De wereld kan het dan niet verdragen of horen, dat haar macht, wijsheid, heiligheid, werk, raad en daad verdient veroordeelden voor niets geacht te worden; dat mensen en vorsten en hun heil en troost verworpen en veracht moeten worden en hun leer als ijdel en vals moet worden beschouwd. Dientengevolge moet de zanger van deze Psalm het ontgelden en zich het het oordeel laten welgevallen, dat zijn Psalm niet een lofverheffing van God en zijn prediking niet een verering van God, zijn belijdenis niet de waarheid, maar lastering, ketterij, dwaling, leugen, oproer en verleiding van de wereld zou zijn en dat er geen schandelijker lied op aarde zou zijn verschenen noch ook een schandelijker prediking onder de zon zou bestaan. Vlug met hem naar de kerker, ten vure, het land uit, vervloekt, verdoemd: Gode tot een grote dienst, moge hij worden gedood, verbrand, verdronken, opgehangen of op een andere wijze vermoord; alle ongeluk moge hem toegevoegd worden. –
Maar het derde deel volgt nu, n.l. dat God zijn heil is, die zijn zanger en Zijn Psalm tenslotte niet verlaat. Hij helpt hem uit de ellende, 't zij door sterven of leven, en geeft de zege. En al zouden alle poorten van de hel en de gehele wereld dol en dwaas worden, zo wordt nochtans God ons heil, zodat wij en onze Psalm of leer blijven en alle tegenstanders schipbreuk lijden. Want Gods Woord blijft eeuwig: daar tegen helpt geen woeden of razen, geen lasteren of verdoemen.
Daarom stelt hij het keurig tegenover elkaar, als wilde hij zeggen: De macht van dat andere deel is zijn eigen mensen- en vorstenmacht; daarop vertrouwen zij, zoals boven gezegd is. *Maar mijn macht, waarop ik vertrouw, is de Heere.*
Wie evenwel de macht toekomt, Die komt met recht ook Psalm, lof, roem, eer en dank toe. Daarom moeten zij hun goden loven, eren en roemen, n.l. zichzelf, mensen en vorsten, zoals ze dan ook openlijk schaamteloos doen, aldus het uitnemendste goede werk en de beste godsdienst, namelijk het dankoffer, de ware God ontstelend en ontrovend, terwijl ze zich lasterlijk tot sterfelijke, ellendige mensen wenden en hen offeren. Laat dan al wat spotten kan spotten met die ellendige, verstokte lieden, die zulke ellendige goden hebben en hun godsdienst moeten bewijzen aan een madenzak en een tot ontbinding overgegaan lijk, waaruit hun toch in 't geheel geen hulp gedijt.

Want evenals hun macht en hun Psalm, dat is: hun vertrouwen en loven, verloren is, zo is er ook geen heil of overwinning, maar enkel falen en verderf. Want bij mensen is geen heil, zegt Psalm 146: 4. Maar mijn overwinning en heil is de Heere, Die helpt en helpen kan. Onder "heil" moet men hier verstaan overwinning of hulp, dat God ons in Zijn Naam en Woord eindelijk toch de overwinning doet behouden en ons helpt, zodat wij ons handhaven en blijven, terwijl de vervolgers ondergaan en te schande worden.

15. ***Er is een stem van vreugde en heil in de hutten der rechtvaardigen.***
Tot nu toe heeft de dichter van zijn eigen voorbeeld gewaagd en het uitgezongen, hoe God hem geholpen heeft. Nu gaat hij over tot het algemeen voorbeeld van alle heiligen en zegt, dat het alle rechtvaardigen evenzo vergaat, dat ze namelijk omwille van Gods Woord en Naam vervolgd worden. Maar omdat ze op God vertrouwen en niet op mensen bouwen, helpt Hij hen, zodat ze ook zulk een lied zingen en God loven. Zo zong Mozes met de kinderen Israels in Exodus 15; zo zong Debora in Richteren 5; zo zong Hanna in 1 Samuël 2, en zo voort, allen gelijkerwijs. "Er is een stem van vreugde en heil in de hutten der rechtvaardigen". Dat beduidt: wanneer ik let op alle heiligen, in het bijzonder op die in het Nieuwe Testament, dan gaat het hun evenzo, dan hoor ik ook in hun hutten zulk een stem van vreugde, dat is: vrolijk gezang en een lied van heil en overwinning, over de hulp van God. Zodat wij dadelijk medezingen en in lof en dank samenstemmen, zoals wij ook in geloof en vertrouwen op één en dezelfde God eendrachtig, in 't lijden evenzeer als in alle andere dingen, aan elkaar gelijk zijn. Zo troost ons St. Petrus in 1 Petr.5: 9: "Weet, dat uw broeders in de wereld hetzelfde lijden verduren".
Wanneer het niet zo'n bijzondere troost was, te weten en te zien, dat het alle heiligen als ons gaat, dan zou St. Petrus het niet zo hebben vermeld en deze Psalm er ook niet zo ijverig over gesproken hebben. Want het moet een hart wel vertroosten en versterken, te zien hoe St. Paulus en de andere apostelen het Woord, God, geloof, kruis en alles juist zo gehad hebben als ik het heb, naar het spreekwoord: "gaudium est miseris, socios habere poenarum" - het vertroost de ellendigen, wanneer zij niet alleen lijden. Dat is in de eerste plaats een uitnemend woord, wanneer men het op de rechte wijze gebruikt en het omzichtig onder Christenen toepast. Want bij een ongehoord groot lijden wordt de mens ten zeerste verschrikt door het gevoel, dat hij, als een uitzondering, een bijzonder lijden ten aanschouwe van alle mensen dragen moet. Maar het is daarentegen vertroostend, wanneer velen hetzelfde lijden; dan dringt zich immers de verschrikkelijke gedachte niet op, dat men alleen niet deugt en een verworpeling is. Maar nog veel vertroostender is het, wanneer allen gelijkelijk lijden en geen enkele ervan vrij blijft, zoals het bij de Christenen het geval is.
De Psalm spreekt hier evenwel niet van het lijden van de rechtvaardigen, maar van overwinning en vreugden, opdat de troost des te sterker zij, wanneer wij hen vóór ons zien als blijde mensen, als verlosten, en wij er zeker van mogen zijn, dat het bij ons en bij alle rechtvaardigen daartoe komen zal, dat ook wij zo vrolijk zingen. Maar hij duidt nochtans wel zeer bepaald het lijden van de rechtvaardigen aan als "heil", en daarop kenschetst hij het met nog meer woorden, waarin hij geeft te verstaan, dat de rechtvaardigen naar behoren geleden en in de geloofsstrijd gekampt hebben. Anders zou er geen sprake zijn van heil of overwinning en zou er ook niet zo'n vreugdezang zijn. Maar nu is er, zoals er immer veel lijden is (gelijk St. Paulus zegt, dat er veel lijden van Christus in ons is), ook anderzijds veel heil, overwinning, gezang en vreugde, lof en dank, waar rechtvaardigen zijn. Zo ben ik nu van mening, dat het nu wel haast ieder bekend is, dat in de Schrift "rechtvaardigen" heten de gelovigen, die op God vertrouwen. Rom. 1: 17 "De rechtvaardige leeft door zijn geloof". Maar wie

op vorsten en mensen vertrouwt, die is ongelovig en goddeloos. Daarom is er in hun hutten ook geen vreugdelied van heil en overwinning, maar geschreeuw, God vloeken, schelden, lasteren en daarna huilen, klagen en tandengeknars in de hel. Hoe luidt dan het vreugdelied en het lofgezang van de rechtvaardigen in hun hutten? Het luidt aldus: De rechterhand des Heeren oefent macht.

16. ***De rechterhand des Heeren is verhoogd; de rechterhand des Heeren oefent macht.***
17. ***Ik zal niet sterven, maar leven en de werken des Heeren verkondigen.***
18. ***De Heere kastijdt mij wel, maar geeft mij niet over aan de dood.***

Dat is de vreugdezang der rechtvaardigen en zo zingen alle heiligen in hun hutten, dat betekent: waar zij tezamen zijn en wonen. En daarmee zijn in 't bijzonder de rechtvaardigen in 't Nieuwe Testament bedoeld, waar men toch op verschillende plaatsen in de kerken het evangelie predikt van de grote wonderen, die Christus gedaan heeft. Merk daarbij wèl op: 't is geen lied van de goddelozen, maar van de rechtvaardigen, dat is: van de gelovigen. Want wie niet gelooft, maar op mensen vertrouwt, die kan het niet zingen en verstaat er bovendien geen woord van, al klapt hij ook met de mond, zoals in stiften en kloosters deze mooie Psalm alle zondagen, zo schandelijk stuk gehuild en geschonden wordt. Want hun hart zingt aldus: de rechterhand van de mensen doet krachtige daden: de rechterhand van de vorsten is geweldig. Want ze moeten zingen zoals ze gebekt zijn: de soort verloochent zich niet. Met zingen bedoel ik hier niet alleen het krachtig klinken of luid uitschreeuwen van een lied, maar ook elke prediking of openlijke belijdenis, waardoor voor de wereld Gods werk, Zijn raad, hulp, troost, overwinning en heil vrijelijk geroemd wordt. Want zulk zingen bedoelt de Heilige Geest, waarover op verschillende plaatsen in het boek van de Psalmen of in de Schrift van zingen, liederen en Psalmen wordt gesproken, zoals hier boven in vers 14: "De Heere is mijn macht, mijn Psalm en mijn heil". Want God wil door ons in Zijn werken en wonderen geloofd, geprezen, geëerd en erkend worden, zoals dan ook het geloof dit ook doet en er niet van zwijgen kan. Hij moet zeggen en verkondigen wat hij over God denkt en van Hem weet, God ter ere en de mensen ter lering, zoals Psalm 116: 10 zegt: "Ik geloof, daarom spreek ik". En als hij zijn hart niet uitstortte, niet spraken beleed, dan zou zijn geloof het ware niet zijn; met dat al moet hij eronder lijden, dat hij vervloekt en vervolgd wordt, zoals in dezelfde Psalm spoedig volgt: "Maar ik word zeer verootmoedigd". Maar daartegenover staat weer, dat hij een Helper heeft, Die zijn heil is, zoals vers 14 hierboven zegt, dat zulk een vervolgen toch niet schaden kan, maar bevorderlijk moet zijn voor het heil, in zover als God daarmee getrotseerd en gelasterd wordt, zodat Hij helpen moet en de rechtvaardigen zich gedwongen zien, God aan te roepen en te bidden. Zo verloopt alles mooi en op de rechte wijze.

Uit het hierboven verklaarde 14de vers kan men het gehele lied van de rechtvaardigen wèl verstaan; want het is geheel van dezelfde mening als dat vers, namelijk dat de rechtvaardigen in hun vergadering niet zingen, verkondigen, prediken, belijden of roemen van mensen werk, heiligheid en wijsheid, noch ook vorstenmacht, -troost of -hulp, zoals de huichelaars, hovaardigen, eigengemaakte heiligen en de goddeloze, afvallige christenen doen in hun vergadering. Maar de rechtvaardigen verwerpen en verachten zulke stinkende eigen heiligheid en zulke hulp en troost van mensen, vorsten en wereld. Ze loven alleen Gods genade, werk, Woord en macht, in Christus ons bewezen: dat is hun prediking, gezang, lof en lied. Want dit vers zet met overleg "dextera domini", de rechterhand des Heeren, "contra dexteram hominum", tegenover de hand van mensen, opdat men wete, dat in Gods oog voor niets geldt wat

mensenhanden vermogen, en dat mensenwerk ook in 't geheel niet ter zaligheid dienstig is, geen zonde uitdelgt en geen goed werk doet, noch ook iets weet en verstaat van de waarheid en de rechte aard van de zaligheid. Nog veel minder kan het raadgeven en uit nood, gevaar, dood en hel redden of leven en zaligheid schenken.

Maar de rechterhand van God, die is het, die doet het.

- In de eerste plaats oefent ze macht uit; van deze machtsoefening hebben wij hierboven reeds gesproken en aangetoond, hoe ze vertroost, maar ze dient thans nog wat beter toegelicht te worden. Dit nu is de macht van God, dat wie in Hem gelooft en Hem vertrouwt, verlost wordt van alle zonden, van een kwaad geweten, bedroefd hart, dwaling, leugen, bedrog, duisternis en alle macht van de duivel en tot genade, gerechtigheid, waarheid, kennis, troost en tot het ware licht gebracht wordt, zodat aldus God voortaan onze macht is, en wij niet onszelf maar Hem leven en Hij in ons alles doet en spreekt. Maar dat zijn enkel grote geweldige goddelijke werken en wonderen, waarvan verstand, kracht en macht van mensen in 't geheel niets verstaan, daargelaten nog dat ze daartoe niet het minste kunnen helpen, maar veeleer door hun valse vertroosting, leringen en beloften ervan afleiden en hoe langer hoe meer in de dwaling drijven, al schijnt hun zaak in 't oog van de wereld ook voortreffelijk en al ziet ze er ook uit, alsof ze pure kracht is en zeer snel tot in de hemel voert. Maar wie aan Gods macht gelooft, die ziet in, dat daar enkel mensenwerk en een ondeugdelijk, loos en ijdel bedrog is. En wie daarop vertrouwt, die bouwt zichzelf de hel.
- Ten tweede is de rechterhand verhoogd, heft zich krachtig omhoog, legt zich op de tegenstander en overwint steeds, dat heet: de gelovigen hebben niet alleen de troost Gods, dat ze bevrijd van zonden en voor God gerechtvaardigd zijn, maar ook, dat ze door Hem geholpen worden, dat ze ten laatste zegevieren over duivel, mensen en wereld en aldus van de dood, de hel en alle kwaad verlost worden, en geen mensen- of vorstenhulp daarvoor nodig hebben. Die is ook tot niets nut en vermag zulke grote werken en wonderen niet te doen; maar de hoge, heerlijke hand van God openbaart zich in zulke verheven wonderwerken en helpt uit alle noden. En wanneer wij daarbij sterven, dan brengt ze ons eerst recht tot het leven, dat geen einde heeft. Want deze rechterhand is te hoog dan dat droefenis of angst, zwaard of honger, engel of vorst haar omlaag zouden kunnen trekken. Rom. 8: 35. Wanneer wij met vast geloof ons daaraan vastklampen, zoals alle rechtvaardigen doen, dan zijn wij even hoog en dan zullen droefenis noch angst, vorst noch duivel, vuur noch water, noch enig ander schepsel ons onderdrukken. De overwinning zal aan ons zijn. Wie daarentegen zich aan mensenarm vastklampt en zich met een vorstenhand troost, die moet omlaag naar de afgrond van de hel, al voer hij ook boven de wolken of zat hij in de hemel.
- Ten derde herhaalt de Psalmdichter het eerste stuk nog eens en spreekt: "De rechterhand des Heeren oefent macht". Een goed lied mag men wel tweemaal zingen. Zo plegen alle mensen te doen, dat ze, wanneer ze van harte blij en vrolijk zijn, een woord twee, drie maal herhalen en het niet dikwijls genoeg kunnen zeggen. Wie hen ontmoet, moet het horen. Zo wordt het hier ook luide verkondigd, dat de heiligen zó van harte blij en vrolijk zijn over de grote wonderwerken, die God aan hen doet, dat Hij hen van zonde en dood (dat is van alle kwaad naar lichaam en ziel) verlost, dat zij van blijdschap hun lied steeds weer van voren af aan beginnen, alsof ze wilden zeggen: "De hand des

> Heeren oefent macht", ja waarlijk de hand des Heeren oefent macht. Dus is er niets dat helpen en troosten kan, behalve Gods rechterhand. Och, wat zouden toch de goddelozen kunnen uitrichten, die op zichzelf staan, zich op hun werk en wijsheid verlaten, op mensen- en vorstentroost en -hulp bouwen en pochen?

Wie er nu lust in heeft, moge deze drie stukken op de drie werken van Christus betrekken, dat Hij ons van de wet, van de zonde en van de dood verlost heeft, zoals Jesaja 9: 4 en Paulus 1 Korinthe 15: 54 die mededelen. Maar, zoals ik reeds zei, de grote kunst is, te weten, dat deze woorden alle louter geest zijn en met het geloof gehoord, gezongen en verstaan moeten worden. Wie overigens met de rede, met het lichamelijk oog zich aan de dingen wil vergapen, die zal zich ergeren en het tegendeel bij de rechtvaardigen en heiligen waarnemen, dat zij namelijk voor de wereld niets dan de lijfeigenen van de duivel moeten zijn, dat niemand voor minder heilig en rechtvaardig, niemand voor groter zondaar en ketter gehouden wordt dan zij, niemand hartgrondiger ter dood en ter helle veroordeeld wordt dan zij, zodat hun rechterhand de rechterhand van de duivel moet heten. Daarentegen zijn dan hun tegenstanders alleen heilig en zalig. - Daar verheft zich de rechterhand van God met macht, heft zich omhoog, overwint en legt zich op de tegenstander: want die anderen zijn Gods kinderen en niemand anders.

Het zeventiende vers van dit lied: ***"Ik zal niet sterven, maar leven"*** enz. roert aan en erkent de nood, waaruit Gods hand de heiligen helpt, n.l. de dood. Ze gevoelen werkelijk de dood, wanneer ze in doodsgevaar komen en voor het vlees is het geen lekker drankje, wanneer de dood iemand vlak onder het oog treedt. Ook komt de dood niet, zonder wet en zonde met zich mee te brengen. Daaraan kan men dan wel zien, dat de heiligen martelaars moeten zijn. Want ze moeten in doodsgevaar zweven en met de dood worstelen en strijden. Geschiedt dat niet door tirannen en goddelozen met vuur, zwaard, kerkerstraf en dergelijke vervolgingen, dan geschiedt het door de duivel zelf. Die kan het Woord van God niet verdragen, noch hen allen, die het in ere houden en onderwijzen. Hij valt hen aan, hetzij in leven of sterven. In 't leven doet hij het met de grote aanvechtingen van het geloof, de hoop en de liefde tot God. Daarbij kan hij een hart zo belegeren en met schrik, twijfel, versagen, bestormen, dat het tegenover God schuw en vijandig wordt en lastert, dat het het ellendige geweten niet anders schijnt, dan alsof God, duivel, dood, zonde en hel en alle schepselen één zijn geworden, allen zijn eeuwige, hem niet loslatende vijanden. Noch Turk noch keizer kan een stad met zulk een geweld bestormen, als de duivel ons geweten bestormen kan.
Bij het sterven en op het doodsbed kan hij het ook, wanneer God hem de ruimte Iaat. Daar is hij een meester in 't opblazen van de zonden en in 't wijzen op de goddelijke toorn. Hij is een wonderbaar machtige geest, die uit een geringe zonde zulk een angst kan aanrichten en zulk een hel kan opbouwen. Want dat is zeker waar, dat de mens nooit zijn eigenlijke hoofdzonden ziet, zoals daar is ongeloof, verachting van God, die hem God niet doet vrezen, vertrouwen en liefhebben, zoals het behoorde te zijn, en dergelijke zonden van het hart, waarin de eigenlijke moeilijkheden gelegen zijn. 't Ware ook niet goed, dat de mens die zou zien. Want ik weet niet, of er op aarde een geloof gevonden wordt, dat daartegen bestand zou zijn en niet zou vallen en vertwijfelen. Daarom laat hij hem (de duivel) ruimte ten aanzien van de zonden, die de werken betreffen. Daar zal hij u dra een hel en verdoemenis aanrichten daarover, dat u wellicht eens wat te veel gedronken hebt of te lang hebt geslapen, zodat u van gewetenskwelling en treurigheid ziek wordt en van hartzeer zou willen sterven.

En wat nog erger is: hij zal u over uw beste werken onder handen nemen en ze u in uw geweten drijven en steken en ze u laten zien als zo schandelijk vernietigd en verdoemd, dat u al uw zonden niet zo beangst maken als nu uw beste werken, die toch werkelijk heel goed zijn; maar dan zou u wel willen, dat u enkele grote zonden in plaats van zulke werken had gedaan. En daarmee zoekt hij te bewerken, dat u ze zou verloochenen als niet in God gedaan, opdat u op deze wijze God zou lasteren. Daar is de dood dan ook niet ver en de hel komt u dan ook zeer nabij. Maar wie kan al zijn kunsten opsommen, hoe hij u zonde, dood en hel kan bereiden? Dat is zijn handwerk en hij heeft het meer dan vijfduizend jaar uitgeoefend en hij is maar al te zeer een meester in het vak. Zo is hij ook even lang een vorst van de dood geweest: dus moet hij het wel vaak geprobeerd hebben en er terdege in geoefend zijn, een arm geweten een doodsdrankje toe te dienen. De profeten en vooral onze beminde David hebben dat wel goed gevoeld en 't proefondervindelijk ervaren. Want ze klagen. onderwijzen en spreken daarover veel, alsof ze er dikwijls zelf bij geweest zijn; ze spreken nu eens van de poorten van de dood, dan weer van de hel, dan weer van de toorn van God.
Nu, het moge dan komen wanneer en waar het wil, wij horen het hier goed. dat de heiligen met de duivel bakkeleien en met de dood bitter vechten moeten. De vervolger komt met oorlog of pest, of met een andere ziekte of een ander levensgevaar. Maar bij zulk een strijd is het het allerbeste en de naaste weg ter overwinning, dat men dit lied van de heiligen leert zingen, dat is: zichzelf te verloochenen en zich vast te klampen aan Gods rechterhand. Hiermee wordt de duivel een grote poets gespeeld, dat hij leeg stro vindt om te dorsen. Namelijk aldus: ik wil niets zijn, de Heere zal al mijn macht zijn, zoals dat hierboven uiteengezet is. Wanneer ik het aldus aanleg, dan ben ik van mijzelf gereinigd en ontledigd van alles wat het mijne is en kan ik zeggen: Duivel, wat vecht je toch? Poog je mijn goede werken en mijn eigen heiligheid voor God te gispen, - wat wil je toch, ik heb ze niet. Mijn macht is niet mijn macht: de Heere is mijn macht. Vrind, pluk maar eens veren uit mijn hand, of tel eens geld uit een lege buidel. Maar wil je tegen mijn zonden een aanklacht inbrengen, wel, ik heb er geen: hier werkt de macht van de Heere; die mag je mijnentwege aanklagen tot je het beu wordt. Ik weet noch van zonden, noch van heiligheid in mij. Niets, niets weet ik, behalve dat Gods kracht in mij woont.
Ik beweer, dat het een kostelijk iets zou zijn, als iemand zo van zichzelf af kon zien en de duivel met zijn lege zak kon bespotten, zoals die arme huisheer de dief bespotte, die hij 's nachts in zijn huis greep en tot wie hij zei: dwaze dief, wil je in duistere nacht hier iets vinden, terwijl ik er bij klaarlichte dag niets vinden kan? Want wat zal de duivel beginnen, als hij zo'n ledige ziel vindt, die hem noch ten aanzien van zonde noch ten aanzien van heiligheid te woord wil staan: Daar moet hij al zijn kunst laten varen, zowel het zonde opblazen als ook het schenden van goede werken, en wordt hij naar de rechterhand van God verwezen: die moet hij wel met rust laten. Maar wanneer u dit lied ontrouw wordt en hij u aangrijpt in uw zonden of goede werken; wanneer u hem laat disputeren en hem uw aandacht schenkt en naar hem luistert, dan zal hij u geheel naar zijn wens zo bewerken, dat u God met Zijn rechterhand en al vergeet en verliest.
Maar het is, zoals wij gehoord hebben, een kunst, zichzelf te verloochenen: daaraan hebben wij te leren zolang wij leven, evenals alle heiligen, die vóór ons geweest zijn, met ons zijn en na ons zullen komen. Derhalve zullen wij, zolang als wij nog de zonde in ons weten, ook de dood in ons moeten voelen. En zoals wij moeten strijden om van onze zonden verlost te worden en de rechterhand van God, die ons Zijn Woord verkondigt, vast te houden, zo moeten wij ook met de dood en de vorst van de dood of zijn drost, de duivel, vechten, tot wij ons geheel aan hen hebben ontworsteld. Want

zie, hoe dit vers wijst op zulk een strijd. De duivel of vervolger dringt met de dood ook op de heiligen aan, maar wat doen zij ? Zij wenden de ogen, ja zichzelf geheel van hem af, ze ontledigen zichzelf, houden zich aan de hand van God en spreken: Ik moet niet sterven, zoals jij, duivel of tiran, voorgeeft: je liegt; ik zal leven. Want ik wil niet van mijn of van mensenwerken spreken: ik weet niets van mijzelf noch van mijn heiligheid, maar de werken van de Heere, die heb ik voor de geest; daarvan wil ik spreken; die roem ik, daarop verlaat ik mij; hij is het, die mij van zonde en dood verlost. Kan je die werken ten val brengen, dan heb je ook mij ten val gebracht.
Zo vat dit vers de bovengenoemde twee stukken, in 't zesde en zevende vers, n.l. de troost en de hulp, waarmee God de vrome en rechtvaardige weldoet, samen. Want hier ziet u, hoe de rechterhand van God het hart opricht en midden in de dood zo machtig troost, dat het zeggen kan: en of ik al sterf, zo sterf ik toch niet; of ik al lijd, zo lijd ik toch niet; of ik al val, zo ben ik toch niet neergeworpen; of ik al geschonden word, zo sta ik toch niet voor schande enz. Dat is de troost. Verder spreekt hij van de hulp aldus: "Maar ik zal leven", Is dat niet een wonderbare hulp, dat de stervende leeft, dat wie lijdt vrolijk is, dat wie valt opstaat, dat de geschondene in ere is, zoals ook Christus in Joh. 11: 25 zegt: "Wie in Mij gelooft, die sterft niet, en al ware hij ook gestorven, zo zal hij toch leven". Op deze manier spreekt Paulus ook 2 Cor. 4: 8: "Wij zijn beangst, maar wij versagen niet; wij lijden, maar wij zijn niet verlaten; wij delven het onderspit, maar wij gaan niet te gronde" enz. Dat alles zijn woorden, die geen menselijk hart verstaat.

En hier ziet u dat deze troost en deze hulp is het eeuwige leven, dat is de ware eeuwige weldaad van God. Dit verkondigt ook de gehele Psalm. Want daar hij de groep van de vromen van de drie andere groepen afzondert en toch deze drie groepen alles geeft wat in dit leven op aarde te vinden is, namelijk wereldlijke heerschappij, geestelijk regiment, en de goederen, het voordeel en het gebruik van al het geschapene, zo moet noodzakelijk de weldaad voor dit groepje vromen een ander leven, n.l. het eeuwige leven zijn, aangezien de drie andere groepen hun de weldaad van dit leven, die hun geschonken is, noch gunnen noch laten. Daarom moet deze troost de eeuwige troost en deze hulp de eeuwige hulp zijn. En wat kan het uiteraard ook anders zijn, daar de dichter roemt in de Heere Zelf en Hem stelt boven en buiten alle goederen van vorsten en mensen, die de anderen bezitten? Want de Heere is immers een eeuwig goed. Dienovereenkomstig kan ieder er wel op rekenen, dat, wanneer het hart een genadige God gevoelt, er vergeving van zonde moet zijn. Is de zonde weg, dan is de dood ook weg en er moet dan troost en vertrouwen op de eeuwige gerechtigheid en het eeuwige leven zijn. Dat kan niet missen.

Laten wij daarom hier in dit vers een meesterstuk opmerken, n.l. *hoe geweldig de dichter de dood uit zijn gezichtsveld verjaagt en van sterven en zonden niets wil weten.* Daarentegen roept hij het leven sterk voor zich op en wil daar alleen van weten. Wie echter de dood niet ziet, die leeft eeuwig, zoals Christus in Joh. 8: 51 spreekt: "Wie Mijn Woord houdt, die zal nimmer de dood zien". Hij verzinkt zo geheel in het leven, dat de dood in het leven verslonden wordt en geheel verdwijnt. Dat komt daar vandaan, dat hij zich met vast geloof aan de rechterhand van God vastklampt. Zo hebben alle heiligen dit vers gezongen en zo moeten zij het geheel tot aan het einde zingen. Dat zien wij in het bijzonder aan de beminde martelaren: zij sterven voor 't oog van de wereld en toch spreekt hun hart met vast geloof: Nochtans zal ik niet sterven, maar leven.
En hier moeten wij het nu als een regel leren, dat waar in 't Psalmboek en in de Schrift

de heiligen aldus met God over troost en hulp in hun noden handelen, daar zeker van het eeuwige leven en de opstanding van de doden gehandeld wordt, en dat zulke teksten alle tot het artikel van de opstanding en het eeuwige leven behoren, ja tot het gehele derde artikel van het geloof, n.l. dat van de Heilige Geest, van de heilige Christenheid, van de vergeving van de zonden, van de opstanding, van het eeuwige leven. En alles vloeit voort uit het eerste gebod, waar God spreekt: "Ik ben uw God", enz. Dit woord geeft het derde artikel van het geloof in een grootse vorm. Want aangezien ze klagen, dat ze in dit leven sterven en nood lijden en ze toch getroost zijn met een ander dan dit leven, namelijk met God Zelf, Die boven en buiten dit leven is, daar is het niet mogelijk, dat ze geheel en al zouden sterven en niet integendeel eeuwig leven. En dat wel niet alleen daarom, omdat God, aan wie zij zich vasthouden en in wie zij getroost zijn, niet sterven kan en ze dus in Hem moeten leven, maar ook daarom, omdat God niet een God van doden en van hen, die niet meer zijn, kan wezen, maar veeleer, zoals Christus zegt, een God van levenden en niet van doden moet zijn.
Daarom moeten ze eeuwig leven, anders was Hij niet hun God en konden ze zich niet aan Hem vasthouden, wanneer ze n.l. niet leefden. Zo blijft dan de dood bij dit groepje niet meer dan een slaap.

Maar wanneer het dan waar is, dat zij in God leven, dan moet daaraan de waarheid voorafgaan, dat ze vergeving van zonden hebben. Hebben zij geen zonde, dan hebben ze voorzeker de Heilige Geest, die hen heiligt. Zijn ze heilig, dan zijn ze de ware, heilige, christelijke kerk en het kleine groepje en beheersen zij alle macht van de duivel en moeten dus weder opstaan en eeuwig leven. Zie, dat zijn de grote, verheven werken van de rechterhand van de Heere. Wat beduiden daarbij vergeleken toch de werken van alle mensen en vorsten, waarop iedereen bouwt en prat gaat? Spinnenwebben zijn het (zegt Jesaja), die noch tot kleding noch tot sieraad dienstig zijn; alleen de dwaalzieke, dolle muggen en vliegen, de lichtvaardige zielen, worden daarin gevangen en voor eeuwig geworgd.
Nu leven zulke heiligen niet alleen in het toekomstige leven, maar ze beginnen er hier reeds mede in het geloof. En waar geloof is, daar heeft ook 't eeuwig leven een aanvang genomen. En de teksten van de Schrift over het geloof behoren ook tot alle bovengenoemde artikelen. Want bij de drie andere groepen heeft men voor dit leven nergens het geloof nodig; want de goddelozen moeten het het meest van dit leven hebben. Maar het geloof kan aan niets hangen of zich vasthechten wat in dit leven als waardevol geldt: maar het breekt zich los uit dit leven en hangt aan dat, wat boven en buiten dit leven is, dat is God Zelf. Dat nu de heiligen zulk een leven hier reeds beginnen en in 't sterven nochtans leven, betuigt dit vers met de woorden: "En ik zal de werken des Heeren verkondigen". Wie de werken des Heeren zal moeten prediken, die zal toch levend moeten zijn. Ofschoon, ook als ze dood zijn, toch hun geest en bloed predikt, zoals Abel's bloed tegen Kaïn getuigt, Genesis 4: 10 en Hebr. 11: 4 heet het, dat de gestorven Abel nog spreekt door zijn geloof.

En dit is voor de tirannen en heiligenmoordenaars het allerergste en allerverdrietigste vers, zoals ik er nauwelijks een ander weet in de Schrift, dat de dode heiligen, van wie zij menen dat hun stem tot zwijgen is gebracht en versmoord, juist beginnen te leven en te spreken. Bij de duivel, het is een kwaad ding met de heiligen te strijden, wanneer ze juist na de dood terdege beginnen te getuigen en wel juist dat openbaar maken, waarom ze gedood zijn geworden. En ze zullen er niet mee ophouden en in eeuwigheid er niet van aflaten, en ze zullen ook voortaan niet gedood en niet tot

zwijgen gedwongen zijn, maar eeuwig de werken des Heeren verkondigen.
De paus heeft Johannes Huss en vele heiligen verbrand, kort geleden nog Leonard Kaiser (1527) en vele anderen. Maar wat heeft hij mooi zijn doel getroffen en hen monddood gemaakt: Hun bloed schreeuwt nu voortdurend tegen hem, tot hij al zijn macht heeft verloren, zodat hij moet gaan bedelen, en vreemde machten, keizer en vorsten, moet aanroepen, die hij vroeger in eigen kracht met voeten trad. Wanneer die er niet waren om hem te helpen, dan zou deze arme bedelaar reeds lang door de motten gevreten zijn; ofschoon ook zulke afgebedelde hulp hem weinig baat en hem ten laatste toch in de steek moet laten, terwijl hij Johannes Huss zijn heer en meester moet laten blijven.

Het achttiende vers is ook een meesterstuk in dit lied en het bedient zich van een rhetorische kunstvorm, die confutatio (weerlegging), tapeinosis (sierloosheid), interpretatio (uitlegging) heet, waar het zegt: ***"De Heere tuchtigt mij wel, maar levert mij niet over aan de dood".*** Wat is dat? De dichter heeft geroemd: Ik zal niet sterven, maar leven. Daarop antwoorden vlees, wereld, mensen en vorsten, om hem week en moe te maken: heet dat dan soms niet sterven, wanneer je verbrand, onthoofd, verdronken, geworgd, verdoemd, verjaagd wordt? Ik zou toch menen, dat u moest gevoelen, hoezeer er reden is tot de vraag, of dat soms leven heten mag: *Waar is nu uw God? Laat Hem u helpen.* Och arme: Elias zal zeker komen om u van het kruis af te nemen: -
Daarop antwoordt de dichter, houdt zich kloek en getroost: dat sterven heeft niets te beduiden. 't Is alleen een vaderlijke roede; 't is geen toorn, het is een zachte gesel; 't is niet ernstig; Hij tuchtigt mij zoals een vader zijn dierbaar kind kastijdt. 't Doet wel wat pijn en is geen pure suiker, maar het is een roede. Maar ze doodt niet, integendeel, ze helpt des te eerder tot het leven. –
Welaan, dat is een goede vertolker en een sterke confutatio (weerlegging), die uit het woord "dood" een heilzame roede maken kan. Deze kunst moet de Heilige Geest en de rechterhand van God ons leren. Want het doet bovenmate pijn, wanneer men aan het lijden nog lastering en spot toevoegt, het hoofd schudt en ons onvriendelijk bejegent, zoals de Joden deden tegenover Christus aan het kruis. Vlees en bloed doen het tegendeel: ze maken uit een heilzame roede de dood en de hel; want ze hebben de neiging, aldra te vertwijfelen en te versagen, al is het ook slechts omdat zij een stuk brood ontberen moeten. Aan deze gezindheid is een zuivere uitlegging slecht toevertrouwd.
Maar een veel grotere kunst is het, wanneer iemand dit vers kan zingen, als de duivel zo hardvochtig is en dreigt, dat de dood nabij is; zoals hij tegenover onze beminde Job en zoveel andere heiligen deed. Die kan een hart de dood zo geweldig schilderen, niet eenvoudig weg, zoals een mens zegt: U wordt verbrand, verdronken, enz., maar het opblazen en de dood beschrijven als een verschrikkelijk, gruwelijk, eeuwig ding en daarbij werken met Gods toorn, die met uitbundige voorstellingen de mensen in het hart drukken en stoten, zo dat het onverdraaglijke en niet te verduren is. Hier is daarom waarlijk een goede uitlegger van node, die de duivel met dit vers moge overstemmen en overwinnen en zeggen: Het is toch niet de dood of de toorn, 't is tòch genadige tuchtiging en vaderlijke bestraffing. Toch weet ik, dat Hij mij niet aan de dood overgeeft en ik wil het niet geloven, dat het toorn is, en al zouden ook alle duivels bij elkaar, ja al zou zelfs een engel van de hemel het zeggen, dan zou het nog een vervloekte onwaarheid zijn (Gal. 1: 8). En als God Zelf het zei, dan zou ik nog geloven, dat Hij mij verzoeken wilde zoals Hij 't Abraham deed, en Zich alleen maar toornig hield zonder dat het Hem ernst was. Want Hij herroept Zijn Woord niet. Het

blijft erbij: Hij tuchtigt mij aldus, maar Hij wil mij niet doden. Daarbij blijf ik en dat laat ik mij niet ontnemen, noch 't anders verklaren, vertolken en uitleggen.
De dichter voelt de dood wel, maar hij wil hem niet voelen en hij wil hem niet dood noemen; maar hij houdt zich vast aan de genadige rechterhand van God; hij loochent ook niet, dat God hem zulk een dood toezendt; maar hij is het eens met God: beiden willen het niet dood noemen en het voor dood laten gelden, maar het moet worden beschouwd als vaderlijke roede en kinderstraf. Welaan, dat zijn alles verheven woorden, die niet in mensen- of vorstenharten zijn, noch er in opkomen kunnen, zoals St. Paulus zegt: Cor. 2: 7: 'Wij spreken van de geheime verborgen wijsheid Gods, die geen vorst dezer wereld kent". Zoveel voor ditmaal over dit mooie lied van de beminde heiligen. Nu volgt verder:

19. ***Doet mij open de poorten der gerechtigheid, opdat ik binnentrede en de Heere danke.***
Hoe nu, heeft de dichter de gehele Psalm door niet gedankt en was het niet één en al dank? Hoe kan hij dan hier bidden, de poorten van de gerechtigheid open te doen, opdat hij moge danken? Dat alles is in de geest van de beminde vaderen in het Oude Testament gesproken, die hartelijk verlangd hebben naar het rijk van Christus en de openbaring van het evangelie, waarvan hij in het volgend lied heeft geprofeteerd. Dus wil hij hier zeggen: *Ach, Heere God, ik zou ook gaarne onder de schare zijn, die zulk een lied zullen zingen van de werken en de weldaden van Christus en zou mee willen doen aan hun danken, loven en prediken: o, hoe blij zou ik dan zijn: Ach, wie opent mij de deuren en laat mij daar binnen, waar allereerst het ware, vrije, blijde danken en loven op zijn plaats is.* Maar nu is nog alles toegesloten en 't evangelie en het Christendom nog niet geopenbaard, zoals Psalm 42: 5 zegt: "Ik wilde gaarne heengaan met de schare en met hen wandelen naar het huis van God, met liederen van lof en dank, onder de feestvierende menigte".
Zo spreekt ook Christus tot Zijn jongeren: "Zalig zijn de ogen, die zien, wat gij ziet, en de oren, die horen, wat gij hoort. Want Ik zeg u, vele koningen en profeten hadden gaarne gezien wat gij ziet, en hadden gaarne gehoord wat gij hoort, maar hebben het niet gehoord".
Dus is dit vers een gebed vol verlangen naar het rijk van Christus en het evangelie en naar het opgeheven worden van de zware last van de wet van Mozes, waarvan Petrus in de Handelingen der Apostelen, hoofdstuk 15: 10 zegt: "Welke wij noch onze vaderen vermochten te dragen". Maar hij noemt het Nieuwe Testament "de poorten der gerechtigheid", naar de Hebreeuwse spreekwijze, volgens welke men onder "poorten" raadhuizen, scholen, synagogen, gerechtshoven en publieke plaatsen verstaat, waar men voor de gemeente openbare kwesties uitmaakt, zoals het heet Spreuken 31: 23: "Haar man is geëerd, als hij in de poort onder de raadsheren des lands is gezeten", en zoals er van dien aard hier en daar in 't Oude Testament veel gevonden wordt. Daarom zijn de poorten van de gerechtigheid niets anders dan de kerspels en bisdommen, waarin de openbare ambten van de Christenheid worden verzorgd, zoals prediken, God loven, danken, zingen, dopen, het sacrament uitreiken en ontvangen, straffen, troosten, bidden en wat verder tot de zaligheid dienstig is. Want daar zetelen de raadsheren van 't geestelijk rijk van Christus, n.1. de voorgangers van de gemeente, predikers, bisschoppen, leraren en andere zielszorgers.
"Poorten der gerechtigheid" noemt de dichter ze, in tegenstelling tot het Oude Testament. Want in het Nieuwe Testament is enkel leer van vergeving van de zonden, van de genade, van het geloof, dat rechtvaardig en heilig maakt, en niets van de werken van de wet, noch ook van eigen werken. De wet evenwel drijft in haar poorten

en scholen tot werken en maakt zondaren, vermeerdert zonde en toorn, zoals St. Paulus zegt in zijn Romeinenbrief en in die aan de Galatiërs, en ze kan de gerechtigheid niet geven, zodat het haast zou mogen heten: "poorten der zonde of der ongerechtigheid". Want wet is geen genade. Daar nu genade alleen rechtvaardig maakt, zo is het onmogelijk, dat de wet rechtvaardig zou maken; ze moet integendeel zondaars maken en toorn verwekken. Rom. 4: 15. Daarom durft ook St. Paulus 2 Cor. 3: 9 de wet van Mozes stoutmoedig "een ambt des doods" te noemen en Gal. 2: 17 "een ambt der zonden", en 1 Cor. 15: 56 zegt hij: "De wet is de kracht der zonde en de zonde is de prikkel des doods". Daarom behoren ook thans onze leraars van de goede werken (waar de wereld vol van is), dat zijn bijna alle bisschoppen en geestelijken, in het Oude Testament thuis en hebben ze ook de poorten van de gerechtigheid weer gesloten en poorten van de zonde ervan gemaakt. En bovendien zijn ze tot niets anders goed dan om door pure mensenwetten de gewetens met valse, onnodige, uitgedachte zonden te bezwaren en te verwarren, zoals Christus en de apostelen van hen hebben getuigd. Nochtans blijven er toch enige poorten van de gerechtigheid.

20. ***Dit is de poort des Heeren, waardoor de rechtvaardigen binnengaan.***
Zoals de dichter het Oude Testament in het voorafgaande vers van het Nieuwe Testament gescheiden heeft en wat leer en prediking betreft heeft afgeschaft, zo scheidt hij het hier ook af ten aanzien van de eredienst, waarop de Joden pochten, maar niets te roemen hadden dan hun heilige tempel en hun offers en reukwerk, waarvoor het gehele priestergeslacht van de Levieten was aangesteld. Hier, hier (zeiden ze) te Jeruzalem, is 's Heeren tempel, hier is de ware poort, waardoor men tot de Heere moet gaan, hier is het, dat men moet offeren, zijn reukwerk ontsteken, God dienen en vroom worden. Want daar de dichter het niet alleen "poorten", maar "de poort des Heeren" noemt en slechts van één poort spreekt, meent hij de poort van de tempel. waar de Heere in het bijzonder woont (als in Zijn slot of raadhuis) en waar de godsverering in de hoogste graad en het meest wordt uitgeoefend. Maar waar de ware tempel, de ware poort, de ware godsverering, het ware offer is, daar heeft men met geen tempel, geen reukwerk, geen offers iets uit te staan. 't Ware offer is dankoffer; daarover spreekt de dichter in het volgende vers en zal hij later meer spreken.
Ook gingen daar door de poort van de tempel veel booswichten, huichelaars en zondaars binnen. Maar door deze poort gaan alleen rechtvaardigen en heiligen in, om God te dienen. Want niemand kan in de Christengemeente of een lid van de Christenheid zijn, tenzij hij rechtgelovig is, dat is: rechtvaardig en heilig, zoals het geloofsartikel getuigt: "Ik geloof aan één heilige, christelijke kerk". Wie evenwel niet werkelijk gelovig, noch ook heilig en rechtvaardig is, die behoort in de christelijke kerk niet thuis en kan door deze poort des Heeren niet ingaan; hij kan ook niet bidden, dank offeren, loven of God dienen; hij kent God ook niet, al leeft hij, wat zijn lichamelijke wandel betreft, ook onder Christenen, en al heeft hij zelfs ook een ambt onder Christenen, zoals voorganger van de gemeente, prediker, bisschop, en al geniet hij ook de sacramenten uiterlijk mede; zoals ook 1 Joh. 3: 6 zegt: "Wie in Hem blijft, die zondigt niet; maar wie zondigt, die heeft Hem niet gezien noch gekend". En verder: "Wie zonde doet, die is van de duivel".

En dit is het artikel, dat op het hoogloffelijke Concilie te Constanz is veroordeeld, tezamen met dit vers en de gehele Heilige Schrift. Want Johannes Huss beleed toenmaals, *dat er één heilige christelijke kerk was;* wanneer de paus niet vroom en heilig was, dan kon hij, volgens Huss, niet lid en nog veel minder hoofd der heilige kerk zijn, al bekleedde hij ook het hoogste ambt in haar. Daarom is Huss als ketter

verbrand en vervloekt. Maar St. Petrus is nog veel meer vervloekt, daar hij ze in 2 Petrus 2: 13 een schande en een smet van de christelijke kerk noemt. Leefde hij nog, dan zou de duivel hem bij deze heilige moordenaars aanklagen; en ook Johannes, die immers ronduit zegt: "Wie zonde doet, die is van de duivel". Maar zij protesteren daartegen en zeggen: Wanneer de paus, de bisschoppen en zij allen in dezelfde bedenkelijke mate zondigen, dan zijn ze toch niet van de duivel, noch van zijn synagoge, maar zij zijn van Christus en van God, leden en hoofden van de heilige Christenheid. Ja zeker, ze zijn leden van de kerk, zoals speeksel, snot, etter, zweet, hoofdzeer, pokken, en alle besmettelijke ziekten leden van het lichaam zijn; die zijn ook in en aan het lichaam, maar als vlekken en vuil, die het lichaam met groot gevaar, moeite en onbehagen moet dragen.

Maar ik hoop, dat nu wel ieder zoveel weet, dat, wie roemen wil een Christen te zijn, ook moet roemen, een heilige en rechtvaardige te zijn. Want een Christen moet rechtvaardig en heilig zijn, of hij is geen Christen. Daar de Christenheid heilig is en de gehele Heilige Schrift de Christenen heiligen en rechtvaardigen noemt, zoals dit vers doet, en zoals ze in Daniël 7: 18 dikwijls genoemd worden; en dat is geen hovaardij, maar een noodzakelijke belijdenis en een artikel van het geloof. De huichelaars in het pausdom roemen in hun valse, lasterlijke deemoed, zondaars te zijn en willen geen heiligen heten, maar roemen nochtans hun standen, orden, regels en levenswijze als heilig, en verkopen ook hun werken als heilig. Ofschoon, ze zouden waarlijk niet liegen, wanneer zij zeiden, zichzelf voor zondaars te houden, wanneer ze het slechts met ernst en van harte zouden doen, maar dat doen ze niet. Maar ze liegen tegen zichzelf: zij zijn zondaars voor God en al hun doen is onrecht. Dat willen zij evenwel niet toegeven, maar ze willen heilig zijn, terwijl ze zich toch met hun mond als zondaars verootmoedigen. Dat is een dubbele leugen en godslastering.

Maar wij behoren te weten, dat wij voor onze persoon als Adam's kinderen wel verdoemde zondaars zijn en geen eigen gerechtigheid en heiligheid hebben; maar in Christus en met Christus zijn wij rechtvaardig, aangezien wij zijn gedoopt en in Christus geloven, die onze zonden van ons genomen en ons met Zijn heiligheid begenadigd, bekleed en getooid heeft. Dus is de gehele christelijke kerk heilig, niet in zichzelf noch door haar eigen werk, maar in Christus en door Zijn heiligheid, zoals Paulus Ef. 3: 26 zegt: "Hij heeft ze gereinigd door het bad in 't woord des levens". Wie nu ervoor terugschrikt te roemen en te belijden, dat hij rechtvaardig en heilig is, die doet juist alsof hij zei: Ik ben niet gedoopt, ben geen Christen, geloof ook niet in Christus; geloof ook niet, dat Christus voor mij gestorven is; geloof ook niet, dat Hij mijn zonden op Zich genomen heeft; geloof ook niet, dat Zijn bloed mij gereinigd heeft of reinigen kan; kortom: ik geloof geen woord van datgene, wat God van Christus heeft getuigd en de gehele Heilige Schrift zegt. Maar wat is dat wel voor een man, die zo denkt of spreekt? Welke Turk of Jood is zo'n wanhopig slecht mens ? Maar nu denken en geloven zo voorzeker al degenen, die door werken vroom en zalig willen worden, zoals de monniken, de papen en 't gehele pausdom; want ze verloochenen Christus, zegt Petrus in 2 Petrus 2: 1 en Paulus in Gal. 6: 12.

Daarnaast doelt de dichter ook op alle ander uiterlijk aanzien des persoons en wil zeggen, dat in de christenheid géén aanzien des persoons geldt; maar dat ieder, die gelooft en rechtvaardig is, door deze poort binnengaat, afgezien van het feit, of hij Jood, Griek, man, vrouw, maagd, gehuwd, knecht, dienstbode, rijk, arm, koning, vorst, edele, burger, boer, sterk of zwak is. Want de Joden roemden er zeer op, dat ze Abraham's zaad waren en de wet hadden, alsof ze daarom God het naast stonden. Zoals ook thans onze geestelijken de besten willen zijn en de nonnen bijzondere bruiden van Christus. Maar het heet: de rechtvaardigen gaan hier binnen, monniken en

nonnen gaan niet binnen, tenzij ze tevoren rechtvaardigen en christenen worden. Wanthet rijk van Christus bestaat niet in uiterlijk vertoon, zegt Christus Luc.17: 20. En men moet niet zeggen: Zie hier, ziedaar is het; 't is inwendig in het hart. Maar het is ook moeilijk te geloven, dat dit waar zou zijn. En 't is ook een van de verdoemde ketterse artikelen.

21. ***Ik dank U, dat U mij verootmoedigt, en dat Gij zijt mijn heil.***
Dat zijn de offeranden en godsdienstige praktijken, die in het Nieuwe Testament in de poort des Heeren verricht worden door de rechtvaardigen en Christenen, namelijk dat ze God danken en loven met prediken, leren, zingen, belijden. En van deze offers zijn er twee: 't eerste is *onze verootmoediging,* waarvan David in de 51ste Psalm (19) spreekt: "Een bedroefd en bekommerd hart versmaadt Gij niet". Dat is een groot, vèr-strekkend, lang, dagelijks en eeuwig offer, als God ons door Zijn Woord straft in al onze werken, en onze heiligheid, wijsheid, kracht maakt tot niets, zodat wij schuldigen en zondaars voor Hem moeten zijn (Rom. 3); als hij nadruk legt op dat Woord en het geweten verschrikt en met allerlei droefenis plaagt, opdat wij naar de oude, zondige Adam murw en gaar worden, tot onze trots en troost en ons vertrouwen op ons doen en weten geheel dood zijn, hetgeen eerst aan het einde van ons leven is voleindigd. Zie, wie dat lijden, dulden en vasthouden en daarin volharden kan, en daarenboven God ervoor kan loven en danken, omdat Hij het in deze dingen goed met ons meent, die zingt dit vers: "Ik dank U, dat Gij mij verootmoedigt". Hij zegt niet: De duivel verootmoedigt mij, maar: U, U: het is Uw genadige wil, ten mijnen beste; zonder Uw wil zou de duivel het wel nalaten.
Het andere offer is, *dat wij vrolijk voor en in Hem zijn, wanneer God ons tegenover die verootmoediging ook weer troost en helpt,* opdat de geest en de nieuwe mens zoveel toeneemt als het vlees en de oude mens afneemt, en wanneer God hoe langer hoe groter en rijker gaven geeft en ons steeds helpt overwinnen en de overhand behouden; zoals de dichter Psalm 53: 15 zegt: "Roep Mij aan in de nood, dan zal Ik u helpen en gij zult Mij prijzen. Offer uw God dankoffers en betaal Hem uw geloften". Wie dat doet, die zingt dit vers: "Ik dank U, dat Gij mijn heil, Helper en heiland zijt". Dit is ook een eeuwig, groot, dagelijks offer bij de rechtvaardigen in de poort des Heeren. En hiermee verwerpt hij alle offers van het Oude Testament en heft ze op; dat zijn beelden en gelijkenissen geweest van deze dankoffers, die zowel door vromen als door slechten konden worden gebracht. Maar deze dankoffers kan niemand brengen, tenzij de vromen en rechtvaardigen of de Christenen. Dat kan men zien in de ervaring, hoe onze werkheiligen, evenals de Joden ten tijde van de apostelen, razen, omdat men hun werken en wijsheid verwerpt. Zij willen niet gedeemoedigd worden; zij lasteren in plaats van te danken; zij schelden, vervolgen, moorden; en dan menen ze, dat hun woeden een God zeer aangenaam offer is. Joh. 16: 2.
Zo is dit vers dan blij gestemd en zingt het van ganser harte uit: *Bent U niet een wonderbaar, liefderijk God, die ons zo wonderbaar en vriendelijk regeert? U verhoogt ons, wanneer U ons vernedert; U maakt ons rechtvaardig, wanneer U ons tot zondaren maakt; U voert ons ten hemel, wanneer U ons ter helle stoot; U geeft ons de overwinning, wanneer U ons het onderspit laat delven; U maakt ons levend, wanneer U ons laat doden; U troost ons, wanneer U ons laat treuren; U maakt ons blij, wanneer U ons laat schreien; U doet ons zingen, wanneer U ons laat wenen; U maakt ons sterk, wanneer wij lijden; U maakt ons wijs, wanneer U ons tot dwazen maakt; U maakt ons rijk, wanneer U ons armoe zendt; U maakt ons tot heren, wanneer U ons laat dienen; en dergelijke talloze wonderen meer, die alle in dit vers zijn begrepen en in de Christenheid bij menigte worden geroemd met deze korte*

woorden: "Ik dank U, dat U mij verootmoedigt, maar mij ook weer helpt".

22. ***De steen, die de bouwlieden verworpen hebben, is tot een Hoeksteen geworden.***
Hier komt de dichter nu aan het Hoofd van de heilige Christenheid en stelt Hem, in de toekomst schouwend, ook ons ten voorbeeld, omdat ook Hij evenzeer en nog meer dan alle heiligen verootmoedigd en verhoogd is, opdat het ons niet zonderling en verwonderlijk moge voorkomen, wanneer ook wij verdriet en aanvechting te verduren hebben. Hebben zij de Huisvader Beëlzebub genoemd, hoeveel te meer zullen zij Zijn huisgenoten zo noemen? Een knecht is niet beter dan zijn heer. Maar hij vat kortelijks in deze tekst Christus' lijden en opstanding samen. Want daarin, dat de steen verworpen is, wijst hij het lijden, het sterven, de smaad en de hoon aan, waaraan Christus is onderworpen; daarin, dat Hij tot een Hoeksteen geworden is, wijst de dichter Christus' opstanding aan, Zijn leven en heerschappij tot in eeuwigheid. Dat stelt hij dan voor in het beeld van een gebouw, waarbij zich een steen niet in de muur wil schikken, noch ook met de andere stenen harmoniëren wil, maar het gehele gebouw ontsiert, een steen, die ondeugdelijk en onnut is, zodat men hem moet wegwerpen; - en alsof er dan een andere, vreemde bouwmeester kwam, die de steen wèl wist te gebruiken, en sprak: Wacht eens even, jullie dwazen; zijn jullie bouwmeesters en heeft die steen het bij jullie verkorven? In mijn oog is 't een goede steen, en ik zal er niet maar een gaatje mee stoppen en hem niet als vulsteen gebruiken, of als gering gewoon materiaal laten dienen, maar hij zal een hoeksteen zijn in 't fundament, die niet één muur, maar er twee zal dragen en meer zal presteren dan enige andere steen, en meer dan alle stenen in 't gehele gebouw.
Zo was er nooit overeenstemming tussen Christus en het doen en laten en de heiligheid van de Farizeeërs, noch ook met de gehele wereld. Zij mochten Hem niet lijden; Hij ontsierde hun hele gebouw, bestrafte en berispte hun mooi, uiterlijk, heilig gedoe. Toen werden ze toornig en verdoemden en verwierpen Hem; want ze wisten niet, waarvoor Hij zou deugen. Maar toen nam God Hem aan, de ware Bouwmeester, en maakte Hem tot een fundamentele Hoeksteen, waarop de gehele Christenheid, uit Joden en heidenen saamgebracht, staat. Zo gaat het Hem nog steeds; want de steen wordt verworpen, heet verworpen, blijft verworpen. Maar desalniettemin blijft Hij de rechtvaardigen en gelovigen dierbaar, edel en waardevol, daar zij niet op eigen mensenwerk, noch op vorstenmacht bouwen, maar alleen op die steen.

Maar let er nu eens op, wie het zijn, die deze Steen verwerpen. 't Zijn niet de gewone mensen, maar de allerbesten, namelijk de heiligsten, schrandersten, geleerdsten, grootsten en edelsten; die moeten zich aan die steen stoten. Want de ellendige, arme zondaars, de bedroefden, dwalenden, verachten, geringen, ongeleerden verheugen zich in Hem en hebben Hem van harte gaarne. Genen echter heten: bouwlieden, dat zijn degenen, die het volk opbouwen, verbeteren en tot hun bestwil regeren met onderwijs en prediking. Zij hebben niet de naam, dat zij verwoesters, schadelijke en ondeugdelijke elementen zouden zijn; ze heten veeleer bouwlieden, de nodigste, nuttigste, beste mensen ter wereld, zodat, wanneer zij er niet waren, de hemel, zeker vóór het nog avond werd, zou invallen en land en volk zouden worden vernietigd. Dat zijn de regenten, zowel in geestelijke als in wereldse standen, die met hun rechten land en volk besturen, zo, dat alles goed in elkaar zit, en ze willen bovendien ook God nog bemeesteren. Juist deze waren het in het Joodse volk, de hogepriesters en vorsten te Jeruzalem en Pilatus uit Rome en Herodes uit Galilea: die moesten deze steen verwerpen en konden hem in hun gebouw of regiment niet verdragen; want zij wisten het wel beter.

Is het dan te verwonderen, wanneer koningen, vorsten, bisschoppen, heren, heiligen, wijzen, verstandigen, rijken, geleerden het evangelie vervolgen? Wie zouden het anders doen? Niemand anders kan het immers: Zal er vervolging zijn, dan moeten zij het doen; want zij zijn de bouwlieden. En zij doen het ook van ambtswege; want zij moeten toezien, dat er in hun gebouw geen gat, geen scheur, geen misvorming komt. Daarom kunnen ze Gods Woord en degenen, die het verkondigen, niet dulden; want zo iemand misvormt hun gebouw en maakt er gaten en scheuren in; die is een oproerling en verleidt het volk, dat zij zo mooi opgebouwd, geordend en aan hun systeem onderworpen hebben; - die pakt het alles anders aan dan zij.
Merk daarbij wel op, tot uw grote vertroosting, dat hier twee gebouwen tegenover elkaar staan: het ene verwerpt het andere. Maar dat, wat verworpen wordt, heeft een machtige Bouwmeester, die in plaats van één steen twee vaste, eeuwige muren opricht. Waar blijven ondertussen het gebouw en de bouwlieden, die dat hebben verworpen? Over hen wordt geheel gezwegen: God weet niets van hen. Dat is een teken, dat zij met hun gebouw in 't niet verdwijnen; want Hij spreekt alleen van de verworpen steen en 't verworpen gebouw: daarover erbarmt Hij Zich. Wacht u er daarom voor, dat u gevonden wordt in het bouwsel, waarin men gaarne verdoemt, verwerpt en de tegenstanders onderdrukt. En wees ook niet bevreesd, te zijn in het gebouw, dat verworpen wordt; want God wil niet, dat u verworpen wordt, en Hij wil uw verwerpers niet kennen, zodat zij te gronde moeten gaan, maar u eeuwig blijft. Want er zal geen gerechtigheid, geen werk, geen heiligheid voor God bestaan, behalve de enige ware, die Christus, deze Hoeksteen, is: want er is geen andere hoeksteen. Onze eigen werken moeten noodzakelijk, ook al bouwt men er eeuwig aan, niet deze hoeksteen, maar kaf zijn voor de wind daarvan kan niets anders worden. Het heet: deze verworpen steen is de Hoeksteen of eerste grondsteen. 1 Cor. 3: 10.

23. ***Dit is van de Heere geschied en het is een wonder in onze ogen.***
De Heere Zelf, zegt de dichter, is deze merkwaardige Bouwmeester, die de wijzen en bouwmeesters van de gehele wereld tot dwazen maakt en uitverkiest en verhoogt wat zij verwerpen, zoals St. Paulus zegt 1 Cor. 1: 27: "Wat dwaas is voor de wereld, dat heeft God verkoren, opdat Hij de wijzen te schande maakte", en Habakuk 1: 5: "Ziet rond onder de heidenen en verwondert u; want ik verricht ten uwen tijde een werk, dat gij niet zult geloven, wanneer men het u zeggen zal". Ofschoon, zoals dit vers zegt, God altijd zulke werken doet, die geen goddeloze gelooft, maar waarbij deze lieden veeleer tot dwazen worden, zo is het in dit geval toch een bijzonder wonder, dat Hij hier deze verworpen steen tot de uitverkoren Hoeksteen maakt; wat een zo groot en wonderbaar werk is, dat niet alleen alle heidenen met hun wijsheid en verstand daardoor tot dwazen geworden zijn, maar ook Zijn eigen volk (de Joden) zich daaraan gestoten en geërgerd heeft, zodat het daardoor geheel en al te gronde gegaan en beiden, zowel koninkrijk als priesterdom, en hemel en aarde heeft verloren en door geen wondertekenen, hoe veel en tastbaar ze ook geweest zijn, is gered en nog tot op de huidige tijd ondanks alle straf en plagen niet weer tot een beter inzicht gebracht kon worden.
En wat veroorzaakt onder ons Christenen tegenwoordig nog zulk een tweedracht, zoveel ketterij en sectarisme? Wie maakt thans het pausdom zo razend, woedend, blind, dol en dwaas, dat het de leer niet dulden kan, dat het geloof zonder werken vroom, zalig, levend en van zonden, dood en duivel vrij maakt, terwijl het toch met de mond bekent, dat Christus deze verworven en uitverkoren Hoeksteen is? Nochtans wil het dit niet laten gelden noch het metterdaad erkennen. Zal het ons dan verwonderen, dat vleselijke lieden en valse huichelaars hieraan aanstoot nemen? David zegt het hier

toch zelf, dat het in onze ogen wonderlijk is . Want ofschoon de beminde heiligen en Christenen zich hieraan niet ergeren, zo is het toch wonderlijk in hun harten en moeilijk te geloven; ze moeten hun leven lang leren, het te geloven. Wat anderen gevoelen, dat weten zij het best. Ik houd mij echter desondanks voor een Christen. Ondertussen weet ik heel goed, hoe moeilijk en zwaar het mij viel en nog dagelijks valt, deze Hoeksteen te grijpen en vast te houden. Men mag mij Luthers noemen, maar men doet mij daarmee groot onrecht; in elk geval ben ik maar een minderwaardige, zwakke Lutheraan: God sterke mij:
Ja, die woorden: "Christus is ons heil", "Hij is onze gerechtigheid", "Onze werken redden ons niet van zonde en dood", "De enige verworpen Hoeksteen moet het doen" enz., ze zijn gauw geleerd en gezegd, en hoe wel en goed ook ik ze ken, dat tonen en betuigen mijn boeken. Maar als het tot een treffen komt, dat ik met de duivel, met zonde, dood, nood en wereld verwoed vechten moet, en er dan voor mij geen hulp, raad en troost is behalve alleen de Hoeksteen, dan ontdek ik wel wat ik kan en wat een kunst het is, in Christus te geloven. Want ik zie wel, wat David met het woord: "Het is een wonder in onze ogen" meent. Ja, waarlijk dunkt het ons wonderlijk en bijna ergerlijk en zo goed als niemendal. Maar mijn papisten zingen aldus: 't Is in onze ogen een kleinigheid en iets heel gemakkelijks. Wat geloof? Geloof? zeggen zij. Meent u soms, dat wij heidenen of Joden zijn? Niemand kan dit vers maar even aanhalen, of ze hebben 't in een ogenblik uitgeloofd. Ja helaas: zo volkomen uitgeloofd, dat ze noch voor ons noch voor iemand anders er ook maar iets van hebben overgelaten.
Welaan, de gehele Schrift zegt, dat God wonderbaar is in al Zijn werken en ze noemt Hem een Wonderdoener. Maar de wereld gelooft het niet, totdat ze het ervaart; maar ieder fantaseert zich in zijn hart omtrent God wat hem goed lijkt en stelt zich voor, dat God zus en zo zal handelen; men dicteert Hem alle woorden en werken, waaraan Hij Zich te houden heeft; niemand denkt bij zichzelf: Mijn lieve, wanneer Hij deed wat ik denk en begrijp, dan zou het toch niet wonderbaar zijn. Hoe zou het zijn, wanneer Hij het eens in groter stijl en hèèl anders deed, dan ik het denk? Nee, dat denkt er niet één, zegt Jesaja: zij laten hun denken niet varen; ze timmeren en schaven zich een God, zoals ze er graag een hadden. Een monnik timmert zich een God, die daar boven zit en aldus redeneert: Wie de regel van de heilige Franciscus houdt, die wil Ik zalig maken. Een non timmert aldus: Wanneer ik een maagd ben, dan is God mijn bruidegom. Een paap, die de mis opdraagt en zijn horae (urengebeden) bidt, die zal God de hemel geven. Niet één denkt: God verkiest alleen de verworpen Hoeksteen en verdoemt al hun getimmer en gebouw. Zo moet God Zich altijd laten timmeren, bemeesteren en leiden, van 't begin van de wereld tot aan het einde. De Hoeksteen, waarop Hij ons bouwt en timmert, die duldt men niet.

24. ***Dit is de dag, die de Heere gemaakt heeft: verheugen wij ons daarover en laat ons vrolijk zijn.***
Dit is de tijd van het Nieuwe Testament: een andere dag dan die, die de lieve zon dagelijks maakt; de Heere Zelf is hier de de zon, en maakt deze dag met Zijn schijn en glans. En 't is zulk een dag, dat er geen nacht op volgt; hij licht ook niet in het lichamelijk oog, maar in het hart. 't Is ook niet het licht van het verstand, dat ook een zon is en uiterlijke werken en rechten voor de wereld aanwijst en leert, maar dit licht leert genade, vrede, vergeving van zonden voor God, waarvan geen verstard iets weet. Zo heet dan ook Christus "sol justitiae". Mal. 4: 2: "U, die Mijn Naam vreest, zal de zon opgaan van gerechtigheid en heil onder Zijn vleugelen". Deze zon zal gerechtigheid aan de dag brengen; dat betekent: van zonden verlossen en allen rechtvaardig maken, die in Hem geloven. En ze zal heil geven of helpen uit de dood

allen, die onder Zijn vleugelen of stralen zich begeven en toevlucht zoeken. En zulk een glans is niets anders dan de klaarheid en openbaring van het evangelie in de gehele wereld, welke van Christus uitgaat, schijnt en de harten van de gelovigen verlicht, zoals de glans van de zon opgaat en de lichamelijke ogen en de uiterlijke wereld verlicht.
En 't is ook een vreugdevolle dag, zoals hij hier roemend zegt: "Laat ons vrolijk zijn"; want zulk een licht en leer van de genade geeft het hart vrede, rust en vreugde in Christus, omdat het daardoor erkent, dat zijn zonden zonder eigen verdienste vergeven zijn en dat het van de dood is verlost en voortaan eeuwig een genadige Vader door Christus in God heeft, zoals St. Paulus in Rom. 5 zegt: "Nu wij gerechtvaardigd zijn door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus" enz. Dan weidt hij daar verder uit over die vreugde en vrede, en stelt in het licht, dat ze ook in droefenis stand houden en moed geven. Van zulk een vreugde en vrede kan geen ongelovige iets afweten; ook niet al diegenen, die ijverig trachten vroom te worden en de zonden te delgen door hun werken; ofschoon ze dit mooie vers bijna uithuilen, vooral op het Paasfeest, als zij vrolijk zijn bij het pannenkoeken eten, maar niet om de genade en verlossing van Christus.
Maar het is wel nodig, dat de profeet deze dag zo hoog roemt door te zeggen, dat het de dag des Heeren zelf is, en dat hij ons tot vreugde maant. Want naar het uiterlijk aanzien is er geen duisterder dag dan deze, en hij heeft het voorkomen, zoals men zegt, van modder in de lantaarn. Hij moet voor de wereld ook wel duisternis, dwaling, ketterij en de nacht van de duivel heten en gewoonweg verworpen zijn, zoals ook zijn zon, de edele Hoeksteen, waaraan hij zijn glans ontleent, verworpen moet zijn. Daarom is ook de vreugde en vrede, waarvan hij hier zingt, meer een droefenis, onvrede en één en al ongeluk, omdat hij door iedereen zo schandelijk gehaat en vervolgd wordt, zoals Christus onze lieve Zon, Zelf spreekt in Matth. 10: 22: "Gij moet door alle mensen gehaat worden omwille van Mijn Naam". Daarom is ook, evenzeer als het licht van deze dag heimelijk en voor de wereld verborgen is, zijn vreugde geestelijk en onbekend aan het vlees, ofschoon het het edelste licht en de hoogste vreugde is. Want wat zou er beminnelijkers of edelers bestaan dan een hart, dat verlicht is, God en alle dingen kent en voor God over alles met zekerheid oordelen en op de juiste wijze spreken kan? En waar zou hogere, grotere vreugde zijn, dan in een vrolijk, zich veilig wetend, moedig geweten, dat zich op God verlaat en wereld noch duivel vreest ? En daarentegen, waar treft men meer treurigheid en is men zwaarmoediger, dan bij een boos, versaagd, schuldig geweten? En wat is ellendiger en jammerlijker dan een dwaalziek en onzeker hart, dat over niets juist oordelen kan?

25. ***O Heere, help; o Heere laat het wèl gelukken:***
Op deze plaats staat het Hosannah, dat het volk Christus toezong, toen Hij op Palmzondag Jeruzalem binnenreed. Want dit en het volgende vers hebben zij toen aan deze Psalm ontleend, zodat het duidelijk is, dat deze Psalm aan het volk welbekend geweest is. "Hosia" nu betekent "help" of "doe ons hulp toekomen". Het "nah", dat er aan toegevoegd is, heeft een smekende klank en betekent: hartelijk vragen, zoals men zegt: Och, help toch: mijn lieve vriend, help, toe nu, help, dus evenals wij met "och" of "toch" ons innig smeken aanduiden en degene, wie wij iets vragen, daarmee graag willen overhalen. Zulk een werking heeft het "na" in het Hebreeuws ook, wanneer het als achtervoegsel aan "Hosia" wordt toegevoegd; dan beduidt: "Hosianna, Heere", "O Heere, help"; of *"Och lieve Heere, help."* En van dit woord "Hosiah" komt in 't Hebreeuws de naam Jezus, die Helper of Heiland betekent, zoals de engel Matth. 1: 21 zegt tot Jozef: "Gij zult Zijn Naam Jezus heten, want Hij zal Zijn volk redden van hun

zonden". Zo hebben dan "Hosiah" en "Jozua" en "Jezus" dezelfde klank en Jozua is dezelfde naam als Jezus. In de loop van de tijd werd evenwel het woord "Hosia" veranderd en "Hosanna" daarvan gemaakt en tenslotte werden vrouwen en klokken met de naam "Hosanna" (Suzanna) gedoopt en daarnaar genoemd.
Zo is dit vers dus een gebed of vreugdewens, evenals men iemand geluk of heil wenst, wanneer hij iets nieuws begint of hem iets goeds wedervaren is; zoals de vrouwen deden, die Elisabeth, de moeder van Johannes de Doper, vrolijk met haar zoontje gelukwensten, Lucas 1: 58. En zoals deze zelf ook met grote vreugde de Maagd Maria, toen zij tot haar kwam, gelukwenste.
Zo ook hier; omdat de blijde dag van het evangelie aanbreekt en het rijk van de genade begint, waarin zonde en dood ophouden en gerechtigheid leeft en heerst, springt hij op van vreugde, stort zijn hart uit en zegt: "Hosianna", "Heere", ach, zo besture het God, God zij daarvoor geprezen; zalig en gezegend zij de dag, waarop het licht opgaat: Nu zinge en springe met ons hemel en aarde en alles wat daarin is, omdat wij dit beleefd hebben, enz.
Daarnaast wenst en bidt hij, dat het zo moge voortgaan zoals het is begonnen en zegt: Ach Heere, laat het wèl gelukken, zoals men bij zulk een vreugdewens pleegt te doen, zeggende: God geve, dat het zo blijft en stand houdt, dat het goed afloopt en nooit meer anders wordt.
Want het rijk van Christus moet van de duivel, van de wereld en het vlees veel tegenstand lijden, en het staat daarbij steeds zo, alsof het op het ogenblik zelf moet vallen en ondergaan, wanneer de woedende tirannen de overhand hebben. Maar daartegenover staat dan dit woord vast: "Hosia, Hosia, Hosia", - "help, help, help" en het andere: "Hazelicha, hazelicha, hazelicha", - "laat het wèl gelukken, laat het wèl gelukken, laat het wèl gelukken." Deze woorden staan vast en de vreugdewens moet blijven en de zege behalen. En wij hebben reden te over, om thans ook zulk een "Hosianna" te zingen tegen onze papisten, Turken en sekten. En niemand zingt het dan wij; want zij hebben geen Hosia, noch Jezus nodig: ze hebben vuisten en kunst genoeg voor zichzelf. Ze zingen veel liever het woord: "Heach, Heach", Psalm 35: 21. Daar, daar, er onder, er onder de ketters; juich, juich, gewonnen, gewonnen: - Welaan, laat ze juichen. Ik heb niet lang geleefd, maar heb toch velen van zulke juichers eindelijk zien huilen, en het "Hosianna" met ere zien standhouden.

26 ***Geloofd zij die daar komt in de Naam des Heeren: Wij zegenen u vanuit des Heeren huis.***
Dit behoort alles nog tot de vreugdewens, dat de Koning van de genade, Christus door Zijn evangelie binnenrijdt en komt in de Naam des Heeren. En zulk een vreugdewens hebben wij thans wel nodig. Want velen komen in hun eigen naam aangeslenterd, die niet het woord van de genade, maar de leer van de werken en de dromen van hun eigen hersens brengen. Die allen ontvangen tezamen met de gehele wereld deze koning aldus: vervloekt zij die daar komt in de naam van alle duivels; sla dood, sla Hem dood, zoals de Joden riepen: "tolle, tolle", d.i. "weg, weg met Hem, snel, kruisigt Hem." Want Hij moet de verworpen en verdoemde Hoeksteen zijn en Zijn Woord een vervloekte ketterij van de duivel. Zo zingen de stiften en kloosters thans dit woord. Maar de gelovigen zingen: "Geloofd en gezegend zij die daar komt in de Naam des Heeren:"
Zulke zangers gaat het aldus: "Wij zegenen u vanuit het huis des Heeren". Dat beduidt: zulk een vreugdewens brengen wij niet alleen de koning, maar ook u allen, die de dienaren van Zijn huis zijt, die in Hem gelooft en Hem aanneemt: geloofd, zalig, gezegend en vol van alle genade en zaligheid bent u, omdat u bent van het huis

van de koning. U bent geen gasten en vreemdelingen, maar dienaren van het huis van God, u die u op deze verworpen Hoeksteen laat opbouwen. Het schaadt niet, of u daarom al verworpen wordt en duivelsdienaars moet heten: laat ze lasteren en vloeken; laat het u genoeg zijn, dat wij u zegenen, zalig en rijk prijzen. Ons getuigenis is Gods getuigenis en dat van alle engelen, alle heiligen en alle creaturen van God wat bekommert u zich om duivel en wereld?
Ik houd het ervoor, dat men wel weet, wat het huis van de Heere is, waar Hij woont, en dat Hij woont, waar Zijn Woord is, hetzij op het veld, in de kerk of op de zee. Daarentegen waar Zijn Woord niet is, daar woont Hij niet, daar is ook Zijn huis niet, maar daar woont de duivel, al was het ook een gouden kerk, door alle bisschoppen gezegend. Maar waar Zijn huis is, daar moet louter zegen, genade en leven zijn, zoals hij hier zegt: "Wij zegenen u vanuit het huis des Heeren; omdat u in het huis des Heeren bent, bent u zalig". Zo zegt God ook Exodus 20: 24: "Aan welke plaats Ik Mijns Naams gedachtenis (dat is: Mijn Woord) zal stichten, daar zal Ik tot u komen en u zegenen". Uit deze tekst is ook dit vers voortgekomen, dat, waar God Zijn Woord heen zendt, waardoor Zijn Naam en werk, niet onze naam en ons werk, geprezen wordt, Hij zeker Zelf zal volgen en komen met louter zegen en al Zijn genade, zoals in Exodus is gezegd. Maar waar de duivel zijn woord heen zendt en het wordt aangenomen, daar volgt hij met vloek en eeuwig verderf, hoewel de wereld daarvan niets gelooft en de vloek voor zegen, de duivel voor God en de leugen voor de waarheid houdt en haar looft.

27. ***De Heere is God, Die ons verlicht. Versiert het feest met meitakken tot aan de hoornen van het altaar.***
Hier noemt de dichter het kind bij zijn naam en spreekt duidelijk uit, wie de Koning is, die zo binnenrijdt in de Naam des Heeren, waar hij zegt: "'t Is God de Heere Zelf, die ons verschijnt en verlicht. Hij is wel een verworpen steen, maar toch is Hij God; want de dichter spreekt van Hem, die ons verschenen is en verlicht heeft, Wiens evangelie wij met Zijn glans in ons hart gevoelen. Deze verlichter is God de Heere Zelf, en er is geen andere God. Hoe zou hij anders zo triomfantelijk kunnen roemen." De Heere is God", omdat toch geen Jood dit betwijfelt als het niet van een mens wordt gezegd. Maar hier komt het er op aan, te geloven, wanneer men zegt: de verworpen Hoeksteen, die de wereld met een nieuwe dag verlicht, die is God en Heere. Ware Hij geen mens, dan kon Hij niet de verworpen Hoeksteen zijn; want God op Zichzelf is niet verworpen; maar toch is Hij ook niet alleen mens, maar ook God Zelf. Hiermee treedt de Psalmist op tegen de afschuw en de ergernis van de Joden en van al diegenen, wie het een gruwel is te horen, dat een mens waarachtig God zou zijn en die beducht zijn voor afgoderij, als wilde de dichter zeggen: Vreest niet, hier bestaat geen gevaar voor afgoderij: Hij is de ware God Zelf. Want niemand anders dan God Zelf kan de zegen van de verlossing van zonde en dood brengen of geven, noch de harten verlichten; zodat ook het werk betuigt, dat Hij God moet zijn.
Daarna beveelt hij, *dit feest en de nieuwe dag met meitakken te versieren.* Hiermee heft hij het Oude Testament op. Want de Joden hadden een feest Sukkoth, Loofhuttenfeest genaamd, waarop zij acht dagen feestvierden ter gedachtenis aan het feit, dat de kinderen van Israël veertig jaren in de woestijn in tenten gewoond hadden. Leviticus 23: 34. Daarop zinspeelt de dichter hier en hij wil ermee zeggen: ‘Wat pronkt u nog voort met uw meitakken en loofhutten? Thans is wat anders gekomen en met uw doen is het uit. Hier is een andere dag, een ander huis van God, een ander altaar, een ander feest, een andere geest. Komt hier en versiert dit feest met meitakken, want de nieuwe Koning en God Zelf rijdt binnen met genade en zegen en door Zijn

Woord verschijnt Hij aan alle volk. Hier, steekt hier meitakken, niet buiten op het veld of in uw tuinen, maar in het huis van de Heere. Ja, tot aan de hoornen of hoeken van het altaar, zodat alles vol meitakken zit en er blij uitziet. Want er is nu geen onderscheid meer tussen Levieten en volk: ieder die gelooft, mag tot het altaar treden, hetgeen in de wet niet veroorloofd was.'
Daarnevens verklaart hij dan, wat meitakken en looftooi beduiden: dat men Gods Naam tooien, prijzen, versieren en loven moet met vrolijke, frisse, groene, schone prediking en gezangen. Dat zijn de meitakken, die van de schone bomen zijn gesneden, n.l. van de profeten. En hij voegt er aan toe: Tot aan de plaatsen of hoeken, die heten hoornen van het altaar, dat is van het dankaltaar, waar men nu dankoffers opdraagt met zulke meitakken en waar men niet meer kalveren, schapen, vogels en dergelijke op slacht. Thans wordt alles met danken en loven, prediken en leren verricht, wat vroeger door de Levieten in uiterlijkheid geschiedde.

28. ***Gij zijt mijn God, U wil ik danken. Mijn God, ik wil U verhogen.***
Hiermee besluit hij deze Psalm; 't is met een krachtige belijdenis en een opkomen tegen alle ergernissen en voorbeelden van de ongelovigen; hij wil dit zeggen: welaan, men wil u niet voor God houden; U moet een verworpen Hoeksteen en een gekruisigde misdadiger onder de misdadigers heten, Uw Woord en dienst van God moet duivelswoord en duivelsdienst zijn, en ik moet er allerlei schande en gevaren om verduren. Maar het zij zo: toch wil ik in U geloven en ik weet zeker en gewis, dat Uj mijn God bent. Daarom weg met wet, tempel, altaar en alle Jeruzalemse godsverering; weg met vriend en vijand; weg met alle wijsheid, heiligheid, sterkte, goed, eer en alles wat niet bestemd is te blijven noch blijven mag, U alleen wil ik bezitten; U zult mij inplaats van dat alles meer dan genoeg zijn. Ik wil Uw geringe dienaar en priester zijn en het rechte offer brengen, de ware eredienst verrichten, namelijk het dankoffer en lofgezang. Dat moet mijn priesterambt, mijn meienfeest of Loofhutten zijn, dat ik niets anders weet te prediken of te roemen dan U, de verworpen Hoeksteen, de gekruisigde God. Daarbij wil ik blijven; dat moet het einde zijn van het lied; dat heb ik met deze Psalm gezocht en bedoeld. Niemand spreke mij van iets anders, men late mij ongemoeid (zegt St. Paulus in Gal. 6: 17): "Ik wil de littekenen van mijn Heere Jezus Christus aan mijn lichaam dragen". Amen, Hosianna, Amen.

29. ***Dankt de Heere, want Hij is vriendelijk en Zijn goedheid duurt in eeuwigheid.***
Zo pleegt men de goede liederen, wanneer zij uit zijn, weer van voren af aan te beginnen, vooral wanneer ze met lust en liefde gezongen zijn. Zo vlecht ook een bruid haar bruidegom de krans, het begin en het einde tezamen; zo wordt het een schone krans, en versiert hij zijn hoofd.
Zo doet David met deze Psalm. Nadat hij alle weldaden van God uitgezongen en in het bijzonder de laatste en eeuwige genade heerlijk geprezen heeft, spreekt hij: Ach, wie zou ooit de Heere genoeg voor Zijn goedheid kunnen danken; 't is, zoals ik in het begin zei: Zijn goedheid duurt eeuwig, en dat wel bovenal ten aanzien van het vierde arme groepje; wanneer men 't maar wilde geloven: Mensen doen ook wèl. Maar dat is geen weldaad, die altijd duurt; want de menselijke natuur kan geen ondankbaarheid verdragen. Ook doet geen mens wèl om Gods wil of omwille van de deugd, maar hij doet alles omwille van zichzelf.
Dat kunt u licht bemerken, wanneer geacht slaat op iemand, die veel mensen weldoet. Wanneer zij later ondankbaar worden of iets zeggen of doen, wat hem verdriet, dan zult u zien, hoe hij er de brui aan geeft en alles in lichte laaie zet, uitvaart, veroordeelt en verwijt en zegt: Welaan, ik heb dit en dat voor hem gedaan, laat hem gaan en niet

weerkomen: En dan, wanneer er zich een gelegenheid voordoet om zich te wreken, of als hij bemerkt, dat men hem nodig heeft, dan houdt hij zich stijf als een stok of als een weerbarstig paard. Kan hij niet meer doen, dan hindert hij de ander toch waar hij hem hinderen kan en laat na wat hij de ander goeds kon doen. Nochtans houdt hij zichzelf voor vroom, staande in zijn recht, en gevoelt daarbij niets van gewetensbezwaren, is ook niet in staat zich op een zo voornaam standpunt te plaatsen, dat hij denkt: Kom, ik ben met mijn weldoen niet begonnen omwille van zijn verkeerdheid, laat ik het nu ook daarom niet staken: Hoeveel weldaden bewijst God dagelijks aan mij, terwijl ik toch mijn hele leven niets heb gedaan dan wat Hem heeft bedroefd: Nee, zulke gedachten ontleent hij niet aan het voorbeeld, dat zijn ondankbare (beweldadigde) hem toont; hij trekt zichzelf niet aan het oor en denkt niet aan eigen ondankbaarheid.

Wat is nu menselijke weldaad per slot van rekening anders dan een drievoudige misdaad, in zover als men daarmee dank en eer zoekt, ja heerschappij over hen, wie men weldoet? Het is een hoogmoedige, roemzuchtige, wraakgierige, zelfzuchtige weldaad, waarover men later toornig wordt en altijd leed en schade doet, waar men slechts kan, zodat men bij mensen dit vers aldus zou kunnen veranderen in het tegendeel. Foei over de mensen, dat ze zo slecht zijn. Want hun schade doen duurt tot in eeuwigheid en hun weldoen is zo kort, zo tijdelijk en geldt alleen degene, die hen aanbidt en prijst. Geen weldaad willen ze doen om niet of aan de verkeerde. Maar God en Zijn kinderen doen goed om niet; zij verliezen gaarne hun weldaad aan ondankbaren, zoals geschreven staat: De Heere doet alles om Zijns zelfs wil; daarom laat Hij van Zijn doen ook niet af wegens de verkeerdheid van de mensen. Daarmee bewijst Hij ook, dat Zijn goedheid echte, natuurlijke goedheid is, die zich niet richt naar een anders deugd of ondeugd, noch met haar staat of valt, zoals de goedheid van de mensen zich naar de deugd van anderen richt en met haar staat of omwille van een anders ondeugd valt en bedenkelijker wordt dan deze. Hiervan spreekt de gehele 37e Psalm. En zo is hiermee ook dit vers voor ditmaal voldoende uitgelegd.

Christus, onze Heere, make van ons, mensen, ware, volkomen Christenen. *Hem zij lof en dank in eeuwigheid. Amen.*

M. LUTHER

UITLEGGING VAN DE 127ste PSALM

AAN DE CHRISTENEN TE RIGA IN LIJFLAND
1524

DE HONDERD ZEVEN EN TWINTIGSTE PSALM

TOELICHTING PSALM 127

De steden Riga, Reval en Dorpat hadden reeds vroeg de zuivere leer van het evangelie aangenomen, nadat Andreas Knepke of Cnophius, die met Bugenhagen om het evangelie uit Treptow verdreven was, hun dit verkondigd had.

De secretaris van de stad Riga, Johann Lomoller, zond hiervoor aan Luther een bericht, gedateerd 20 augustus 1522, en vroeg hem tegelijk, uit naam der Lijflandse kerk, haar in zijn geschriften te willen gedenken, en haar met zijn troost te bemoedigen.

Luther antwoordde hierop vooreerst in het begin van het jaar 1523, *dat de hoofdzaak van het Christendom het geloof in Christus is en de liefde jegens de naaste.* Zij moesten aflaatkramerij, heiligenverering en dergelijke werken, die men als nodig tot zaligheid voorschreef, schuwen als vergif.
In het volgende jaar, 1524, wijdde hij hun dan bovenstaand geschrift.

Hoe een Christen zich moet houden ten opzichte van het verwerven en het gebruik van tijdelijk goed.

Martinus Luther, aan alle lieve vrienden in Christus te Riga en in Lijfland.
Genade en vrede van God, onze Vader, door onze Heere Jezus Christus.

Men heeft er reeds lang bij mij op aangedrongen, lieve vrienden, u iets christelijks te schrijven; ik zou het ook al wel gaarne gedaan hebben, gelijk ik verplicht was, maar ik ben door allerlei verhinderd geworden. Bovendien wist ik niets bijzonders te schrijven, aangezien God, onze Vader, u zó rijkelijk begenadigd heeft met Zijn heilig Woord, dat u uzelf onder elkaar beide leren en vermanen kunt, sterken en troosten, allicht beter dan wij. Maar daar ik zulks hartelijk begeer, heb ik mij dan nu de nodige tijd genomen, om mijn geest met de uwe door een geestelijk, goddelijk gezang op te wekken, en mij er toe gezet, de 127ste Psalm te verklaren.
En ik heb dat daarom gedaan, omdat deze Psalm bijzonder wèl de harten aftrekt van de hebzucht en van de zorg[27] om tijdelijke nooddruft en bezit, ten einde ze te brengen tot het geloof in God, en in het kort leert, hoe men zich als een Christen heeft te gedragen bij het verwerven en bezitten van tijdelijk goed. Want naar alle waarschijnlijkheid zal het evangelie het noch bij ons, noch bij u beter hebben, dan het het gehad heeft ten tijde van Christus en de apostelen, ja, vanaf het begin van de wereld. Want niet alleen de evangelisten, maar ook alle profeten klagen er over, dat de hebzucht en de zorg om tijdelijke goederen de vrucht van het evangelie nagenoeg verhindert. Het kostelijk Woord van God valt immers ook onder de doornen en wordt verstikt, zodat het geen vrucht voortbrengt, gelijk helaas de ondervinding ons dagelijks maar al te duidelijk leert. En Paulus klaagt ook, dat ieder het zijne zoekt, en niet wat van Jezus Christus is.
Nu heb ik veel gepredikt en geschreven, dat men in de steden goede scholen moet oprichten, ten einde geleerde mannen en vrouwen te vormen tot christelijke, goede predikanten en huismoeders, en opdat men zodoende in alles met het Woord van God rekening blijft houden, maar men staat daar zo lui en onverschillig tegenover, dat het wel de schijn heeft alsof men er aan wanhoopt, dan nog in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. Ik geloof, dat het nog eenmaal daartoe komen zal, dat beiden, schoolmeesters en predikanten, zullen moeten verdwijnen en één of ander handwerk gaan uitoefenen, en het Woord van God laten varen, om zich tegen de honger te verweren, evenals de Levieten de godsdienst moesten laten liggen en het land bebouwen, gelijk Nehemia schrijft.
Is het echter niet een erbarmelijke jammer? Tot nu toe heeft een stad, die ongeveer vier of vijfhonderd burgers telt, wel voor een waarde van vijf-, zes-, zevenhonderd gulden alleen aan de bedelmonniken kunnen geven, afgezien nog van wat de bisschop of zijn plaatsvervanger en andere afzetters geroofd hebben. Bovendien moet nog heden ten dage zulk een stad wel vijf- of zeshonderd gulden jaarlijks geven voor het telkens weer aanschaffen van "mutsen" voor de geestelijkheid, om nu maar te zwijgen van wat reukwerk, zijde, goud, paarlen en allerlei onnutte dingen kosten. Ja, wat wordt er een bier en wijn verbrast. Alles bij elkaar genomen werpt zo'n stad jaarlijks ver over de duizend gulden in het slijk. Zulk een arm, ellendig, verloren bestuur is er nu in Duitse landen. Maar moet zij één- of tweehonderd gulden geven voor goede scholen en een preekstoel, ja, dan zou men daardoor arm worden en tot bedelaar gemaakt, dan

[27] Luther gebruikt "Sorge" doorgaans in de zin van "bezorgdheid". Dit blijkt telkens duidelijk uit het zinsverband.

hebben wij niets, dan regeert hebzucht en zorg om het onderhoud; men zou van honger omkomen:

Maar wat zal God ten slotte daarop zeggen? Hij zal dit zeggen: *wat de goddeloze vreest, dat zal over hem komen.* Honger vrezen wij, honger zal ons treffen en daartegen zal geen zorg helpen. En omdat wij geheel onnodig, evenals de ongelovige heidenen zó bezorgd zijn, dat wij Zijn Woord en werk niet bevorderen met datgene wat Hij er ons toe gegeven heeft, zo zal Hij voor ons een tijd laten komen, waarin wij genoeg te zorgen zullen hebben, en nochtans ons zelf niet zullen vermogen te helpen. En wanneer het gebeurt, gelijk het zich laat aanzien, dat er een gruwelijke duurte komt, zo geschiedt ons recht; want wij willen het zo hebben:
Nog niet lang geleden hebben wij aan de verleiders, priesters en monniken, die onze moeders, vrouwen, dochters en zusters onteerd hebben, die ons met geweld hebben onderdrukt, zodat wij moesten zuchten als onder duivelen, en die op de koop toe met hun giftige leer lichaam en ziel vermoord en in de hel gedreven hebben, aan zulken hebben wij niet alleen alles in overvloed gegeven, maar ook land en mensen, steden en paleizen, wij hebben hen tot grotere heren gemaakt dan wij zelf zijn.
Nu echter God ons vrome, trouwe, geleerde mensen zendt, die met woord en werk helpen tot tucht en kuisheid, die door het goddelijk huwelijk de ontucht minder maken, die daartoe ons aan lichaam en ziel met alle ijver dienen en de rechte weg ten hemel wijzen, hen laten wij aan hun lot over: Degenen, die wij eigenlijk ten koste van alles van het einde van de wereld moesten halen, die behandelen wij, zo als de rijke man de arme Lazarus, en wij vermogen nu niet eens drie vrome, geleerde en gehuwde predikanten te onderhouden, terwijl wij te voren honderd ontuchtigen in alle pracht onderhielden: Welaan, welk behagen God daarin zal hebben, dat zullen wij spoedig ervaren. Daar wij het ons niet laten gezeggen, zal Hij ook weer eens de oren toestoppen, en niet horen. Er zijn er nog enigen in leven, wanneer die het hoofd neerleggen, zal men het gewaar worden:
Niets is beter dan dat maar een ander en erger pausdom wordt opgericht, dat ons zo mogelijk nog gruwelijker verderft dan dit pausdom gedaan heeft: Wij willen immers bedrogen, verleid, geschonden en geschandvlekt zijn. Gelijk de Wijsheid klaagt in Spreuken 1: Omdat Ik roep, en gij weigert, Mijn hand uitstreken niemand daar op acht geeft, en gij al Mijn raad verwerpt en u niet laat bestraffen, zo zal Ik om u lachen, als gij te gronde gaat, en u bespotten, wanneer over u komt, hetgeen gij vreest Dan zullen zij tot Mij roepen, maar Ik zal niet antwoorden; en zo zullen zij eten van de vruchten van hun doen, en van hun raadslagen verzadigd worden.

Daarom wil ik nog een liedje zingen ten dienste van zulk een hebzucht, opdat er nog enigen mogen worden opgewekt om ons te helpen, Gods toorn langer op te houden; en dat moet deze Psalm zijn, die het opschrift draagt: ***Een lied van Salomo in het hoge koor.***
Waarom deze Psalm en ook enige andere heten "een lied in het hoge koor" of "in de hoogte" weet ik niet. Sommigen menen: daarom, omdat de priesters en de Levieten zulk een Psalm gezongen hebben, wanneer zij opgingen in de tempel, op de trappen of treden; daarom noemen zij hem een treden- of trappenlied. Maar die mening is onjuist, vindt ook geen grond noch aanwijzing in de Schrift: zij hebben ook niet op de trappen, maar in de tempel gezongen.
Wanneer 't echter om een mening gaat, dan zou 't mij dunken, dat deze Psalmen met een hoge stem gezongen zijn, zoals jongens of vrouwen zingen, in tegenstelling met de mannenstem; zoals ook verscheidene Psalmen heten: Lamnazeah, d.i. hoog

gezongen. Maar aangezien men niet meer weet, op welke manier de Levieten zongen, is er niets met zekerheid van te zeggen. Van zoveel belang is het niet; de hoofdzaak is, de Psalm zelf recht te verstaan.
Salomo heeft deze Psalm gemaakt en is niet alleen door de Geest daartoe verlicht, maar heeft ook dikwijls, geoefend als hij was in het regeren en in het omgaan met vele mensen, de ervaring opgedaan, hoe geheel vergeefs het ongeloof zich afmat met zorgen voor het lichaam, terwijl alles toch gelegen is aan Gods zegen en hoede. Want, waar Hij niet behoedt, daar helpt geen zorg. En hij spreekt aldus:

Zo de Heere het huis niet bouwt, zo arbeiden vergeefs wie daaraan bouwen; wanneer de Heere de stad niet bewaart, zo waakt de wachter vergeefs.
Het is vergeefs, dat gij vroeg opstaat, en laat opblijft, en uw brood met zorgen eet; want Hij geeft het Zijn vrienden in de slaap.
Zie, kinderen zijn een gave des Heeren en de vrucht van het lichaam is een geschenk.
Gelijk de pijlen in de hand van een held, zó zijn de zonen der jeugd:
Gelukkig is hij, die zijn koker daarvan vol heeft; zij worden niet te schande, als zij met hun vijanden een geschil hebben in de poort.

De inhoud van deze Psalm.
Dit is een leer-Psalm, want hij leert, dat aards bestuur en huishouden louter Gods gaven zijn, en alleen in Zijn hand staan. Want waar Hij geen vrede en goed bestuur geeft, daar helpt geen wijsheid, verordening, strijd of toerusting om de vrede te bewaren. Waar Hij geen geluk geeft met vrouw, kind en dienstboden, daar is alle zorg en arbeid vergeefs.
Vooreerst moeten wij weten: het huis bouwen betekent hier niet alleen, hout en stenen oprichten, opdat men muren en dak, kamers en vertrekken heeft, maar veeleer alles, wat in een huis behoort, zoals wij spreken van: huishouden; evenals Aristoteles schrijft "de oeconomia" d.i. over de huishouding, waartoe vrouw en kind, knecht en dienstmaagd, vee en voedsel behoort; gelijk Mozes schrijft Ex. 1, dat God de twee vroedvrouwen wèl deed, en haar huizen bouwde, daarom, omdat zij Hem vreesden, en de kinderen van Israël niet ombrachten, dat is: Hij hielp haar, dat zij genoeg mannen, zonen en dochters kregen, en al wat daarbij behoort. Want Salomo wil een christelijk huwelijk beschrijven, en onderwijst een ieder, hoe hij een christelijk echtgenoot en huisheer moet zijn.
Het verstand en de wereld zijn van mening, dat een huwelijksleven en huishouden zo moet gaan, als zij het zich voornemen. Alles moet afhangen van hun eigen keuze en arbeid, alsof er daardoor alleen iets bereikt kon worden. Nee, zegt Salomo, en hij trekt ons opwaarts tot God en leert ons, om dit alles, met waar geloof, van God te bidden en te verwachten. En de ondervinding leert het ook zo. Vaak gaan er twee met elkaar trouwen, die nauwelijks een hemd hebben, om aan te trekken, en zij voorzien toch zo stil en keurig in hun onderhoud, dat het een lust is. Wederom zijn er, die veel bijeen weten te brengen, en toch slijt het onder hun handen weg, zodat zij zich nauwelijks staande kunnen houden. Insgelijks trouwen er twee met elkaar uit grote liefde; alles gaat naar wens; en toch hebben ze later geen goede dag meer met elkaar. Sommigen hebben grote zorg en zijn bedrukt; zij zouden zo gaarne kinderen hebben, maar zij krijgen ze niet. Sommigen, die er niet aan denken, krijgen het huis vol kinderen. Zo zijn er ook, die een kalm huishouden met hun gezin zouden wensen, maar op eens komt er een keer, en het ene ongeluk volgt op het andere. Om kort te gaan, het gaat in de wereld wonderlijk toe.

Maar, wie is het, die aldus rumoert met het huwelijk en het huishouden, en er zo'n zonderlinge keer aan geeft? Dat is Hij, van wie hier Salomo zegt: waar de Heere niet huishoudt, daar is het huishouden verloren. Deze spreuk wil Hij waarmaken en in stand houden. Daarom laat Hij in de wereld zulke dingen gebeuren, om het ongeloof te prikkelen en om de vermetelheid van het verstand met al zijn wijsheid en moeite te schande te maken, en om hen te dringen tot het geloof.
Nu moest toch redelijkerwijze deze spreuk alleen reeds de mensen voldoende verlokken tot het huwelijk, en allen, die getrouwd zijn, troosten, en de hebzucht krachteloos maken. Want dat schrikt de jonge mensen van het huwelijk af, dat zij zien, hoe wonderlijk het toegaat en zij zeggen: Er is veel nodig in een huis: en: met een vrouw (als gezellin) is 't goed leven. Zo komt het, dat zij niet zien, wie zulks doet, en waarom Hij het doet; en omdat zij in hun menselijke wijsheid en kracht de rijkdom, die er in is, niet zien, willen zij niet tot het huwelijk komen.
Daardoor vervalt men dan in onkuisheid, wanneer men ongehuwd blijft, of in schrielheid en zorgen, als men gaat trouwen. Maar hier staat de troost: Laat de Heere het huis bouwen en huishouden. Grijp in Zijn werk niet in. Hem betaamt het, er voor te zorgen, maar u niet. Want wie de huisheer is en huishoudt, laat die zorgen. Is er veel nodig in een huis, welnu, God is toch groter dan een huis: Hij, die hemel en aarde vervult, zal toch ook een huis kunnen vullen, vooral omdat Hij er Zich mee belast, en het van Hem laat lofzingen.
Wat wonder, dat er in een huis veel nodig is, waar God de Huisheer niet is. Omdat u Hem, die het huis moet vullen, niet ziet, daarom moeten inderdaad alle hoeken u ledig toeschijnen. Wanneer u echter Hem aanziet, dan wordt u het nooit gewaar, dat er een hoek leeg is: alles dunkt u vol te zijn, en het is ook alles vol. Is het echter niet vol, dan ligt dat aan uw ogen, zoals bij een blinde, die de zon niet ziet. Wie echter goed ziet, voor die keert God het woord om, en zegt niet: Er behoort veel in een huis; maar: Er gaat veel uit een huis. Zo zien wij, dat het huishouden in het geloof moet geschieden, dan is er genoeg, en men erkent, dat het niet ligt aan ons doen, maar aan Gods zegen en bijstand.
Maar men moet dit nu niet zó verstaan, alsof Hij zou verbieden te arbeiden. Arbeiden moet men, wis en zeker, maar men moet het voedsel en de overvloed van het huis niet aan de arbeid toeschrijven, maar alleen aan de goedheid en de zegen van God. Want waar men het aan de arbeid toeschrijft, daar verheft zich al spoedig de hebzucht en de zorg, die menen, met veel arbeid veel te kunnen verwerven. Zo bevindt men het tegenovergestelde, dat sommigen ontzaglijk hard werken, en toch nauwelijks brood hebben om te eten, terwijl het een ander, die rustig met zijn werk voortgaat, toevloeit. Dit alles gebeurt, omdat God de eer hebben wil, als Degene, die alleen het gedijen geeft. Want al zou u ook honderd jaren ploegen, en alle mogelijke arbeid verrichten, dan zou het u toch niet mogelijk zijn één halm uit de aarde voort te brengen; maar God maakt, zonder al uw werk, en terwijl u slaapt, uit een korreltje een halm en daar zoveel korreltjes op als Hij wil.

Daarom wil Salomo hier de arbeid bevestigen, maar de bezorgdheid en de hebzucht wijst hij af. Want hij zegt niet: De Heere bouwt het huis, opdat niemand daaraan arbeiden zal, maar hij spreekt aldus: ***Waar de Heere het huis niet bouwt, daar arbeiden tevergeefs zij, die het bouwen;*** alsof hij zeggen wilde: arbeiden moet men, maar dat is tevergeefs, als het alleen de arbeid is, waardoor men meent zich te kunnen voeden: de arbeid doet het niet, God moet het doen. Daarom, arbeidt zó, dat u niet tevergeefs arbeidt. Dan arbeidt u tevergeefs, wanneer u zich zorgen maakt, en wanneer u er zich op verlaat, dat uw arbeid u wel zal voeden: Arbeiden betaamt u;

maar voeden en huishouden komt God alleen toe. Daarom moet u deze twee, arbeiden en bouwen van het huis of onderhouden, ver van elkaar afzonderen, zover als hemel en aarde, God en mens van elkaar gescheiden zijn.

Daarom leest men dikwijls in de Spreuken van Salomo, hoe de luiaards gestraft worden, omdat zij niet werken willen, b.v. Spr. 10: 4: Een trage hand maakt arm, maar de hand der vlijtigen maakt rijk. Deze en soortgelijke spreuken klinken, alsof het aan de arbeid ligt, dat men zich voeden kan, terwijl hij daar toch, evenals ook in deze Psalm zegt: het ligt aan Gods zegen of zoals men bij ons zegt: God deelt uit, God verzorgt: Wij moeten hieraan vasthouden: God heeft Adam geboden, zijn brood te eten in het zweet van zijn aangezicht, en wil, dat de mens werken zal, en zonder arbeid wil Hij hem ook niets geven. Maar Hij wil hem ook niets op grond van zijn arbeid geven, maar enkel en alleen door Zijn goedheid en zegen; want de arbeid in dit leven moet zijn oefening zijn tot het bedwingen van het vlees. Wanneer hij Hem hierin gehoorzaamt, dan wil Hij hem ook genoeg geven, en goed onderhouden.
Want God voedt de mens op geen andere wijze dan waarop Hij de dieren voedt. Zoals de Psalm zegt: Die aan het vee zijn voeder geeft, aan de jonge raven, als zij tot Hem roepen (Ps. 147: 9). Evenals in Psalm 145: Aller ogen, Heere, zien op U, en Gij geeft hun spijs te rechter tijd; Gij doet Uw hand open, en verzadigt al het gedierte met zegen, dat is met volheid en overvloed. Nu arbeidt geen dier om zijn voeding; maar élk dier heeft zijn werk, en overeenkomstig daarmee zoekt en vindt het zijn spijs. Het vogeltje vliegt en zingt, bouwt nesten en brengt jongen voort; dat is zijn arbeid, maar daarvan voedt het zich niet. Ossen ploegen, paarden dragen en strijden, schapen geven wol, melk en kaas, dat is hun arbeid; maar daarvan voeden zij zich niet: maar de aarde brengt gras voort, en voedt hen door Gods zegen, zoals ook Christus zelf in Mattheüs 6 ons beveelt naar de vogelen te zien, die niet zaaien, oogsten noch inzamelen, en toch door God gevoed worden; dat is, zij doen hun werk wel, maar zij doen geen enkel werk waardoor zij gevoed worden.
Alzo zal en moet de mens ook arbeiden en iets doen, maar daarbij toch weten, dat hij door iets anders dan door zijn arbeid gevoed wordt, n.l. door de zegen van God, ofschoon het hem toeschijnt, alsof zijn arbeid hem voedt, omdat God hem, zonder zijn arbeid, niets geeft. Hoewel het vogeltje niet zaait noch oogst, zou het echter toch van honger moeten sterven, wanneer het niet uitvloog, om naar voedsel te zoeken. Dat het echter voedsel vindt, komt niet door zijn arbeid, maar door Gods goedheid. Want wie heeft zijn spijs daar gelegd, zodat het haar vinden kan? Zonder twijfel God alleen, gelijk Hij spreekt Genesis 1: Zie, Ik heb u allerlei zaadhebbend kruid gegeven, u en alle dieren tot spijs. Kortom, al zou de Schrift zulks ook niet leren, dan bewijst de ervaring het toch; want waar God niets neerlegt, daar vindt niemand iets, al moest ook iedereen tot zijn dood toe arbeiden en zoeken. Wij zien het met onze ogen en grijpen het met onze handen, en toch geloven wij het niet: Eveneens, als Hij niet spaarzaam is en bewaart, dan blijft er niets over; al zou het met honderdduizend sloten afgesloten zijn: het verstuift en vervliegt, zodat niemand weet, waar het blijft.
Want, zeg mij, wie legt het zilver en het goud in de bergen, zodat men het daar vindt? Wie legt in de akker zulk een groot goed, als er uit opwast aan koren, wijn en allerlei vruchten, waar al het gedierte van leeft? Doet mensenwerk dat? Zeker, de arbeid vindt het wel, maar God moet het daar neerleggen en het geven, wil de arbeid het vinden. Wie legt de kracht in het vlees, dat het voortteelt, en er een wereld vol vogels, dieren en vissen geboren wordt? Doet onze arbeid en zorg dat? In 't geheel niet: God is daar tevoren en geeft heimelijk Zijn zegen daarin, en dan komt het er in alle volheid uit. Zo erkennen wij dan, dat al onze arbeid niets is dan Gods gaven vinden en opnemen, en

dat wij niets vermogen te maken of te onderhouden.

Hier zien wij nu, hoe Salomo in dit ene vers in 't kort behandeld heeft de allergrootste vraag onder de mensenkinderen, waarover men zoveel boeken heeft geschreven, zovele uitspraken gedaan en manieren verzonnen, om de arme buik te voeden. Salomo wijst dat alles af, beschouwt het alles in het geloof, en zegt: Gij arbeidt tevergeefs, wanneer gij het bij uw arbeid daarop toelegt, u te willen voeden en uw huis te bouwen. U maakt u wel veel zorg en moeite; maar tevens zult u door zulk een vermetelheid en schandelijk ongeloof God zeker vertoornen, zodat u slechts des te armer zult worden, en geheel te gronde gaan, omdat u zich voorneemt te doen, wat Hem alleen toekomt, om te doen. En zo het u al gelukken mocht, met zulk een ongeloof in alle dingen rijk te worden, het loopt toch ten slotte uit op het eeuwig verderf van uw zielen, want God laat u blind worden en laat het u welgaan in uw ongeloof. Maar wilt u zich rustig en behoorlijk voeden, en op de rechte wijze huishouden, luister dan toe: Neem een werk op u, waarmee u veel te doen hebt, opdat u uw brood eet in het zweet van uw aangezicht; en maak er u verder geen zorg over, hoe u gevoed zult worden, en hoe u met zulk een arbeid uw huis bouwen en behouden zult: geef dat alles over aan God, en laat Hem zorgen en bouwen, vertrouw dat Hem toe. Hij zal precies en rijkelijk voor u neerleggen, hetgeen uw arbeid vinden en u brengen zal. Want als Hij het niet voor u neerlegt, dan zult u toch tevergeefs arbeiden en niets vinden.
Alzo onderwijst dit volmaakt evangelische vers meesterlijk het geloof tegenover de ellendige hebzucht en zorg voor wat u eten zult, welke hebzucht en zorg nu, helaas, overal de vrucht van het evangelie verhindert. Verstaat men de zin van dit vers, dan is de gehele Psalm verder gemakkelijk, en wij willen nu de andere verzen in 't kort ook doorlopen.

Zo de Heere de stad niet bewaart, zo waakt de wachter vergeefs.
In het eerste vers heeft Salomo de hebzucht, de zorg en het ongeloof bestraft, wat betreft ieder huis afzonderlijk: in dit vers doet hij hetzelfde wat betreft een gehele gemeente. Want een gemeente in haar geheel is niets anders dan vele huizen tezamen: daaronder zijn ook begrepen allerlei vorstendommen, heerschappijen en koninkrijken, en hetgeen een gewone mensengroep is.
Nu houdt de blinde wereld het ervoor, omdat zij God en Zijn werk niet kent, dat het afhangt van haar inzicht en verstand en kracht, of een gemeente of heerschappij voorspoed heeft en blijft bestaan. Daarom verzamelen zij grote schatten, gieten buksen, bouwen sterke torens en muren, voorzien zich van harnassen en voorraden, maken wijze wetten, en pakken het dapper en slim aan en gaan daarheen in hun vermetelheid, en hebben voor God zelfs geen groet over; zoals die mensen deden, die de toren van Babel bouwden.
Intussen is God hierboven gezeten, en ziet toe, hoe de mensenkinderen wijselijk en vermetel hun weg gaan, en Hij laat uit de 33ste Psalm zingen: *God maakt de raad der volken te niet.* En wederom: *God kent de gedachten der mensen, dat zij ijdel zijn.* En wederom: *Hij ontneemt de vorsten de moed, en gaat wonderlijk om met de koningen op aarde.* Want Hij laat zulke steden en heerschappijen wel een weinig opkomen en in aanzien stijgen, maar eer zij er erg in hebben stort Hij hen terneer, en doorgaans des te eerder, naarmate de koninkrijken groot zijn. En ofschoon zij ook wat langer in stand blijven, voor God is dat toch nauwelijks als een begin, en nog nooit is er één zover gekomen als het getracht heeft te komen.
Wanneer men let op de geschiedenis van de koninkrijken in Assyrië, Babylonië, Perzië, Griekenland, Rome en van alle andere, dan vindt men daarin toch niets anders

dan hetgeen dit vers zegt, en al hun pracht is niets anders dan een spel van God, die hen een weinig heeft laten opkomen, en steeds weer het ene koninkrijk na het andere heeft omvergestoten; en gelijk zij in korte tijd door mensenwijsheid en vermetelheid omhoog zijn gestegen, zo zijn zij nog veel sneller weer omlaag gestort. Niet, dat het ontbroken heeft aan mensen, geld, goed en allerlei voorraad; maar de rechte Wachter hield op met bewaren, en liet zien, wat mensenwijsheid en kracht vermag, zonder Zijn waken en bewaren: zo bleek dan, dat hun zaak niets was dan een vergeefse opzet en een nutteloos voornemen, waarbij zij niet konden blijven, noch het ten uitvoer brengen.

Dat hebben zij ook zelf gevoeld en erkend. Want aldus schrijft de heiden Vergilius van Troje, dat de dode Hector tot Aeneas sprak in de slaap: Had Troje beschermd moeten worden, dan zou het ook door mijn hand zijn beschermd. En Lucanus: "Magnisque negatum stare diu", aan grote rijken is het niet gegeven lang te bestaan. Hoe openlijk treedt Gods werk aan de dag. Toch kent men het niet, ofschoon men er met het hoofd tegenaan loopt. Ook de soldaten erkennen, dat de overwinning niet ligt aan de menigte noch aan de sterkte van het leger, maar, zoals zij zeggen, aan het geluk. De Schrift zegt echter: Het ligt aan God, gelijk Psalm 24 zegt: *Hij is de Heere, machtig in de strijd;* en Psalm 147: *Hij heeft geen lust aan de sterkte der paarden;* en: *Paarden helpen niet met hun sterkte, en de sterken kunnen hen niet helpen.* Ook Prediker 9: *Ik zag, dat tot het lopen de snelheid niet helpt noch tot de strijd de sterkte.*

Zo wil nu Salomo met dit vers in 't kort alle koningen, vorsten, raadsheren en wie er te regeren hebben leren, hoe zij een vreedzaam, gelukkig bewind moeten voeren en behouden, waarbij het alles goed toegaat. Zij moeten n.l. in de eerste plaats waken en zich beijveren, zoals hun ambt het vereist. Want hij zegt hier niet, dat zij niet waken moeten, noch zich beijveren; evenmin als hij in het vorige vers de arbeid verbiedt; ook zegt Paulus in Romeinen 12: *Regeert iemand, zo zij hij zorgvuldig of naarstig;* maar hij wil, dat hun waken niet vergeefs zij, noch verloren moeite, maar nuttig en goed.

In de tweede plaats moeten zij zulk waken in het geloof geheel aan God overlaten, en Hem er voor laten zorgen, hoe Hij behoeden zal, opdat zij zich niet vermeten, te denken, dat de stad door hun waakzaamheid en ijver bewaard wordt. Maar zij moeten zonder zorg zijn: God zal de stad wel bewaren, het land en de mensen beschutten: Doe van uw waken weg de vermetelheid en de zorg, en laat het geschieden, vrij, in het geloof. Want ofschoon God niets wil bewaren, tenzij men ijverig is en waakt, zo wil Hij toch niet, dat men denkt: ons waken en onze ijver doen datgene, wat alleen Zijn goedheid en genade doet.

Want als wij waken, in vertrouwen op ons zelf, dan moet dit een van tweeën ten gevolge hebben, òf vermetelheid òf zorg. Gaat het goed en is alles veilig, dan verstouten wij ons op ons waken; gaat het slecht, en loopt het verkeerd, dan is er zorg en angst en twijfel. Nu kan God geen van die beide verdragen, noch vermetelheid, noch bezorgdheid. Hij wil niet, dat wij bezorgd zijn, wanneer wij onzeker zijn, of vermetel, wanneer wij zeker zijn. Maar Hij wil, dat wij waken zullen in een vrij en waar geloof, en doen, wat ons ambt meebrengt, en evenmin bezorgd zijn, wanneer het slecht gaat, als vermetel zijn, wanneer het goed gaat.

Zoiets nu doet niemand dan wie een gelovig hart heeft, gelijk David spreekt tegen de bezorgdheid, Psalm 3: *Ik vrees niet voor vele honderdduizenden, die zich rondom tegen mij legeren;* en Psalm 27: *De Heere beschut mij, voor wie zou ik vrezen?* Al *ontstond er oorlog tegen mij, zo verlaat ik mij op Hem.* Wederom spreekt hij tegen de vermetelheid, Ps. 44: *Ik verlaat mij niet op mijn boog, en mijn zwaard kan mij niet helpen.*

Waarom gebiedt Hij dan te arbeiden en te waken, en wil hij dat men muren heeft en

harnassen en allerlei voorraad, zoals Hij de kinderen van Israël gebood, het harnas aan te trekken en te strijden tegen de Kanaänieten? Moet men geen voorraad maken, moet men poort en venster open laten, en zich zelfs niet verdedigen, maar op zich laten steken, als op dode lichamen, zoals zij deden, van wie in het boek van de Makkabeeën sprake is? Wis en zeker niet: U hebt nu gehoord, dat de overheid moet waken, en ijverig zijn, en alles doen, wat bij haar ambt behoort, de poort sluiten, torens en muren bewaken, het harnas aandoen, voorraden maken, en juist doen, alsof er geen God was, en alsof zij zichzelf redden moest en zelf regeren, evenals een huisheer arbeiden moet, als wilde hij zich door zijn arbeid onderhouden.
Maar daarvoor zal hij zich wachten, dat zijn hart zich ooit verlaat op zulk een doen; daarvoor zal hij zich wachten, vermetel te zijn, wanneer het goed gaat, of bezorgd te zijn, wanneer het verkeerd gaat. Maar hij moet al zulke gereedheid en toerusting een vermomming laten zijn van God onze Heere, waaronder Hij zelf alleen werkt en volvoert, wat wij gaarne zouden wensen. Want Hij beveelt ook daarom zulk een toerusting, ten einde Zijn werk er onder te verbergen, en degenen, die vermetel zijn, er tegenaan te laten lopen, maar hen, die zorgzaam zijn, te sterken, opdat men Hem niet verzoeke. Zo heeft Hij alle oorlogen van David, de koning, gevoerd in het Oude Testament, en van het gehele volk van Israël, en Hij voert ze ook nu nog, waar er zulk een gelovige overheid is. Evenzo heeft Hij Abraham, Izak en Jakob door hun arbeid rijk gemaakt, zodat men gerust zeggen kan: de loop van de wereld en in 't bijzonder de levensloop van Zijn heiligen is Gods vermomming, waaronder Hij Zich verbergt en in de wereld zo wonderlijk regeert en rumoert.

Het is vergeefs, dat gij vroeg opstaat, en laat opblijft, en uw brood met zorgen eet; want Hij geeft het Zijn vrienden in de slaap.
Dit wordt alles gezegd tegen de vermetelheid en de bezorgdheid, als wilde hij zeggen: Het is verloren moeite, dat u vroeg opstaat en laat naar bed gaat, en denkt, hoe meer u arbeidt, des te meer zult u hebben. Want Gods zegen moet het toch doen: En of u zich al meer zou verwerven dan een ander, die zich om zijn goed en zijn bescherming niet zo angstig maakt, het reikt toch niet zover als dat van de anderen, die niet zo bevreesd zijn, en het verdwijnt toch onder uw handen. Zoals Psalm 37 zegt: *Het weinige, dat een rechtvaardige heeft, is beter dan het grote goed van vele goddelozen;* en Salomo in zijn Spreuken: *Beter is een gerecht van moes met liefde dan een gemeste os met haat.*
Dat hij er echter dit mee bedoelt, en niet verbiedt te arbeiden of vlijtig te zijn, blijkt hieruit, dat hij zegt: En uw brood met zorgen eet. Dat betekent zoveel als: U maakt u uw brood en voedsel hard en zuur, en dat is niet de schuld van uw arbeid, maar van uw angstig en ongelovig hart, dat niet gelooft, dat God u voeden zal; maar het zet er alles op, om eerst kast, buidel, kelder en zolder vol te hebben, en het rust niet eerder, voordat er een voorraad is, die in vele jaren niet verteerd kan worden. Maar wie op God vertrouwt, die is niet bezorgd voor de andere morgen, die heeft genoeg aan het heden, en verricht zijn arbeid met vreugde en met een rustig hart. Hij gedraagt zich, zoals Christus in het evangelie zegt: *Wees niet bezorgd voor de dag van morgen, want de dag van morgen zal zijn eigen plaag hebben; het is genoeg, dat elke dag zijn kwaad heeft.* Zie, zulken wordt hun voedsel niet hard noch zuur. Want, hoewel zij ook voor het uitwendige hun brood eten in het zweet van hun aangezicht, zo doen zij het toch innerlijk met geloof en een blij geweten.

Hij besluit met te zeggen, hoe God dat alles geeft, en spreekt: *Want Hij geeft het Zijn vrienden in de slaap*. Alles, beide het huis te bouwen en de stad te bewaren, dat geeft

Hij aan Zijn vrienden als in de slaap. Dat wil zeggen: Hij laat hen wel arbeiden en vlijtig zijn, maar toch zó, dat zij niet bezorgd noch vermetel zijn; maar zij gaan vrolijk hun weg, en maken zich nergens zorg over, maar laten het alles Hem bevolen zijn, en leven zo stil voort, meteen rustig hart; zoals iemand, die veilig en heerlijk slaapt, en zich ook van geen ding iets aantrekt, en toch wel bewaard en in leven blijft. Want zij hebben genoeg, en moeten genoeg hebben, en bewaard worden, omdat zij het aan God toevertrouwen, zoals Psalm 55 zegt: *Werp uw bekommering op de Heere, die zal u verzorgen;* en 1 Petrus 5: *Werpt al uw zorg op Hem, en weet, dat Hij voor u zorgt.* Het gaat hier slechts om die ellendige bezorgdheid, om de hebzucht en het ongeloof, niet om de arbeid.

Zie, kinderen zijn een gave[28] des Heeren, en de vrucht van het lichaam is een geschenk[29].

Dit is geheel op Hebreeuwse wijze gesproken. "Erfdeel des Heeren" en "loon" is één ding, evenals "kinderen" en "vrucht van het lichaam" één is. Het wil dit zeggen: Wat nut het u, dat u er u zo bezorgd en angstig over maakt, hoe u aan uw nooddruft zult komen, en hoe u zich beschermen zult? De kinderen en wat uit vrouwen geboren wordt, en die er in een huis en in een stad toch behoren te zijn, hebt u immers niet in uw macht: Als er geen kinderen en lichaamsvruchten waren, dan zou noch huis, noch stad blijven bestaan. Maar wanneer zij dan Gods erfdeel en loon zijn, dat wil zeggen, Gods gaven en geschenk, waarvoor u zich zoveel zorg maakt, terwijl de hele wereld met al haar kracht toch niet maken kan, dat er één enkel kind in het lichaam van een vrouw ontvangen en geboren wordt, maar het is alles Gods werk alleen, waarom wikt en weegt u dan, en maakt u zorgen om bezit en bescherming, zo u niet eens dat in uw macht hebt, waarvoor u zulk een nooddruft en bescherming zoekt? Daarom moest een huisvader en huisheer billijkheidshalve aldus spreken: ‘Ik wil arbeiden en het mijne doen; maar Hij, Die de kinderen in huis en de mensen in de stad, die allemaal lichaamsvruchten zijn, schept en maakt, Hij zal ze ook voeden en bewaren.’ Zie, zo zou de één zijn arbeid, en de ander zijn waken niet zuur zijn, maar alles zou zo rustig in het geloof toegaan.

Ditzelfde, waar het in nagenoeg deze gehele Psalm om gaat, heeft ook Christus innerlijk bewogen. Want Hij spreekt Matth. 6: *Is het lichaam niet meer dan de kleding, en het leven niet meer dan de spijs?* Alsof Hij zeggen wil: Voor kinderen en de vruchten van het lichaam hebt u niet te zorgen; wat maakt u zich dan bezorgd voor hun onderhoud en bescherming? Want wie kan ooit zeggen, hoe dat toegaat, dat alle mensenkinderen uit het lichaam van de vrouw voortkomen? Wie heeft zulk een grote menigte mensen in het arme vlees verborgen, en brengt hen zo wonderbaarlijk daaruit tevoorschijn, dan Hij alleen, die de kinderen tot erfdeel geeft, en de vrucht van het lichaam tot loon aan Zijn vrienden, als in de slaap? Men zegt: God schenkt Zijn gaven bij nacht, en dat is soms werkelijk waar.

Gelijk de pijlen in de hand van een held, zó zijn de zonen der jeugd.

Hij vergelijkt de kinderen en mensen met pijlen in de hand van een sterke held; deze schiet de pijlen, wanneer en waarheen hij wil. Zo zien wij ook, hoe God met ons omgaat. Merk toch op, hoe wonderlijk Hij man en vrouw tot een paar maakt, terwijl niemand het kon voorzien; hoe komen zij tot een merkwaardige levensstaat, waarnaar zij nooit gestreefd hebben, zodat men er een wonder in ziet, want het is heel anders gegaan, dan vader en moeder en ook een ieder van hen zelf het zich heeft kunnen

[28] Een erfdeel.
[29] Het loon.

denken; alsof God metterdaad dit vers wilde verklaren, en zeggen: Ik wil de plannen van alle mensen verijdelen, en met de kinderen van de mensen omgaan naar Mijn wil, zodat zij in Mijn hand zijn als pijlen in de hand van een sterke reus. Wat helpt het dan, of wij ons vele zorgen maken en van te voren beramen, hoe het met ons gaan zal, daar het toch niet anders gaan zal dan zoals Hij het wil? Daarom is het het beste: arbeiden, en Hem voor de toekomst laten zorgen:
In 't bijzonder noemt hij *de zonen der jeugd,* die er nog geen huishouden op nahouden, noch wachters in de stad zijn, en van wie wij menen, dat zij geheel en al op ons overleg zijn aangewezen. Maar Hij leidt hen in huis en stad zoals Hij wil, en richt met hen uit wat Hij wil; opdat wij zien zullen, dat Hij voor alle dingen zorgt, en aan ons niets anders wil overlaten dan de arbeid. Opdat wij niet denken zullen, dat God alleen over de jonge kinderen in de wieg de leiding heeft, terwijl Hij de groten maar laat begaan, naar hun eigen inzicht en naar wat zij zelf willen. Hier zegt Hij, dat Hij over de groten met evenveel macht regeert als over de kleinen: zij zijn pijlen in Zijn hand, en moeten gaan, waar en hoe Hij wil. Het staat voor Hem gelijk, verstand en onverstand, hemel en aarde, jong en oud, schrander en wijs.
Ja, met de schranderen en verstandigen gaat Hij wonderlijker om; met hen heeft Hij veel meer te doen, ten einde hun overleggingen en hun verstand tot dwaasheid te maken. Hij leidt hen anders dan zij van plan zijn.
Daarom luidt dit vers, dat Hij niet de kinderen en de vruchten van het lichaam, welke het Gods erfdeel en gave noemt, maar de zonen der jeugd, die nu groot en verstandig zijn, in Zijn hand heeft, zoals een reus zijn pijlen; hoewel het de schijn heeft, alsof Hij hen het allerminst in Zijn hand heeft, en hen maar laat regeren door hun eigen verstand en schranderheid, en onderwijl voor de kinderen zorgt. Het is er Hem om te doen, ons de leiding uit handen te nemen, en te beletten, dat wij ons over ons zelf bezorgd maken, opdat wij weten zullen, hoe Hij Zelf alleen ons regeert en voor ons zorgt, en ons laat arbeiden en bezig zijn met het onze.

Gelukkig is hij, die zijn koker daarvan vol heeft; zij worden niet te schande, als zij met hun vijanden een geschil hebben in de poort.
Hij wenst, dat zulk een jeugd, door God gegeven en gekend, talrijk zij. Dan zou het in de wereld goed gaan. Het is ook waar, wanneer alles goed zal gaan, dan moet de jeugd, die na ons tot besturen geroepen zal worden en in het leven op aarde leiding zal geven, dienovereenkomstig opgevoed worden. Evenals de reus behoorlijk toegerust is en stand houdt, wanneer hij zijn koker vol pijlen heeft: zo is de huisheer en is de stad goed voorzien, die veel van zulke jeugd heeft, door God gegeven; want daar voert God Zelf het huishouden en bewaart de stad.
Maar bij zulk een grote genade kan vervolging niet uitblijven; want waar het goddelijk toegaat, daar moet ook aanvechting van de duivel zijn. Het ongeloof en de hebzucht in de wereld kan het niet verdragen, dat men aldus leert en leeft. Daarom zullen zulke huisheren en steden ook steeds vijanden hebben, die hen belasteren en beledigen. Maar daartegenover staat hier de troost, dat zij eindelijk toch met ere stand zullen houden, en hun vijanden in de poort, dat is, in het openbaar, te schande zullen maken.
Hij noemt echter geen harnas of wapen, maar alleen het woord, en zegt: *Zij zullen spreken met hun vijanden in de poort;* alsof Hij zeggen wil: Met het woord zullen zij kunnen aantonen, dat het recht aan hun zijde is, hoezeer ook de tegenpartij dit mag aanvechten.

Geliefde vrienden in Christus, ik heb dit geschreven, om u te vermanen, dat u met ons des te naarstiger zijn zult, opdat het evangelie bij ons allen rijk en vruchtbaar worde,

in allerlei verstand en goede werken, waartegen de vrucht van het ellendige ongeloof, de hebzucht, zo geweldig zich verzet. Onze lieve Heere Jezus Christus sterke en helpe ons. Want wanneer wij reeds te zwak zijn, om de bezorgdheid voor de nooddruft van het lichaam achterwege te laten, hoe zullen wij dan het woeden van de wereld, de dood, smaad en alle overige ongeluk kunnen verdragen? Ja, hoe willen wij standhouden, wanneer de valse geesten op ons aankomen, gelijk zij zich nu reeds roeren en er mee beginnen?

Maar God, de Vader van alle barmhartigheid, die met Zijn Woord en werk bij u een aanvang heeft gemaakt, Hij moge zinnen en harten bewaren in de eenvoudige en onvervalste kennis van Jezus Christus, onze Heiland, aan Wie lof zij en dank in eeuwigheid. Amen.